

**Quo vadis,
avagy merre tartasz
vidék?**

Felismerni a hagyomány értékét | Istvánfi Gyula

A hagyomány nem formai kérdés | U. Nagy Gábor építész

Tanyabokor-koncepció | Bodonyi Csaba építész

Építészként egy település élén | Fáy Dániel építész

Kiállítás a kortárs hazai építészetéről Szentendrén

Útmutató az építési termékrendeletről

**A TETŐ,
ERŐS MINT A BIKA!**

HATÁRTALAN REALITÁS - FÉMLEMEZFEDÉSEK AZ ÉPÍTÉSZETBEN

Az idén 3. alkalommal megrendezett pályázatra ismét igen színvonalas építészeti tervek érkeztek, melyek a PREFA anyagok sokszínűségét, felhasználhatóságát mutatják be. A beérkezett pályaművek közül a szakmai zsűri építész kategóriában a **s.m.all design építészműterem kft. Koós Marianna, Sztojka Gábor, Donkó Eszter tervezőinek munkájáért, a Pécsi Tudományegyetem Kommunikáció és Médiatudományi Tanszék, Szociológia Tanszék Épületének P.10 antracit színű PREFALZ homlokzatburkolatáért, míg hallgatói kategóriában a **Wimmer György által tervezett Győri Jazz klub épületének**, és PREFA Sidings homlokzatburkolatának ítélte oda a fődíjat.**

További részletek: www.prefa.com

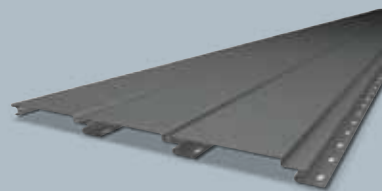
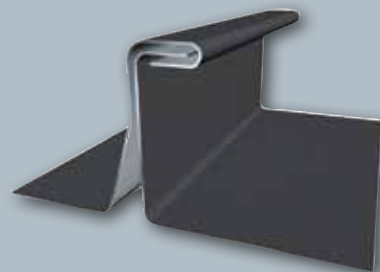
PREFA PREFALZ MŰSZAKI ADATOK

Anyag: bevonattal ellátott, 0,7 mm vastag alumínium, kétrétegű beégetett lakkozás
Méretek: 0,7 x 500 mm, 0,7 x 650 mm, 0,7 x 1000 mm

Súly: kb. 1,89/m² (tényleges felhasználás 2,3 - 2,5 kg/m²)

Fektetés: teljes deszkázatra, elválasztó réteggel

Rögzítés: PREFA csúszó- és állófercek, a statikai követelmények szerint

A PREFA SIDINGS MŰSZAKI ADATAI

Anyag: színes bevonatú alumíniumötvözet, sima, stukkó vagy hullámos felület, igény szerint árnyékfugával

Rögzítés: csavarozva vagy szegecselve

Bevonat: kiváló minőségű kétrétegű beégetett lakkozás vagy porszórt bevonat

Standard méretek: 138 x 0,7 mm, 200 x 1,0 mm, 300 x 1,2 mm, 400 x 1,2 mm

Hossz: 500 – 6200 mm

Súly: kb. 3,30 - 4,30 kg/m²

Tartalom

04 | Elnöki bevezető

05 | Közlönytől közlönyig

09 | Quo vadis, avagy merre tartasz?

A kortárs építészet lehetséges válaszai

Felismerni a hagyomány értékét | Az építészek kötelezettségéről

Közösségépítő építészet | A hagyomány nem formai kérdés

Meg kell a búzának érni... | Halmos Béla építész, népzenekutató, primás emlékére

Egy régi településstruktúra újraélesztése | Tanyabokor-konceptió – II. rész

A BME Építésmérnöki Karának új kezdeményezése | Diploma egy régi tanyaiskola újraélesztéséről

Újítsuk fel a falu régi házait... | Építésként egy település élén

Tenni a faluért | Egyetemi hallgatók közösségi építészete

A vidék építészete, külföldön | Kihívások és lehetséges válaszok

44 | Kiállítás

SZeKKo V. – Építészek Szentendrén | Kiállítás a kortárs építészetről

46 | Építészet másképpen

Lépj közelebb! | Hello Wood projektek, 2013

52 | Tudósítás

Konferencia a fenntartható térségfejlesztésről | Egyetemi kutatóműhelyek eredményei

56 | MÉK Hírek

Útmutató tervezők számára | Az építési termékrendeletéről

A MÉK elnökségének határozatai

Tisztújító taggyűlés Bács-Kiskun Megyében

Jogszabályfigyelő | Jog, kötelesség, szabály, figyelem

A vidék jövőjéről

A 2008 után kibontakozó és a mai napig tartó válság – amely Magyarországon padlóra küldte az építésgazdaságot, benne az építészeti tervezési piacot – alapvetően a városokhoz kötődik, mert a „felbuborékosodott” városi ingatlanpiacról indult el. De valójában korunk életmódjának régóta érlelődő válságáról van szó. De mindeközben mi történik a vidékkel, a falvakkal?

A vidékről való gondolkodást az *Építész Közlöny–Műhely* előző, júniusban megjelent számában elkezdtük. Abban olvashatták a Varga-Ötvös Bélával készült interjút, s benne a következőket:

„Egy virtuális világba tévedtünk, naponta lehet hallani hatalmas számokat arról, hogy a reálgazdaság hányszorosra lebeg az elektronikus pénzvilágban. Ám az a virtuális gazdaság, amely a tőzsdei, bróker- és egyéb tevékenységekkel létrejön, egyszer csak elindul lefelé és »földet fog«. Abban a pillanatban olyan lesz, mint a cunami, és a jelen válság ennek csupán előszele. Ha a városok válságban vannak, felértékelődik a vidék. A megoldást én ebben a felértékelődésben látom, különösen, mert az infrastrukturális, információs és telekommunikációs tartalmat tekintve nem lesz igazán különbség a vidéki és a városi életforma között. Az elektronizáció nagyon erősíti ezt a folyamatot.”

Hogy igaza lesz-e a településfejlesztéssel foglalkozó közgazdásznak, nehéz megmondani, ám tény, hogy bárki, aki építészként (is) felelősségteljesen gondolkodik, aggódik a vidék jövőjéért.

A kérdés az: milyen valójában a magyar vidék ma? (Ezt a kérdést teszi fel egyébként az építészek által nagyra becsült Istvánfi professzor is a vele készült interjú legelső mondataiban, pedig ha valaki, ő igazán sokat tud róla, mégis tanácstalan a választ illetően.)

Bízhatunk-e a vidéki lét és életforma megújulásában, amelynek együtt kell járnia a vidéki épített és táji környezet megújulásával is? És itt már szakmai kérdések sorjázna, többek között, hogy vajon felkészült-e az építészsakma erre a kihívásra, képes-e átézni azt a felelősséget, amellyel a vidéken élő emberekhez kell közeledni? Vissza lehet-e találni arra az útra, amelyen járva a természet adta lehetőségeket maximálisan kihasználó, a hagyományokat felelevenítő épített környezetet lehet teremteni, most már a vidéket – a falut – értő építészek segítségével, munkájával?

Ebben a számban olyan embereket szólaltatunk meg, akik ezekre a kérdésekre keresik a választ, de nemcsak elméleti szinten, hanem többségük a vidéken élve és ott dolgozva, vagy éppen – a legfiatalabbakra, a még egyetemen tanulóakra és a frissen diplomázókra utalnék – keresve az utat a vidék felé. Mintha kortól és tapasztalattól függetlenül ugyanarról gondolkodna a hatvanas éveiben járó építész, Bodonyi Csaba és a BME-n most diplomázó Varga Mónika, amikor az egykori tanyák lehetséges jövőjét vázolja. Vagy egy építész, aki munkájával közösséget épít (Fáy Dániel), és közben az építészeti örökséget védi, illetve a győri egyetem hallgatói, akik egy piac megteremtésével egyben a helyi közösségi életet is éllesztgetik.

Amikor egy építész hagyományokról gondolkodik, nem pusztán épületeket ért alatta, hanem a vidék múltját, lüktetését, tárgyi és szellemi emlékeit, s nem utolsósorban magát a tájat, annak változásait. Többek között erről vall őszintén és okosan megfogalmazott mondataival, s természetesen mindezeket hitelesítő építészetiével U. Nagy Gábor.

Az interjút végigolvasva az lehet az érzésünk, hogy a magyar vidéken valóban elindult egy megújulási folyamat, és hogy az építészek is múlik a vidék jövője. Jó lenne, ha azok az építészek, aki a vidékért szakmaisággal, tisztességgel tehet valamit, szintén így gondolná. A vidék, és mindannyiunk érdekében.

Noll Tamás
MÉK elnök

Tájékoztató

Az elektronikus építési napló bevezetéséről

Az építőipari kivitelezési tevékenységről szóló 191/2009 (IX.15.) Korm. rendelet szerint az építési naplót az **2013. október 1-**je után induló építőipari kivitelezések esetében elektronikusan kell vezetni. A 2013. október 1. előtt megkezdett kivitelezések esetében az építési napló vezetését papír alapon is be lehet befejezni.

Az elektronikus építési napló bevezetésével az építési napló fogalma és tartalma, vezetésének főbb szabályai nem változnak. Az elektronikus építési napló a www.e-epites.hu portálon, abban az Országos Építésügyi Nyilvántartás (OÉNY) ablakon keresztül elérhető internetes alkalmazás.

Az építési napló a vezetésére vagy bejegyzésre kötelezettek számára, ügyfélkapus regisztráció után bárhol, a nap bármely szakában, elérhető.

Egy beruházáshoz egy e-építési napló tartozik, függetlenül a beruházás nagyságától, a beruházás kapcsán megkötött építőipari kivitelezési tevékenység végzésére irányuló szerződések számától. Az e-építési napló rögzíti a szerződés szerinti építőipari kivitelezés tárgyát, az építési-szerelési munkák adatait, az építési munka menetét, megfelelőségét, a teljesítési igazolásokat és a kapcsolódó dokumentumokat. Az e-építési naplót készenlétbe kell helyezni a megnyitása előtt. Ez az **épített feladata, aki ezzel megbízhat, felhatalmazhat más személyt is, pl. az építési műszaki ellenőrt.** Az e-építési napló készenlétbe helyezése az épített (építési műszaki ellenőr) kezdeményezésére, elektronikusan útton történik az Lechner Lajos Tudás Központnál (LLTK). A kérelem tartalmazza – engedélyköteles munkák esetén – az építési engedély számát.

A kérelem mellékletei:

- szükség szerint képviselői meghatalmazás, megbízás
- cég esetén adószám

Az e-építési napló több részből áll. Az e-építési napló készenlétbe helyezését követően több – az e-építési napló részeként – fő- és alnaplót is lehet nyitni, a fő- és alvállalkozók számától függően.

Az e-építési napló akkor minősül megnyitottnak, ha az első főnaplót megnyitották. A főnapló megnyitásával egyidejűleg – a tulajdonos hozzájárulásával – az épített és a fővállalkozó kivitelező közötti építési területátadás is megtörténik.

A fővállalkozó az alvállalkozó(k) építési napló vezetését(eit) átvállalhatja. Minden vállalkozó csak a saját naplórészébe jegyezhet be, illetve a vele szerződéses viszonyban lévő vállalkozók naplórészzeit láthatja.

A szerződésszerű teljesítést a teljesítésigazolási napló tartalmazza és igazolja, ez képezi alapját pl. a jogviták rendezésének vagy a használatbavételi engedélyezést megelőző építési terület visszaadásnak is.

Hálózati lefedettség hiányában, illetve egyéb (műszaki) probléma fennállása esetén offline (internet kapcsolat nélküli) naplóvezetés is lehetséges. Az így készült bejegyzé-

seket maximum **3 naponként kell feltölteni** az elektronikus alkalmazásba.

Az e-építési napló mindaddig készenlétbe helyezett állapotban van, amíg meg nem nyitják. Az e-építési napló megnyílik, ha az első főnaplót megnyitják. Az e-építési napló megnyitásával a készenléti állapota megszűnik, mert megnyitott állapotba került. Az e-napló mindaddig megnyitott állapotban van, amíg az utolsó naplórész is le nem zárták és a beruházás a használatbavételi engedélyezéssel vagy egyéb módon teljesen be nem fejeződött és a legutolsó terület-visszaadási aktus is le nem zárult.

A lezárt elektronikus építési naplók elektronikus formában kerülnek megőrzésre. Az archiválás központi tárhelyen történik. Szükség esetén a napló nyomtatását is könnyen meg lehet oldani.

A lehető leggyorsabb átállás érdekében **2013. év augusztusától az építész, a mérnöki és az ipar, kereskedelmi kamarák szervezésében az egész ország területén tájékoztatói és oktatási program indul.** Elméleti és gyakorlati **kurzusok** kerülnek megszervezésre, illetve az www.e-epites.hu portálon augusztustól ingyenesen elérhető oktatási segédletek lehetőséget nyújtanak **önképzésre** is.

Az elektronikus építési napló alkalmazásával kapcsolatos kurzusokról a www.e-epites.hu portálon illetve a területi építész-, mérnök- és iparkamaráknál lehet érdeklődni.

Belügyminisztérium
Építésügyi Főosztály
Építésügyi Szabályozási Osztály

Az év építészeti fotója

Pályázati felhívás

A Magyar Építőművészek Szövetsége és a Magyar Építész Kamara, az Építészeti Fotográfusok Nyílt Társasága szakmai közreműködésével, 2013-ban is meghirdeti „Az év építészeti fotója” pályázatot, immáron másodszor, amely mindenki számára nyitott, amennyiben a beküldött munkája megfelel a kiírás feltételeinek. A pályázat mindenkor célja a magyarországi épített értékek népszerűsítése, a magyar építészet magas színvonalú bemutatása.

A pályaműnek 2012. szeptember 15. után készített, vagy a sajtóban ezen dátum után publikált fotónak kell lennie. Egy pályázó maximálisan öt darab egyedi képet küldhet, amely ábrázolhat Magyarország határain belüli, bárki által, vagy határainkon kívüli, de magyar építész által tervezett épületet. A munkák beérkezésének határideje: 2013. szeptember 22., vasárnap, 24 óra.

További információ a technikai követelményekről, a benyújtás módjáról: www.meszorg.hu.

Csarnok Nagydíj öt régióban

Az idén első alkalommal meghirdetett Csarnok Nagydíjra az elmúlt öt évben Magyarországon megvalósult, bármilyen funkciójú, méretű és technológiával készült csarnokokkal lehet pályázni. A nevezés igen egyszerű és gyors, néhány adat megadásával és fotó feltöltésével máris a szavazóoldalra kerülhet az épület. A szeptember 10-én záruló internetes szavazás után, a pályázat második fordulójában a legjobbnak bizonyuló tervezők régióként, az ősszel megrendezendő szakmai regionális konferenciák közönsége előtt mutathatják be épületüket, amelyek közül a szakmai közönség és a zsűri is kiválasztja a legjobbnak ítélt munkát; ezeket a szaklapok is bemutatják majd. A pályázaton nevezési díj nincs, mindössze néhány fotót és az alapadatokat kell elküldeni e-mailben a csarnoknagydij@tervlap.hu címre.

Az első körben beérkezett épületekre már lehet szavazni a www.tervlap.hu oldalon, de a nevezés augusztus 31-ig folyamatos, a szavazás pedig szeptember 10-én zárul. Egy szavazó naponta egyszer szavazhat.

Az öt régió a következők:

Győr – Győr–Moson–Sopron megye, Komárom–Esztergom megye, Veszprém megye, Vas megye (a konferencia időpontja: szeptember 24.).

Budapest – Budapest, Pest megye, Fejér megye, Nógrád megye (a konferencia időpontja: szeptember 26.).

Miskolc – Heves megye, Borsod–Abaúj–Zemplén megye, Szabolcs–Szatmár–Bereg megye, Hajdú–Bihar megye (a konferencia időpontja: október 1.).

Pécs – Zala megye, Somogy megye, Baranya megye, Tolna megye (a konferencia időpontja: október 3.).

Szarvas – Bács–Kiskun megye, Jász–Nagykun–Szolnok megye, Csongrád megye, Békés megye (a konferencia időpontja: október 8.).

További részletek és a beküldéssel kapcsolatos információk: www.buildrendezvenyek.hu.

giaigényű épületek direktívája, az energia-önállóságot célzó országstratégiák, a fenntartható vízhasználat irányelvei (különös tekintettel a sivatagosodás és az árvizek párhuzamos hatásaira), vagy a CO₂-emisszió radikális csökkentési tervei – megvalósuljanak, ez az építészet, a település- és térségfejlesztés, tehát az építésgazdaság egészének alapjaiban való újragondolását igényli.

A környezettudatos, vagy más néven fenntartható építés a szakma rendkívül aktuális kihívása. S bár a témakör hangoztatása széles körű, ennek ellenére, a hazai tervezési és építési gyakorlatban megalapozott és rendszeres tudás, erre épülő hiteles eszközrendszer alig áll rendelkezésre. A Műegyetem Építésmérnöki Kara arra törekszik, hogy a szakmát gyakorlók számára e területen igényes és átfogó, holisztikus szemléletű szakmérnöki képzést nyújtson. Ezért egy valóban egyetemi színvonalú továbbképzési szakot indít, amelyen az ökológiai-társadalmi-gazdasági háttér áttekintése után, arra alapozva, megismerteti a hallgatókat az alkalmazható eszközrendszerekkel, majd mindezek ismeretében a gyakorlati alkalmazásba is bevezeti az érdeklődőket.

A képzés oktatói az egyetem munkatársai (többek között Lányi Erzsébet, Princz-Jakovics Tibor, Cságoly Ferenc, Medgyasszay Péter, Varga Tamás) és a terület elismert szaktekinélvei (így Lányi András, Szántó Katalin, Ertsey Attila, Fülöp Sándor, Reith András stb.).

A képzés nem klasszikus értelemben vett továbbképzés, hanem jelentős részben a meglévő szakmai tudás átstrukturálása, újragondolása a környezettudatosság jegyében.

A négy féléves képzés szakmérnöki oklevelet ad, amelynek megnevezése az alapidiploma függvénye. A képzésre várnak minden érdeklődőt, aki bármilyen formában kapcsolódik az építési tevékenységhez, tehát ingatlanfejlesztőket, tervezőket, kivitelezőket, önkormányzati szakembereket, épületgépészeket, épületvillamossági szakembereket, környezetmérnököket, de elhivatott érdeklődőket is.

A kurzus 2013. szeptember 20-án indul, és kéthetente kétnapos (péntek–szombat) konferenciák keretében zajlik. A költségértítés 190 000 Ft/szemeszter.

Jelentkezni lehet a jelentkezési lap kitöltésével a kornyeztudatos@epsz.bme.hu e-mail címen, vagy ajánlott levélben, legkésőbb 2013. szeptember 10-ig. További információk: www.epsz.bme.hu.

Környezettudatos építés

Szakmérnöki képzés indul ősszel a Műegyetemen

Az erőforrások korlátossága és a növekedésorientált gazdaság konfliktusa tartós globális válságot idézett elő. A válságjelenségek felszíne alatt egyre hangosabban dörömböl a paradigmaváltás sürgető igénye, mely egy szolidáris gazdaság és egy fenntartható erőforrás-használat vízióját vetíti elé. Hogy a 2020-as és 2050-es időtávokra készülő forgatókönyvek – a közel nulla ener-

2013. évi Építőipari Nívódíj pályázat

Az ebben az évben is meghirdetett pályázatra tizenegy kategóriában lehet jelentkezni; ezek a következők: többlakásos lakóház, középület, irodaépület, kereskedelmi létesítmény, sport- és szabadidős létesítmény, ipari és energetikai létesítmény, műemlék-helyreállítás és -rehabilitáció, közlekedési létesítmény, infrastrukturális létesítmény, környezetvédelmi és vízügyi létesítmény,

valamint mezőgazdasági létesítmény. A feladatot megvalósítók nevében a pályázó a létesítmény fővállalkozója (generálkivitelező) lehet. Részletes tájékoztató, letölthető jelentkezési lap és adatlap az Építőipari Mesterdíj Alapítvány honlapján (www.mesterdij.hu), „A Nívódíjról” című rovatban található. Beadási határidő: 2013. szeptember 20., péntek, 16 óra.

Elhunyt Király József belsőépítész

Király József
Finta József
társaságában

Budapest
Kongresszusi
Központ Pátria
Terme, benne
Király József
plasztikája

Életének 83. évében elhunyt Király József Kossuth-, Munkácsy- és Ybl-díjas belsőépítész. Búcsúztatója és az életművéről szóló, Vadas József által írt és a Scolar Kiadó gondozásában megjelenő könyv bemutatója szeptember 27-én lesz az Iparművészeti Múzeumban. Király József 1930-ban született a romániai Tordán. Felsőfokú tanulmányait az Iparművészeti Főiskolán végezte 1949 és 1954 között, Kaesz Gyula és Hornicsek László tanítványaként. Pályáját 1954-ben a Faipari Szövetkezetben kezdte, majd a Kereskedelmi Tervező Iroda, a Középülettervező Vállalat, a MÁV Tervező Vállalat, az IPARTERV tervezője volt. 1972-től a Szék- és Kárpitosipari Vállalatnál, 1975-től a székesfehérvári Bútoripari Vállalatnál dolgozott. 1957-től a Budapesti Műszaki Egyetem lakóépü-

let-tervezési tanszékén tanított, 1980-tól kinevezett fél-állású docens volt az Iparművészeti Főiskola Tervezőképző Intézetében. 1983-tól 1990-ig a Lakótervnél, Finta József műtermében tevékenykedett.

Nevéhez fűződnek egyebek mellett a Gellért Szálló lakószobái, a kecskeméti Aranyhomok Szálloda és a Budapest Szálló belsőépítészeti munkái, vagy a Budapest Kongresszusi Központ Pátria Termének belsőépítésze, *Életfa* című faplasztikája.

Bútortervezőként a modern tömeggyártás számára dolgozott; ő alkotta meg a Tér '75 garnitúrát vagy a Garzon szekrényoszt. Munkásságát számos alkalommal elismerték: 1957-ben Munkácsy Mihály-díjjal, 1969-ben Ybl Miklós-díjjal, 1984-ben érdemes, 1990-ben kiváló művész címmel tüntették ki. 1996-ban a magyar belsőépítészet terén végzett iskolateremtő munkásságáért, közterületi alkotásaiért, életművéért Kossuth-díjat, 2009-ben életműdíjat kapott.

Pályázat várostérségi gazdaságfejlesztési nagydíjra

A Magyar Urbanisztikai Tudásközpont, a Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal támogatásával, meghirdeti a Várostérségi Gazdaságfejlesztési Nagydíj pályázatot. A díjat egészében vagy jelentős részben megvalósult várostérségi gazdaságfejlesztési együttműködésű fejlesztések, tervek, akciók és projektek, nyilvános pályázat keretében nyerhetik el. A pályázat célja a terület- és gazdaságfejlesztési együttműködések gyakorlati megvalósulási formáit alakító városok és környékük önkormányzatai számára követhető példák találása. A széles körű bemutatás mellett a különféle területi szintek és gazdasági szereplők közötti együttműködés lehetséges mechanizmusainak feltárása és bemutatása is a pályázat feladata, a megvalósult várostérségi együttműködési stratégiák jó példáin keresztül. Pályázatot nyújthat be az a városi vagy városkörnyéki önkormányzat, vagy annak a terület- és gazdaságfejlesztés megvalósításában illetékes szervezete, illetve városok és környékük önkormányzatainak bármilyen módon formalizált együttműködésének képviselője vagy munkaszervezete, amely az akció megvalósításában érdemi szerepvállalással közreműködött. Egy együttműködés, illetőleg önkormányzat, több fejlesztéssel, tervvel, akcióval is pályázhat a díj elnyerésére, és előnyt élveznek azok a fejlesztések, tervek, valamint akciók, amelyek egymást erősítő hatással segítették a térség, vagy annak egy része, fejlődését. A pályázatot elektronikus úton, e-mailben kell eljuttatni legkésőbb 2013. október 15-én 15 óráig a mut@mut.hu e-mail címre. A pályázati kiírás és jelentkezési lap folyamatosan letölthető a www.mut.hu honlapról.

További információ: a +36 1 215 5794-es telefonszámon vagy a fenti e-mail címen kérhető.

Főépítési konferencia Nagykőrösön

Augusztus 28–30. között, Nagykőrösön rendezik meg a XVIII. Országos Főépítési Konferenciát „Illeszkedés” címmel. A háromnapos szakmai tanácskozáson felszólal többek között Sáros László György DLA, a MÉSZ elnöke, *Kell itt még építész?* címmel, míg Körmeny Imre, a MUT elnöke *A város kórusról, avagy az építészeti illeszkedés egyes szempontjai egy urbanista szemével* című előadását tartja meg. Az MMA-t képviselő Ferencz István DLA *Illeszkedés, akkor most már hozzáfogunk...*, míg Tényi András, Nagykőrös főépítése, *Tágra zárt kapuk* címmel osztja meg a hallgatósággal a gondolatait. Oláh Attila, az ESRI Magyarország ügyvezető igazgatója a *Hogyan fedezzük fel a játék és a művészet örömeit, miközben súlyos településrendezési döntéseket hozunk?* kérdést válaszolja meg előadásában. A konferencia három szekcióülésén a következő témák kerülnek fókuszba: „Illeszkedés a települési tájban”, „Település a tájban”, illetve „Főépítési kihívások az új közigazgatási struktúrában, avagy a főépítési illeszkedés”. Az Országos Főépítési Kollégium munkájáról Philipp Frigyes, az OFK elnöke számol be, míg Nagy Ervin országos főépítész a főépítések jövőbeni szerepéről szól. A tanácskozáson átadják a Főépítési Életműdíjat és az Év Főépítésze Díjat, valamint sor kerül az OFK elnökségének tisztújítására is. További információ Papp Zoltán Tamástól (az OFK Konferencia Munkacsoportjának vezetőjétől) kérhető a pappzoltantamas@gmail.com e-mail címen.

Orosháza megújult főtere

Valójában félrevezető a címadás, hiszen a városnak eddig nem is volt igazán főtere. Ennek kialakítására kérték fel öt évvel ezelőtt Török Péter tájtervezőt, aki a városi szövetbe metszette bele azt a négyzetes teret, amelyet néhány hete nemcsak a város főterének neveznek, de annak is éreznek a helybéliek. „Hogy így legyen, ahhoz meg kellett ismerni a várost és annak lakóit, megfigyelni, hogyan mozognak, élnek itt az emberek. Leginkább sehogy!” – fogalmazta meg magának Török Péter a benyomásait a hétköznapi csövestanyaként működő, hétvégeken pedig szinte teljesen kihalt, ráadásul, egy évek óta üresen tátongó szállodával megfajult térről.

Hogy a hely valóban a város élettel teli centrumává váljon, lebontották a szállodát, és az így kibővített

téren Török kialakított egy 250×250 méteres, kizárólag geometrikus elemekből – körből és négyzetből – építkező teret, amelyet teljes hosszában egy 4 méter széles, világítással és üveghidakkal kiegészített, friss vízű csatorna kísér. A klasszikus francia térművészet – gondoljunk a párizsi Vogézek terére (Place des Vosges) – ihlette tér növényzetét szabályosan nyírt fák alkotják: Európa különböző faiskoláiból származó idős fák, illetve az erdei gyomnövénynek tekinthető, szívós, de eredendően szabálytalan lombkoronájú fanyarkák. A tér látványában Rerrich Béla 1904-ben megfogalmazott óhaja köszön vissza – vagyis, hogy jó lenne már nyírt növényi formákat látni –; igaz, több mint száz évvel később.

Kiegészítés

A legutóbbi Építész Közlöny – Műhely *Közlönytől közlőnyig* rovatában hírt adtunk az ICOMOS-díjjal kitüntetett Lukács fürdő helyreállításáról, de a felújítást tervező építészek nevének említése nélkül. Ezúton kérünk elnézést a tervezőktől, Beke Csillától és Bujdosó Győzőtől.

Quo vadis, avagy merre tartasz, vidék?

1. rész | A kortárs építészet lehetséges válaszai

A vidék számtalan problémával küzd – fogalmazott Istvánfi Gyula professor a vele készített interjúban, melyet a témáról szóló összeállításunk első írásaként olvashatnak. Amikor a vidék építészetének hagyományát, illetve a kortárs építészetnek az ehhez való viszonyát vizsgáljuk, nagyon sokféle, az építészetén kívüli és azon messze túlmutató réteget is meg kell értenünk. Ezen összetett struktúrájú rendszer bemutatására, problémáinak feltárására és lehetséges megoldásaira tettek kísérletet a következő oldalakon közölt interjúk és írások, természetesen az építészetet és az építészeket állítva a fókuszba. A már említett Istvánfi professzort aligha kell bemutatni: építészgenerációkat oktatott a Műszaki Egyetemen; azok pedig, akik az építészetet más egyetemeken tanulták, tankönyveiből ismerhették meg a nevét és a népi építészet alapjait. A vidék építészeti hagyományainak megmentésén évtizedek óta munkálkodó oktatót sokféle kérdés gyötri a falu jelen állapotával és várható jövőjével kapcsolatban. Két évvel ezelőtt közreadott röpiratával már igyekezett felhívni a szakmai közvélemény figyelmét – ám úgy véli, nem sok sikerrel. Talán ez az interjú még segíthet...

A tavaszi Nemzetközi Építészkongresszuson elhangzott, identitás és építészet kapcsolatát érintő előadásán, a hagyomány értelmezésével kapcsolatban U. Nagy Gábor kiemelte többek között, hogy ugyanazzal a tudással és ugyanazokkal az anyagokkal mást is lehet csinálni, illetve hogy a hagyomány keresése a közösség keresése is. Mindkettőt jól példázza saját, elsősorban lakóhelyéhez, a különös hagyományokkal bíró Vendvidékhez kötődő építésze – mások mellett erről is hallunk tőle a vele készült interjúban.

U. Nagy Gábor nevét és tevékenységét Istvánfi professor is említi, mint pozitív példát, s még valamit: a táncházmozgalmat, amely alig néhány embernek köszönhetően indult el, s fedezte fel a hagyományt a zenében és a táncban, és teremtett mára világhírű iskolát. E néhányak egyike volt Halmos Béla, eredeti végzettségét tekintve építész, akinek halála, utólag, szomorú aktualitást adott beszélgetésünknek. S bár az építészet aligha lesz képes olyan eredményt elérni a hagyományok ápolása terén, mint a népzene, ám az az elkötelezettség, amely Halmos Béla vallomásából sugárzik, felemelő és ösztönző mindenki számára.

De pozitív példa annak a falunak a jelene is, amelyben építész polgármester irányította az életet. Terényben, Fáy Dániel volt két cikluson át a falu első embere. Vezetése alatt több tucat régi parasztház újult meg, és a falu idén elnyerte az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága „Példaadó Műemlékgondozásért” díját. Nagy kérdés, hogy vajon az építészeti látásmód mit tud hozzátenni egy falu életéhez? Bár az eddigi ismert példák messze elmaradnak attól, hogy statisztikailag releváns következtetéseket vonjunk le belőlük, mégis hiszem, hogy ahol felelősen gondolkodó építész kezében van egy közösség jövője, ott nagy dolgok történhetnek.

Milyen jövő vár a tanyákra, a vidéki létnek erre a sajátos világára? Izgalmas kérdés, amelyre izgalmas válaszok születhetnek. Az egyik mindenképpen Bodonyi Csabáé, aki saját gyerekkori, illetve szakmai tapasztalata alapján egy tanyabokor-programot dolgozott ki. A másik pedig egy frissen végzett építészé, Varga Mónikáé, aki diplomamunkájában egy tanyasi iskolaépületnek nemcsak a felújítását, de új funkciókkal való megtöltését is megoldotta, méghozzá kiválóan. Biztató, hogy a legfiatalabbakban ott munkál a vidék sorsáért érzett felelősségtudat, amire további példa a győri egyetem bogoszlói piacprojektje is. Ez egy hallgatói pályázat eredményeként született meg, és szolgálja a falusi közösség mindennapi életét.

Rubóczki Erzsébet
főszerkesztő

Felismerni a hagyomány értékét

Az építészek kötelezettségéről

Istváni Gyula professzor, mint a népi építészet rendes tárgya alapítója a Budapesti Műszaki Egyetem Építészettörténelmi és Műemléki Tanszékén, generációkat oktatott a falvak és a vidéki kisvárosok építészeti értékeinek a felismerésére – a legegyszerűbb lakóházaktól a települések történelmi központjáig és településszerkezetéig. Fáradszórólansul szervezte a hosszabb-rövidebb idejű felmérőtáborokat, melyeknek köszönhetően a településekről értékes dokumentációk készültek. Az alábbiakban az építészeti hagyományokról és azok mai szakmai megítéléséről, elfogadottságáról beszélgettünk.

Rubóczki Erzsébet: Ennyi tapasztalattal és tudással felvértezve, miképpen látja 2013-ban a népi építészet helyzetét, illetve az építészeti hagyományaink megítélését?

Istváni Gyula: Éppen egy tudományos képzéssel foglalkozó doktori ülésről jövök, és nem vagyok jó hangulatban. Mert ezen megintcsak azzal szembe-sültünk mind, akik ott voltunk, hogy a szakmánk rettenetes helyzetben van, és hogy a nagy magyar közéletben nem sokat számít. Ez egy alaphelyzet. Ezen belül nem lehetünk bizakodóbbak a falu helyzetét tekintve sem, mert a falvaknak – vagy általában a vidéknek – rettenetesen sok baja van, és talán a legkisebb problémájuk, hogyan néznek ki. Tehát nem biztos, hogy a legfontosabbokról beszélünk, amikor a falu arculatának a minőségéről gondolkodunk, vagy azt próbáljuk kutatni, s javaslatokat teszünk a helyi védelmi rendelethez és jogalkotáshoz.

RE: Akkor kezdjük talán mi is egy „felméréssel”. Miből áll ma a falu?

IGy: Hogy mi a falu? Van egy táj – a gazdasági erővel bíró föld, domborzati, vízrajzi, növényföldrajzi stb. adottságaival –, aztán ott van a település (a falu), majd az épületállomány (építészet), amely a falu arculatát adja. Durván így foglalható össze, és mindhárom tényezőben rendkívüli degradálódás zajlott le. A rendszerváltást követően történtek lépések a falu korszerűsítéséért, de ezek nagy része valójában igen átgondolatlan volt, lényegileg nem segített vagy lendített a falu életén. Gondolok többek között a tornaterem-építési hullámra vagy a gázvezetékek kiépítésére a kilencvenes évek elején. Azt kell mondanom, hogy lényegbevágó falurende-zési események nem történtek az elmúlt évtizedekben. Voltak ugyan a kötelező fejlesztési tervek, amelyek sok helyen el sem készültek időre – ezeket később átnevezték szerkezeti terveknek, és bennük teljesen mechanikus szempontokat vetettek fel. Például: milyen az úthálózat, a közműhálózat, hol van a buszforduló stb. Vagyis, hiába gyártották a szerkezeti vagy fejlesztési terveket ezerszámra, ezekből, a falu lényegét illetően, semmi különös nem derült ki.

RE: Mi mondható el a települések arculatát meghatározó épületállományról, amelyet a hallgatóival a mai napig vizsgálunk?

IGy: A településnek van egy táji és egy történelmi környezete. A hallgatói felmérésnek az a lényege, hogy megnézze egy falunak a történetiségét, megvizsgálja a szerkezete kialakulását, milyen épületek jellemzik, és azt, hogy miképpen helyezkedik el a tájban. Ezt elemzik a hallgatók, és egyben rögzítik a jelent is, vagyis hogy a felmérés pillanatában hogyan néz ki az adott település. Éppen most készült el az ország egyik legkisebb falvának, az alig harmincfős Tornakápolnának a felmérése. Ez a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei, a fő közlekedési útvonalaktól távoli zsákfalu egy gyöngyszem, és csak erőszakkal lehet elrontani. De még ebben a faluban is, ahol tulajdonképpen mindegyik ház hagyományosnak és rendszerbe illőnek mondható, található egy-egy, oda nem illő épület. A nagyobb településeknél ez még jellemzőbb, azokban a rossz ízléssel, rossz struktúrában, rossz anyagból, rosszul kialakított épületek adják a település zömét. A kérdés tehát, hogy most akkor miről beszéljünk? Arról, hogy miképpen alakult ez ki, vagy arról, hogy mi a helyzet ma, 2013-ban, ahogy kérdezte?

RE: Azt hiszem, az előbbi nélkül nem jutunk el a mához. Kezdjük a „hogyan?”-nal.

IGy: Azt szoktam mondani, hogy a magyar falut a 20. században három csapás érte: az egyik nyilvánvalóan, amikor megszűnt a föld magántulajdona és az önálló paraszti gazdálkodás. A második a rendszerváltozás, amikor a még meglévő rendszer is szétesett, és helyette nem alakult ki semmilyen szervezőerő, valamint nőtt a munkanélküliség, és fokozódott a faluból való elvándorlás. A harmadik csapást most éljük a globalizációval, amely csak a hasznosság, a profit szempontokra figyel. De nézzük máshonnan! Politikailag mostanában sok minden történik a tájjal, a környezettel, a földhasználattal. Ám a településekkel, az épületekkel változatlanul alig valami. Akárhány építési szabályzat képződött, egyikben sincs olyan, hogy hagyománykövetés vagy esztétikai minőség. Meg lehet nézni az OÉSZ-t, az OTÉK-ot, olyan szempontok vannak bennük, melyek pusztán a felszíni fizikai jellemzőkre vonatkoznak, ám ezek nem határoznak meg semmit. Vannak szándékok a változásra, tudom, hogy a MÉK sokat dolgozik például az építészetpolitika alakításának kérdésén, hogy legyen végre valami alapkoncepció, amellyel a hazai építészet megragadható. A fő problémát abban érzem, hogy emögött nem volt, és most se nagyon van politikai akarat.

RE: Ön szerint lehet-e ebben a borús helyzetben olyan pontokat találni, amelyek lelkesíteni tudnak az ön területét, a vidék építészeti hagyományait illetően?

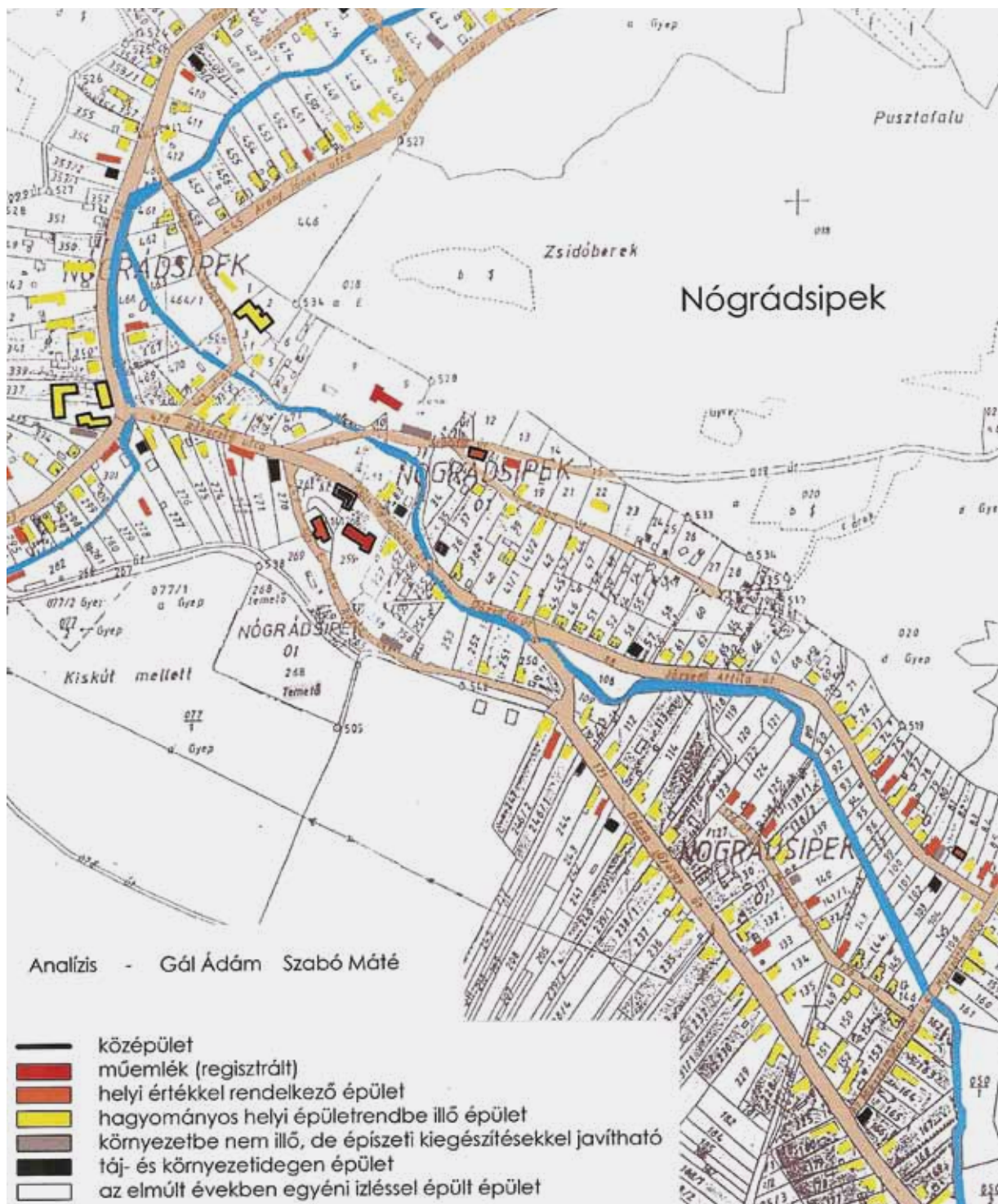
IGy: A Műszaki Egyetem építészeti karán nagyjából 1878-tól, vagyis szinte a kezdetektől tanították a népi kultúrát. Nem véletlen, hogy ekkoriban az építészek nagy érdeklődéssel

Nógrádsipek
település régi,
népi épületei –
Istvánfi Gyula
felméréséből

fordultak a népi kultúra felé. Elegük lett a történelmi homlokzatöltöttető formákból, felfedezték a magyar népi kultúrát (gondoljunk Lechner Ödönre). Az építészek akkor elsősorban a díszítővilágot vették észre; húsz évvel később, a második hullámban érkező fiatalok, mint Kós Károly és kortársai, már nemcsak a díszítésnek a lényegét ragadták meg, hanem a tér- és tömegformálást, a homlokzatot, a belső díszítést, az enteriört is, és megjelent a magyaros szecessziónak ez az eredeti formája, amely nagyon sok épületen megtalálható. Furcsa módon, ennek legtöbb szép megvalósulása az elcsátolt területeken látható. Ezek képviselik az egyik legfontosabb

példát a magyar építészetben a hagyományok alkalmazására. Ennek volt még egy kifutása ezt követően, Medgyaszay István építészetében és oktatói munkájában, aki 1927–1928-tól egészen 1948-ig tartott kurzust a népi építészet praxisban felhasználható szellemiségéről, amit megértettek az építészek is. A két világháború között a falu felvirágoztatására voltak törekvések, a klebelsbergi gondolat az építésügyben is megjelent, épültek falvak, odaváló támogatott típusépületek, falusi és tanyasi iskolák, illetve számos középület. Én huszonegynéhány évvel ezelőtt azért kezdtem el ezt a tárgyat tanítani, mert 1948-

tól – az óraszámban nem nagy, hatásában annál jelentősebb Vargha László által vezetett tanulmányoktól eltekintve – gyakorlatilag kimaradt az építészet oktatásából. Eleinte csak fakultatív tárgy lett, majd – részben a szakma „követelését” is teljesítve – megalapítottam rendszeres nappali tárgyként.

RE: 2011 júniusában az Építészfórum honlapján megjelentette *A magyar falu építészeti hagyománya* című, tanulmánnyal felérő röpiratát (olvasható: www.epiteszforum.hu – a szerk.), illetve ennek kibővített változata bekerült a TERC Kiadó által ugyanazon évben újra kiadott *Az építészet története – Őskor – Népi építészet* című egyetemi tankönyvébe is. Ebben ismertette a népi építészet értékeit, a hagyományos magyar falu mai megítélését, és rövid történelmi visszatekintést nyújtott a falusi lakóház kialakulásáról, illetve jelenlegi válságáról. Végül a falu jövőjét és lehetőségeit összegezte. Miért érezte úgy, hogy e témában meg kell szólnania, és meg kell szólítania a szakmát?

IGy: Kicsit messzebből indítanék: nézzük meg először is, hogy hol a helye az építészetnek, amikor hagyományról és örökségről beszélünk. A népi építészetnek három kompetenciája van. A néprajz, az örökség- (műemlék-) védelem, és nyilvánvalóan az építészet. Ha örökségről beszélünk, azonnal képbe kerül a *műemlékvédelem*, ha hagyományról, akkor ennek tudományos kompetenciája, a *néprajz*. És hol

van a harmadik kompetencia, az építész, amely több mint százötven éve, Feszli Frigyes óta éri kötelezően magáénak a feladatot? Az 1800-as évek végén, amikor felmerült a nemzeti építész megteremtésének a gondolata, építészeink nem a történeti európai stílusokhoz, hanem a népihez nyúltak vissza: az udvarházak, a kúriák építészetéhez, ami viszont táplálója volt a népi építésznek. Világos, hogy nem bízhatjuk a témát a néprajzosokra, a műemlékesekre – ezt az építészeknek kell megérteniük és továbbvinniük. Ezért is tettem be tankönyvem végére a röpiratot.

A kérdés ma az: mit lehet tenni azzal, hogy az építészetnek kötelességei vannak? És nemcsak azt a néhány, még meglévő emléket kell fenntartania, hanem tovább kell vinnie mindazt, ami abból az ezeréves világból ered, és olyan hagyományértékekkel rendelkezik, mint anyaghasználat, szerkezet, technológia, bizonyos értelemben földszintesség, a funkciók szervezésének ésszerű szempontjai stb. A röpiratot két évvel ezelőtt teljes kétségbeesésben írtam. Nyilvánvaló, hogy az építészeknek nem népi épületeket kellene tervezniük, mert az nonszensz lenne, de a hagyomány értékét mindenképpen fel kellene ismerniük, miként azt is, hogy ezt folytatni lehet. Egyébként számos építész érti ezt, és tervez a hagyomány szellemében, illetve művel, abból kiindulva, kortárs építészettel. U. Nagy Gábor például, aki nemcsak érti, de szerencsére tanítja is. De jól tudják ezt a MAKONA-sok is, köszönhetően mesterüknek, Makovecz Imrének, aki a lelknél fogta meg a lényegét, amikor azt mondta, hogy a háznak van egy közepe – ott áll az asszony –, és köré szerveződik a családi élet. A régi parasztház ezt tökéletesen teljesítette. Középen volt a konyha, egyik oldalán a szoba, másikon a kamra (és természetesen mindehhez ott volt a lakótelek, amely gazdasági „üzemként” működött). Csete Györgyék negyven évvel ezelőtti paksi panelépületeinél sem az volt a vita lényege, hogy tulipánmotívum jelenik meg a házakon, hanem hogy a fiatal pécsi építészek alaprajzilag próbáltak megvalósítani valami új, az említett hagyományhoz hasonló természetét. Sokan, akik ma modernnek akarnak lenni, csakis a Bauhaus-tól deklarált formában létező építészeti tudják elképzelni, ami nem igaz, hiszen az építész az ezerszínű.

RE: Azok a hallgatók, akik az elmúlt évtizedekben részt vettek a falvak és kisvárosok építészeti felméréseiben, mit értenek meg ebből a törekvéséből?

IGy: A hallgatók először az első félévben találkoznak a népi építészettel, de ekkor még csupán a nagyon egyszerű, elemi alaprajzokat, szerkezeti rendszereket tanítjuk meg nekik, és azt, hogy miből áll az épület. Tehát nem azzal kezdjük, hogy melyek a falu értékei, milyenek a hagyományai, hanem az épületekkel, „az alaptól a kalapig”. Akiknek van affinitásuk a téma iránt, azok később eljönnek a fakultatív kurzusokra. Az elmúlt húsz évben jómagam négy-ötszáz falut biztosan bejártam, ezek egy részében a hallgatók is dolgoztak, és a mai napig kapnak falufelmérési feladatokat. Ezeknek a hosszú évek óta tartó felméréseknek az a tanulsága, hogy minden falu rendelkezik saját történelemmel, saját településstruktúrával, amelynek értékét többnyire senki sem veszi észre. Mert nemcsak a városoknak van történelmi magjuk, hanem a falvaknak is. Éppen ezért mindig megkövetelem a hallgatóktól, hogy az összes történelmi térképet nézzék végig, sőt a katonai és a mostani Google-felvételeket is. Ezekből kiderül a település karaktere, és nagyon gyakran ezek segítségével lehet megtalálni pontosan a falu

történelmi magját: ami az 1780-as években még létezett, az egészen biztosan a középkort idézte, tehát több száz éves hagyományokról és értékekről beszélünk, és azokat kutatjuk.

RE: Mi lesz a sorsuk ezeknek a felméréseknek? Hogyan lehetne és kellene ezeket hasznosítani?

IGy: Hát ezzel nem állunk valami jól. 1992–1994-ben felmértem Borsod-Abaúj-Zemplén megye falvait, dokumentáltam az anyagot, nagyjából abban a szellemben, ahogyan tanítom is. Minden faluról röviden, néhány mondatban leírtam, hogy mire kellene ügyelni. A vasos anyagot elküldtem a megyének, de valójában semmiféle visszajelzést nem kaptam. Talán egy polcon porosodik az egész, ha egyáltalán még megvan. Kósza hírekből hallok, hogy némely dologban történt valami, például Tokaj környékén, a „kultúrtáj” címszó alatt (amely elnevezés akkor még nem létezett). A hallgatókkal a nyolcvanas években, egészen 1995-ig, kisvárosokban végeztünk felméréseket, majd helyi kiállításokat rendeztünk a rajzokból, az 500-as tervekkel és a krokikból. Néhány évvel ezelőtt a Sárvíz mellékén, egy tizenkét faluból álló kistérségi társulásnak csináltuk meg a felmérését, feldolgoztuk, dokumentáltuk, és a dokumentációt leadtuk. A helyiek lelkesek voltak, értették, mit, miért csinálunk. De valójában ennek sem lett folytatása; tartok tőle, helyben nem sokat hasznosítottak belőle.

Több mint tíz éve van helyi értékvédelem és helyi védelmi szabályzat. Ám a falvak nemigen tudnak ezekkel mit kezdeni, mert a helyben élők nem ismerik, nem „tudják” a helyet, ahol élnek. Amikor a kamarában, illetve a szövetségben véleményeztük a nemzeti tantervet, javasoltuk, hogy a környezetismeretet az iskolákban a saját környezet megismerésével kellene kezdeni. Ezt egyébként egy építész tökéletesen le tudná vezényelni, de az építészek inkább a városokban „torlódnak”, vidékre, egy kis faluba nem szívesen mennek el. Pedig tulajdonképpen akár lehetne minden falunak főépítész.

RE: Amit mond, teljesen összecseng Nagy Ervin országos főépítész véleményével.

IGy: Nagy Ervinnek ebben igaza van, de tartok tőle, hogy nem fog jutni minden faluba főépítész. Már az is jó lenne, ha legalább minden járásba jutna! Ám nekik kötelességükké tenném, hogy tanulják meg és derítsék föl a hozzájuk tartozó településeknek a történelmi, kulturális és építészeti értékeit. Szoktam hallani mostanában, hogy nincs parasztság, mit akarok a népi építészettel... Ez igaz, de a falvaknak még vannak lakóik, akik lehet, hogy most nem érzik, de egyszer talán rájönnek: a hely, ahol élnek, rendelkezik hagyományokkal, és nekik azokhoz közük van. Függetlenül attól, hogy alkalmazottként irodában vagy nagybirtokon dolgoznak, esetleg a saját földjüket művelik. Ahogy felfedezték, felfedezték a hagyományt a zenében, a táncban – gondoljunk a hetvenes évek táncházmozgalmára –, hihetetlen értéket hozva felszínre! Vagy akár a viseletre, amelyre a divat is felfigyelt. Ám azt is ki kell mondani, hogy az építészetben nem jutottunk el odáig, ahova például a zene eljutott. Az emberek elé nem lehet odaállni, és azt mondani, hogy tájidegen, környezetromboló, és egyébként is ronda az épület, amelyben élnek. Nem lehet, mert az egész életük benne van. Ott van egy hatalmas, holt, rossz minőségű tőke vidéken – építészetben megfogalmazva. Ezt nem teheti meg az építész, de ez is jól mutatja, hogy mekkora a felelőssége, mint tervezőnek. Egyébként pedig nemcsak neki, hanem mindenkinek, aki egy falu arculatáért a legkisebb mértékben is felelős.

Közösségépítő építészet

A hagyomány nem formai kérdés

U. Nagy Gábor bő két évtizede él Magyarország legnyugatibb csücskében, a Vendvidék legkisebb településén. Nevét a környező falvakba tervezett, a tájba elemi erővel illeszkedő lakóházak tették ismertté, amelyek döntő részét saját kezűleg építette. Az Ybl-, Kós Károly- és Molnár Farkas-díjjal kitüntetett építész 2011 januárjától a Nyugat-magyarországi Egyetem Alkalmazott Művészeti Intézetének (NYME-AMI) szakmai vezetője, 2012 szeptemberétől igazgatója. Az idei, 10. Nemzetközi Építészkongresszus egyik hazai előadójaként, a hagyomány természetéről tartott előadást, és erről beszélgettünk vele a közelmúltban elkészült orfalui Teaházban is: a vidéki építészet és a hagyomány problémáiról, a tájhasználat és az építés átalakulásáról, valamint a táj örökségének és a tradíciónak az oktatásban betöltött szerepéről.

Garai Péter: Több, mint húsz éve él családjával ezen a vidéken, házainak zömét saját maga kivitelezte, emellett jó néhány éve tanít is, jelenleg a soproni egyetemen. Hogyan határozna meg a vidéki építészet helyzetét, jelentőségét?

U. Nagy Gábor: A vidéki építészet számomra a műépítészetén kívüli kategória, amely az elmúlt száz egy évtizedben kezd érdekessé válni a világban. Egyre több olyan épületről hallhatunk, olvashatunk, amelyek létrejöttében az építészet, mint közösségi jelenség fontos és nagyon erősen van jelen. Úgy gondolom, hogy a hagyomány keresése egyben a közösség keresése is, ezért vidéken építészetet művelni nem feltétlenül a műépítészetet jelenti, vagyis a dolog ennél sokkal mélyebb és összetettebb.

GP: Mit jelent az Ön számára a hagyomány, amely ezen az elszigetelt területen nagyon erősen, szinte tapinthatóan jelen van? Hogyan ad a népi – Árvai Andrásék interjújában eleminek¹ nevezett – építészet öröksége inspirációt a munkához?

UNG: A hagyomány elsősorban mint probléma érdekel, nem csupán mint inspirációs forrás. Ami az említett interjúban olvasható, az arra vonatkozik, hogy itt, az Őrségben az építészetnek alapvetően két hagyománya van. Az egyik az elemi építészet, amelynek tárgyasult formája például Pityerszeren, a skanzenben látható. A másik, az ennél valamivel nagyobb számban jelen lévő, a 19. század utolsó harmadában megjelent téglaeépítészet, vagy a téglából való építés hagyománya. Ez utóbbi a műépítészet külső, polgári mintáit jelenti, amelyek – a világ vagy a Kárpát-medence többi részéhez hasonlóan – elterjedtek a paraszti építészetben. Ez a hagyomány számomra folytathatatlan; úgy értékeltem, ez nem lehet építészeti program vagy inspirációs forrás, mivel olyan zárt, kanonizált rend, amely a maga kötöttségével nem tud igazodni a mi életformánkhoz. Erre a 19. századi paraszthistorizmusra lehet megóvandó örökségként tekinteni, de az életterek megformálásában számomra sokkal nagyobb szabadságot jelentenek

a 19. század előtti Őrség és Vendvidék elemi építészetének példái, amelyben nyoma sincs a kanonizált kötöttségeknek. A hagyomány, mint szellemi problematika, folyamatosan érdekes, mert nem formai kérdésekről, hanem sok minden egyébről szól, például arról, hogy léteznek-e közösségek. Úgy látom, a világon egyre többen foglalkoznak ezzel a kérdéskörrel, amelynek kiindulópontja, hogy először közösséget kell építeni, és utána épületeket. Egy ilyen közösségi tér, mint ahol most vagyunk (az orfalui *Füveskert és Teaház* – a szerk.), ebből a szempontból sokkal fontosabb, mint egy-egy lakóház.

GP: Ennek az orfalui épületnek a létrejöttében, az ötletek, az igények megfogalmazásában és a koncepcióalkotásban, milyen szerepe volt a helyi közösségnek?

UNG: Orfalui egyike annak a hat falunak, amelyek ma a Vendvidéket, mint tájegységet jelentik. A Vendvidék népeisége szláv eredetű, manapság Rába menti szlovéneknek nevezik őket, míg a szomszédos Őrség lakói egy idetelepített székely-besenyő népcsoport leszármazottjai. Orfalui nagyon kicsi település – kevesebb, mint hetvenen élünk itt –, a lakosok 30–40 százaléka idősebb ember. A tervezési programot közösen találtuk ki, miként azt is, hogy milyen legyen, és miért is fontos ez a falunak. A falu közösségének ugyanis szüksége van egy helyre, ahol össze tud jönni és rendezvényeket tud tartani. Ebből a felismerésből született meg ez a ház, de egyben annak végig-gondolásával is, hogy ezt egy ilyen kicsi közösség nehezen tudja majd fenntartani, ezért többféle funkcióra kell alkalmasnak lennie. Ezen a környéken hihetetlen gazdagságban találhatók meg a különféle gyógy- és fűszernövények, amelyek szinte szabadon gyűjthetők a természetben. Ezek a „kincsek” adták meg a ház programját, a bemutató- és kiállítótér tematikáját. A későbbiekben ezeket a növényeket árusítjuk majd, erre ráépülhet a gyűjtés és a feldolgozás. Ha sikerül újabb pályázati forrást találni, a meglévő struktúra megbontása nélkül ki tudunk alakítani az épületben egy melegkonyhát, valamint öt vendégszobát a tetőtérben, illetve szeretnénk még egy kinti teraszt és lugast is. Ezekre a kiviteli tervek már elkészültek, illetve jögerős építési engedéllyel is rendelkezünk.

GP: Építészeti szempontból mi képezte a Füveskert és Teaház koncepciójának alapját?

UNG: Arra törekedtem, hogy a ház elrendezésével, nyílásaival, a belső tér kialakításával utaljon korábbi, változatos történetére: eredetileg koccsma és lakóház, majd koccsma, bolt, iskola és kultúrház volt, később a szentgotthárdi ÁFÉSZ nyulakat tartott, illetve gombát termesztett benne, ekkor a házat „kibelezték”, belső főfalait pilléresítették. Szerettem volna egy otthonos közösségi teret létrehozni, amelyet szívesen használnak az ide betérők.

Az új faburkolatú bútortestek magukban foglalják a pilléret, a belső tér igény szerint átrendezhető, szeparálható.

1

Fotók: L. Nagy Gábor

2

3

4

1. Családi ház,
Kétvölgy,
Permise, 2000

2. Családi ház,
Szentgotthárd,
Zsida völgy,
2001

3-4. Fűveskert
és Teaház,
Orfalu, 2013

Középen egy pellettel és fával egyaránt üzemeltethető kandalló-kazán együtttest rejtettünk el, a tetőre pedig napkollektorokat helyeztünk. (A Teaház grafikai arculatát Konfár Ramóna Krisztina, AMI-s hallgató tervezte meg, diplomamunkaként.) Egy építész számára mindig nagyon érdekes szemlélni, hogy mi lesz mindabból, amit elképzelt, vajon valóban mindenre alkalmas-e a ház, amit kitalált. A végső cél, a faluközösség kialakítása és megerősítése viszont már nem egy projekt időtartama, hanem egy-két emberöltő vagy generáció.

GP: Az elmúlt években egyre nagyobb hangsúlyt kap a vidék, mint a fenntartható jövő záloga, önfenntartó közösségekkel és a természeti erőforrások felelős felhasználásával. Azonban ezen elképzelésekbe sokszor jó adag idill és utópia is vegyül. Véleménye szerint kiknek és hogyan jelenthet valóban reális alternatívát a vidéki élet a várossal szemben?

UNG: Két fő csoport számára tartogathat nagy lehetőséget a vidék felértékelődése: egyrészt azoknak, akik nem helyhez kötött (alkotó-) tevékenységet folytatnak, amelyhez a táj nyugalma és gazdagsága további inspirációt nyújthat, ehhez azonban megfelelő infrastrukturális feltételek szükségesek. Másrészt – és ez lenne a fontosabb – azok számára jelenthet a vidék valódi jövőképet, akik az adott régiónak vagy tájnak megfelelő gazdálkodási tevékenységet szeretnének végezni, akár új művelési formák kialakításával. Ezt most önerőből nem lehet megvalósítani, a támogatottságát pedig jelenleg nem látom. Nyugat-Európában már harminc-negyven évvel ezelőtt létrejött a környezetileg érzékeny területek (*Environmental Sensitive Area, ESA – a szerk.*) rendszere, amelyben – és ilyen lenne például az Őrség is – az EU Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapja kizárólag a tájjal összhangban lévő

művelési formákat támogatja, szigorú normatívák mellett. A magyar mezőgazdaság viszont jelenleg egy újabb nagybirtokrendszer kialakulása felé halad, ami a korábban említett sokszínűség ellen hat.

GP: Mit gondol, jelenthetnek-e kitorési pontot a pályázatok révén megvalósuló fejlesztések, amelyeknek célja a vendégek idecsalogatása és a turizmus élénkítése, a vidék gazdagságának bemutatása lenne?

UNG: A turisztikai célú beruházások elsődleges haszna az infrastruktúra fejlesztése ezen és az ehhez hasonló, elszigetelt vidékeken. A másodlagos következmény nem feltétlenül pozitív, mert ezeket a területeket olyan pályára állítják rá, ami nem önfenntartó. A turizmus és a ráépülő gazdaság mindig elfogyaszt valamit. Ezzel szemben szelíd vagy ökoturizmusnak lehetne nevezni a hagyományosabb értelemben vett falusi turizmust, amely az Őrségben ténylegesen létezett, és elég jól is működött a két világháború között – nevezetesen, hogy a parasztgazdaságokban vendégül láttak városi embereket. Ez Európa nagyon sok részén ma is él, Ausztriában kifejezetten virágzik. Amit ma nálunk falusi turizmusnak neveznek, annak nagy része arról szól, hogy vidéken kiépül egy olyan infrastruktúra, amely alkalmas az ide érkezők ellátására, de nincs mögötte egy élő, gazdálkodó táj. Sokkal inkább egy eltorzult táj, amelyben az egyik fő megélhetési forma a turizmus. Ez nem jó, a gazdálkodás és a turizmus egészséges egyensúlyát kellene megtalálni.

GP: Hogyan lehetne elindulni ezen az úton?

UNG: Bár vannak olyan uniós támogatások és fejlesztések, amelyek gazdálkodásra vonatkoznak, de ezek elsősorban projektszemléletűek, nagyberuházásokról és munkahelyteremtésről szólnak. Ezek követelményeinek az ilyen jellegű tájak, mint az Őrség és a Vendvidék, nem igazán felelnek meg, mert itt nem egyprofilú, hanem nagyon összetett és sokrétű gazdálkodást lehet csak folytatni. A rétgazdálkodástól az állattartáson át a gombagyűjtésig és a nem intenzív gyümölcsfeldolgozásig – ahogyan élt ez a vidék, egészen az 1940-es évekig. Erre most nem igazán lehet támogatást találni...

GP: Milyen lépések vezettek ehhez a jelenlegi, a megújulásra kevés reménnyel kecsegtető állapothoz?

UNG: Amikor az Unió előtti PHARE-projektek támogatták például a tejfeldolgozást, akkor a magyar kormány éppen leépítette a szarvasmarha-állományt. A rendszerváltás utáni években ment tönkre teljesen a korábban erre a vidékre jellemző állattartás. Eladták a nagyobb tejfeldolgozó üzemeket, megszűnt a tejátvétel, és ösztönözték a gazdákat, hogy a szarvasmarha-állományt húsmarhaként értékesítsék. Ez azt jelentette, hogy szinte egyik napról a másikra eltűnt a tehén az Őrségből meg a Vendvidékről, innentől kezdve nem volt értelme kaszálni sem a réteket, mert nem volt kívül megetetni a szénát. Most az EU-ban területalapú támogatást nyújtanak arra, ha valaki kaszálja a réjtét, de a széna felhasználása már senkit nem érde-

*Táncpajta –
Őriszentpéter,
Templomszer,
2012*

Fotó: H. Nagy Gábor

kel. A korábbi összetett, számos egymásra épülő elemből álló gazdaságnak csupán a fragmentumai maradtak meg – mindez nem építészeti kérdés, mégis összefügg az építészettel. Felszabadult jó néhány istálló- és pajtaépület, amelyekből táncpajta vagy vendégház lesz, vagy szétbontják őket, esetleg egyszerűen összedőlnek. Ezáltal átalakul a vidék építészete, de nemcsak az épületekben, hanem a tájhasználatban is. Itt tulajdonképpen az építészetnek a legizgalmasabb eleme a környezetépítés, a táj, mint építészeti produktum, amely folyamatosan változik.

GP: Itt léphet be a képbe az építész munkája és felelőssége. Hogyan tud hozzájárulni ennek az örökségnek a megőrzéséhez, megújításához?

UNG: Ha valaki azt kérdezi, mi a legértékesebb építészeti leg ebben a vidékben, akkor azt mondom, azok a helyek, amelyeket az itt élő gazdálkodó emberek hoztak létre. Nem csupán maguk az épített tárgyak, hanem ezeknek a környezettel való együttese, ami szerintem nagyon komoly építészeti produktum. Pityerszert rengetegen fotózzák, mert van ott sok szép régi ház, zsúptetővel, boronafallal. A legizgalmasabb azonban az, amit nem lehet megörökíteni, nevezetesen a Visontai- és a Zsoldos-porta elképesztően izgalmas térstruktúrája, ami abszolút magas építészet. Az a fajta téri összetettség, amely az ott lévő néhány építménnyel, a dombbal és a Pityerszer-Felsőszer közötti völgyvel létrejött, egy fantasztikus építészeti alkotás, amelyben persze maguk a házak is szépek, de a teljes

együttes sokkal izgalmasabb és magasabb rendű. Ez az, ami leginkább sérült, amit nem is nagyon lehet védeni, és nem is védik. Sokkal könnyebb védeni a tárgyiasult dolgokat, egy házat, egy oromfalat, egy magában álló hársfát például. A nem tárgyiasultságukban izgalmas és szép dolgok sokkal sérülékenyebbek, mert ha egy-egy elembe belenyúl valaki, akkor rögtön átalakul az egész.

GP: Elsősorban saját építésű lakóházairól ismert, de voltak-e olyan megbízásai az orfalui Teaház mellett, amelyek során meglévő, esetleg védett épület felújítása, átalakítása volt a feladat?

UNG: Az évek során több felújítási és rekonstrukciós munkám volt, mások mellett a felsőszőlőki János-hegyen egy vert falú ház romjainak megmentése, vagy ugyanitt egy Hampó-völgyi ház átalakítása és a volt plébániaépület bővítése, míg Kétyvölgyben egy régi ház teljes felújítása. Errefelé csupán egy-egy templom vagy harangláb tartozik a jelentősebb építészeti alkotások közé, az épületállomány zömét lakóházak és gazdasági funkciójú építmények teszik ki. Bár ezek között sok szép, népi építészeti alkotás található, az említettek egyike sem volt védett. Egyedül az orfalui Teaház áll településképi védelem alatt, ám annak is szinte csak a töredékét tudtuk megtartani, annyira lepusztult állapotban volt.

GP: A korábban említett szelíd turizmus felélesztése, az eltűnt gazdálkodási formák és a sérült helyek, környezeti együttesek javítása, újraépítése mennyire adhat jövőképet, kiugrási lehetőséget ennek a vidéknek?

UNG: Teljes mértékben, efelől nincs kétségem. Ami lehetséges volt nyolcvan évvel ezelőtt, ugyanúgy létrejöhet egy-két évtized múlva. Ami biztos, hogy nem olyan formában, mint amilyen régen volt. Ez az építészetrel csak annyiban függ össze, hogy az építészetnek lehet olyan hatása, ami a tájban élő emberek közösségét segíti (vagy nem), az identitásukat építi (vagy rombolja). Ezek nem kimondott, deklarálható ügyek, és nem is formai kérdések, hanem talán egyfajta minták. Azt szoktam mondani, hogy „az építészet bőrön át hat”, és amin keresztül az építészeti működik, az a benne élés. Az, hogy az ember mindenféle jeleket keres az építészetben, és maga is jeleket vagy jelszerű formákat kreál, az egy műépítészati attitűd – ez nyilvánvalóan megkerülhetetlen is, ha valaki műépítésztként végzett, vagy ilyen tanultságú. Ám ennél sokkal fontosabb és mélyebb az építészet emberre és a külső-belső környezetre gyakorolt hatása. Ha olyat tudsz készíteni, ami másokat inspirál, ha mintaként azonosulni tudnak vele, és szívesen reprodukálnák vagy másolnák, akkor valószínűleg jól van ott, azon a helyen. Ezen az erősen lecsökkent népességű vidéken – ahol ennek a kultúrának a belső kohéziója már régen meghalt – például a legnagyobb kihívást a kívülről jövő hatások jelentik: a betelepülők kívülről jövő mintákat hoznak magukkal, és azok vagy képesek valamilyen kapcsolatot teremteni az itt lévő örökséggel és tájjal, vagy éppen konfliktusba kerülnek vele. Mert gyorsan rátelepszik egy vidékre a sok helyről beszivárgó minták elegye – ez tapasztalható itt az Őrségben is –, és pillanatok alatt inkoherenssé válik: vagyis bárhol lehetne a világban, hiszen nincs igazi kulturális kapcsolata az adott tájjal. Nem vindikálom magamnak a jogot, hogy eldöntsem, mi az, ami ezen a vidéken koherens lehet, de itt élek már több mint húsz éve, és valamennyire érzékelem ezeket a folyamatokat. Ha lehet építésztként valamiféle programja az embernek, akkor talán

Fotó: U. Nagy, Gábor

az, hogy törekedjen megteremteni a kapcsolatot az örökség lényegi – őrizhető, folytatható – elemeivel.

GP: Betelepülőként milyen mintákat hozott magával, és ezek hogyan változtak, gazdagodtak az idők során?

UNG: Valószínűleg azért költöztem ide, mert mindig is izgatott, és azóta is folyamatosan foglalkoztat a hagyományos kulturális környezet és a jelenkor – a tágabban értelmezett modernitás – kapcsolata. Úgy tűnik, ez kimeríthetetlen problematika, amellyel az ember nyugodtan el tud bízni egész életében. Ez a téma már az egyetem alatt is érdekelt: negyedéves lehettem, amikor a Kotsis Iván tanulmányi díj pályázatára hasonló jellegű építészeti elemzést írtam a Kiskunsági Nemzeti Park Farkas Gábor tervezte központi épületéről (épült 1979-ben – a szerk.). Ebben a szellemi kalandban az a legszebb, hogy ezt öt-tíz évenként újra kell értelmezni magamban, mert akkora változások zajlanak a világban.

GP: Hogy látja, milyen irányba változott ez a vidék?

UNG: Nagyon sok minden elpusztult, ami érték volt – a házakkal együtt a helyek és a tájak is. Ugyanakkor rendkívül izgalmas, hogy merrefelé hat és mozog ez az egész folyamat. Ebbe tud az ember beleszólni, ebben tud valamilyen módon részt venni. Tizenöt évvel ezelőtt izgatott az építés kézművessége, ami akkor igen ökonomikus volt – nagyon gazdaságosan tudtam házakat építeni az összegyűjtött bontott anyagokból, pár ügyes, lelkes fiatalemberrel együtt. Vallom, hogy vidéken nem lehet

absztrakt módon építészeti művelni, csak építésként. Nem mondom, hogy nem jönnek létre építészeti művek vidéken is, hiszen, ha megnézzük a magyar kortárs építészet elmúlt egy-két évtizedét, abban találunk jó néhány olyan építészeti művet, amely vidéken jött létre, mint műépítészet. Ezek között több olyan is van, ami nagyon szépen reflektál az adott tájra. A falvak története viszont az építés története, az építészetük kultúrája egyben az építés kultúrája. Ezek nem választhatók szét egymástól. Amiben ma is teljesen biztos vagyok: amennyiben az ember vidéken építészeti szeretne művelni, akkor jár el helyesen, ha ezt az építészeti és az építés egységként kezeli. Magyarán: ha nem vagy ökonomikus egy adott korban és egy adott helyen, akkor nem vagy hagyományörző, csak formákat hozol-viszol, alakítasz át, idézel meg vagy reflektálsz rájuk, de nincs közöd az építés hagyományához. Napjainkban nemcsak az építészet – mint formák, szerkezetek, anyagok, motívumok együttesének – változása zajlik, hanem az építés változásának is tanúi lehetünk. Ez utóbbiban óriási különbségek vannak a Kárpát-medencén belül. A nyugati határszélen most nem ökonomikus kézműves módon házat építeni – a munkaerő határokon átnyúló, szabad áramlása óta megfizethetlenné vált a kézi munka. Döbbenetes az a változás, amely az elmúlt másfél évtizedben lezajlott ebben a mikrorégióban. De lehet, hogy például Kelet-Magyarországon ez a leggazdaságosabb mód, vagy a cigány falvakban is így kellene építészeti csinálni – talán Ócsán,

*Táncpajta
interiőr –
Őriszentpéter,
Templomszer,
2012*

de még Devecerben is így kellett volna eljárni. Vagyis azokon a helyeken, ahol az épületek mellett közösség is épül.

GP: Ez hogyan hatott Önre és munkáira?

UNG: Négy-öt éve leginkább az olyan építészet foglalkoztat, amelynek jelentős része az előregyártáson alapul. Tudom, hogy ennek is megvannak az érvényességi határai, de úgy gondolom, meg lehet találni azt a módot, amely az előregyártás magas fokát és a viszonylag nagy építészeti szabadságot egyaránt biztosítja – emellett vitathatatlan előnye, hogy olcsó és jó minőségű. Ennek fő anyaga a fa tud lenni – nemcsak itt, az Őrségben, hanem Európa nagy részén is. A fa rendelkezik olyan tulajdonságokkal, amelyek megfelelő választ adnak többek között a szilárdság, a gazdaságosság és az energiahatékonyság kihívásaira. A faépítészetnek többféle módozata létezik, az egyik legelterjedtebb a rétegragasztott táblákból álló, nagypaneles építés, amelyet szerkezeti szempontból primitívnek tartok – ennek alapja csupán egy jó tulajdonságú elem, de ez nem képez gazdag építészeti struktúrát. Az Őrség 19. század előtti faépítészetében viszont gyönyörű az a fajta többrétegűség, ahogy a házak összetett, hierarchikus rendben, strukturált szerkezetekből épültek fel. Ezek egyébként rendkívül ökonomikusak is voltak: a boronaház attól volt gazdaságos, hogy a parasztember a saját erdejéből gyűjtötte össze a faanyagot, és annak minden részét beépítette a házba: a görbe ágakból merevítő karpántokat, a törzsekből talpgerendákat, a tölgyfa tuskójából pontalapokat készített, a vastagabb görbe ágakból ollósárakokat a tetőszerkezethez, a gyérintett lucfenyőből pedig a szarufa szerepét betöltő ragokat. A szerkezet hierarchiáját sokkal fontosabbnak tartom, mint azt, hogy ez éppen milyen formában jelenik meg. Engem az a fajta faépítészet érdekel, amelyben megtalálható az az összetettség és strukturált-ság – akár előregyártva, akár kézműves módon előállítva. Ha megvan benne a konstrukció gazdagsága és az elemek hierarchikus egymásra épültsége, akkor van köze ahhoz, amit a hagyományos építészet tud, és az itteni örökségben lényeginek mondható. Viszont ma itt sokkal gazdaságosabb asztalosüzemben legyártani és egy nap alatt összeállítani a szerkezetet – mint ahogy az a Táncpajta bővítésénél történt, Őriszentpéteren² –, amelynek egészen másfajta tulajdonságai vannak: olyanok, amiket nem lehet kézműves módszerekkel reprodukálni. Meggyőződésem, hogy az előregyártás és a hagyományos értékekhez való lényegi kapcsolódás nem zárja ki egymást. Az előregyártás nem idegeníti el az építészetet a saját struktúráitól, lehetőségeitől. Ezen a vidéken a faépítészeti konstrukció önmagában hordozta az architektúrát, nem került rá egyéb építészeti „skin”.

GP: Családi házak esetében is tud érvényesülni ez az eltolódás az előregyártás felé?

UNG: Egy lakóház esetén sokkal több teendője van az építésznek. Az emberekben mindig van bizonyos idegenkedés a fától, de társulhat mellé egyfajta irracionális nosztalgia is: sokan szívesen laknak-laknának rönkházban vagy boronaházban. Van bennünk egy olyan kulturális képzet, hogy a fa hagyományos alkalmazása olyan többletet tud adni, amely segít megoldani életünk egyéb problémáit is. Ez egyfajta megváltásremény a fával kapcsolatban, azonban ez csak egy anyag, ráadásul nem is minden tekintetben viselkedik a legbarátságosabb módon. Ebben a kultúrkörben, amelyben mi élünk, a téglához is tapad több hasonló képzet,

ezeket talán a kulturális antropológia eszközeivel lehetne leírni. Hasonló a helyzet a könnyűszerkezetes házakkal is, amelyek nálunk sokáig a „nem valódi” kategóriái, az „ideiglenes” ház, a nyaraló szinonimái voltak. Az ezekkel szembeni nagyfokú ellenállás leküzdésében rengeteget segít az, hogy egyre inkább kezd nemcsak szükséges, hanem vonzó is lenni a jól hőszigetelt, ökológiai szempontból is minősíthető ház. Ez fokozatosan előkészíti a terepet ahhoz, hogy a magánépítésben is egyre inkább meg lehessen találni a fogadókésztséget arra, hogy gazdaságos (ökonómikus), környezettudatos (ökológikus), ugyanakkor építészetiileg gazdag ház jöjjön létre. Ezzel szorosan összefügg az otthon, az otthonosság kérdése, mint megfoghatatlan fétis, amely szerintem az egyik legfontosabb építészeti kategória a lakóházépítés terén. Ebben benne rejlik az építészet „bőrön át ható” sajátossága, ami megmutatja, hogyan tud az építészet családokat erősíteni vagy szétrombolni, közösséget erősíteni vagy bomlasztani. Az építészet mindenre képes... **GP:** Oktatóként hogyan ítéli meg, milyen szerepe van a hagyománynak és kortárs interpretációjának az építészet tanításában?

UNG: A hagyományt úgy tekintem, mint ami megtartja a helyhez, annak történetéhez és kulturális szubsztanciájához fűződő kapcsolatot, de nem azért, mert nosztalgikus és szépelgő. A legtöbb, amit az ember a hagyománnyal tehet, hogy tanul belőle; ennek folyamata hasonló az anyanyelv elsajátításához. A hagyománynak az apró lokalitásokból álló folytonosságában hiszek. Ha ezt nem tartjuk lényegesnek, az otthonosság valahol elvész a világból, és nincs hová tartozni, márpedig ez az egyik legősibb ösztönünk. A tanításban is azt szeretném képviselni, hogy a hagyomány nem formai kérdés vagy probléma. A forma már egy következmény, megformálódása valaminek, ami alakot keres a világban. Nem a forma a kiindulópontja a dolgoknak, még akkor sem, ha abban a világban, amelyben most élünk, egyes formák jelként működnek, és bizonyos jelentéseket sűrítnek magukba. Ennek egyik fő oka, hogy manapság nagyon sok minden, így az építészet is, a médiumokon keresztül közvetítődik, amelyek nem nagyon tudnak mással operálni, mint képekkel, a képek viszont csak formákat képesek ábrázolni. Szinte képi világban élünk, ami önmagában nagyon izgalmas dolog, hiszen a képek rendkívül hatékonyan tudnak több információt egyetlen dologba sűrítve közölni. Engem leginkább a képek nyelvezete és az ábrázolt dolog közötti kapcsolat izgat, ami sokszor igen meglepő fordulatot vehet.

GP: Végül, egy utolsó kérdés: miért szeret itt élni?

UNG: Ez a táj olyan szabadságot ad, amit sehol máshol nem tapasztaltam még meg. El sem tudnám képzelni, hogy városban éljek – bár nem művelem a földet, csak egy kis kertünk van, és néhány háziállatunk. Ez a szabadság minden bizonnyal a táj mentális sajátossága, amely mögött ott a természet szépsége és közelsége, az pedig a legjobb tanítómester.

1. Árvai András-Benedek Anna: *Hogyan lehet minél kevesebb eszközzel minél többet elmondani? Interjú U. Nagy Gáborral*, <http://www.prae.hu/prae/articles.php?aid=2289&cat=5> (2009.10.19.).

2. Ld. *A megtalált falu – Táncpajta, Őriszentpéter*. In: *Magyar Építőművészet* 2013/3, valamint: <http://www.meonline.hu/archivum/a-megtalalt-falu>.

Meg kell a búzának érni...

**Halmos Béla építész, népzenekutató, prímás emlékére
1946. június 4.–2013. július 18.**

„Úgy szoktam mondani, azért születtem a trianoni békediktátum évfordulóján, hogy a Trianon által szétszabdalt magyar nemzetet összehegedüljem. Alapvető gyermekkori élményem, hogy ülünk a Kárpát-medence térképe fölött, és apám elmagyarázza az összefüggéseket, a geológiától a politikáig. Olyasmiket, hogy Trianon nemcsak azért tragédia, mert elvették az ország kétharmadát, hanem, ha csak a vízrajzot nézem, akkor is. Ezt szenvedjük manapság, például az árvizekkel, folyószennyezéssel kapcsolatban. De gazdaság-földrajzilag, a közlekedést tekintve is szándékosan meg akarták nyomorítani az országot. Ezeket a problémákat csak Kárpát-medencei szinten lehetne megoldani. Belemagyarázásnak tűnhet, de az életem valóban arról szól, hogy az Őrvidéktől Kárpátaljáig, Erdélytől a Felvidékig az egész magyar nemzet zenei kincsét ápolom, kutatom, a történelmi Magyarországot tájait bejárom, szervezem a tábortokat... [...]

Szombathelyen születtem, de Gyulán nőttem fel. Nem voltak egyszerű helyzetben a szüleim és baráti körök, amikor gyerekeiket fel kellett nevelniük, hiszen az ötvenes években az értelmiségiek – mérnökök, papok, tanárok, orvosok stb. – nem éppen kedvező feltételek közé szorultak. Mégis olyan szellemi környezetet teremtettek nekünk, ahol – az adott körülmények között – normális nézetekre tanítottak minket, és bármit kérdeztünk, helyes és értékálló válaszokat kaptunk. Ennek következménye lett, hogy testvéreimmel mindnyájan egyetemet végeztünk, komoly életpályát futottunk be, családot alapítottunk, gyerekeket neveltünk fel. Ilyen alapok adása a gyermeknek manapság már alig mondható tipikusnak. A kultúra számos ágával ismerkedtünk meg ifjúkorunkban, s az már az egyéni érdeklődés kérdése volt, hogy melyik területét választottuk élethivatásnak. [...]

Mi, gyerekek valamennyien tanultunk valamilyen hangszeren. Édesanyám zongorázott, énekelt, néha még kántorkodott is. Édesapámnak is jó hallása volt, bár ő nem játszott hangszeren. Év végén családi hangversenyt is adtunk szüleink barátai előtt. Az is természetesnek számított szüleim baráti körében, hogy névnapi és egyéb összejöveteleken népdalokat és magyar nótát énekelnek. Ők a népdalokat már nem a falvak népeitől sajátították el, hanem Bartók és Kodály nemzedéke voltak, s városi környezetben tanulták meg azokat. Tehát nem a véletlen műve az, hogy akár a zene, akár a kultúra más területén a későbbiekben valamilyen pályát befutottunk: teljesítményünkben összeadódtak azok a tapasztalatok és az a tudás, amelyekkel felmenőink rendelkeztek. Ez még a falusi zenészek között is többnyire így van. A híres kalotaszegi prímás, Neti Sanyi se előzmények nélkül robbant be a zenészek közé: apja, testvérei, rokonai olyan hátteret alkottak, hogy abból kinőhetett egy csúcstelje-

sítmény. Ahhoz, hogy én a tánchámozgalmomban prímás lettem, kellett ez a családi háttér, amiért csak hálával tartozhatom. [...]

Édesapám építész mérnök volt, s azon belül – az ő meghatározásával – »tájrendezéssel« foglalkozott, főleg 1945 előtt. Otthon nem erőltették, hogy építész legyek, mehettem volna a hegedűvel a konzervatóriumba vagy rajzkészségemmel képzőművészeti gimnáziumba. Nem véletlen hát, hogy én is a városrendezésre szakosodtam. Apám, aki »országban és népben« gondolkodott, olyan szakmai »munícióval« látott el, amilyennel nem sokan rendelkeztek, és néha lelkiismeret-furdalásom

Foto: www.facebook.com/primasprimasima

is van, hogy elhagytam ezt a szakmát, de hát elcsábított a zene. Családunkban általános volt a zenélés. Kisgyerekként legszívesebben a zongora alatt játszottam. Negyedik gyerekként teljesen evidens volt, hogy nekem is zeneiskolába kell járni. Édesanyám csellóra szeretett volna tanítani, hogy összejöjjen egy kis családi kamaraegyüttes, de ehhez a kisujjam túl rövidnek bizonyult. Tükrössy Antal, a gyulai zeneiskola igazgatója azt mondta, hogy ilyen ujjal hegedülnöm kell. Most már 58 éve hegedülök. [...]

Ami a népzenei illeti, szüleim teljesen jól eligazítottak minket, hogy mi a népdal, s mi a műdal, de a hangsze-

res népzeneről akkor nem sok embernek volt fogalma. A rádióban is csak átírt, meghangszerelt műveket lehetett hallani népi zenekarnak nevezett cigányzenekarok előadásában. [...]

A zenélés mellett a pedagógusi véna is jellemezte a családot, az összes testvérem pedagógus lett, de még a férjeik is azok. Bár én nem lettem az, már a zeneiskolában is én vettem át egyik tanárom növendékeit, amíg ő külföldi turnén volt. De ez kemény dolog, hegedűt tanítani! Anyám mesélte, hogy az első tanítás után azzal mentem haza: »No, hegedűtanár aztán nem leszek!« Aztán később mégis úgy hozta a sors, hogy pedagógiai képzés nélkül is sokszor tanítanom kellett, és a mai napig is tanítok. [...]

Engem, attól kezdve, amikor '72-ben először jártam Erdélyben a »nagy csapattal« (Sebő, Éri Péter, Timár a táncosaival, Szomjas György), és Széken, a csipkeszegi táncházban meghallottam Ádám Istvánt és bandáját, teljesen lenyűgözött ez az életerős, bővérűen áradó, stílusérett muzsika, s úgy éreztem – és éreztük –, hogy ez az, amit keresünk. Érzékeljük, hogy ez a zene és tánc természetes része a székiek életének, ez nem díszlet,

miért muzsikál, kitől tanult, stb. Ahhoz volt csak szokva, hogy »Húzd!«. Tehát a cigányzenészeket nem így vették elsősorban emberszámba, hanem, ha jól játszottak, megfizették őket. Az teljesen szokatlan volt Icsánnak, hogy elétettem a magnót, és az életeről kérdeztem. De mesélt becsülettel, muzsikált is nekem, hanem aztán éjfélkor azt mondta: »Na, most már tegye le azt a magnót, mérnök úr, s játsszon velünk!« Hát akkor abban a széki éjszakában éreztem, hogy most valami nagy dolog történik velem, engem itt most befogadtak. [...] Én optimistábban látom, ha azt nézzük, honnan indultunk, és hová érteztünk. 2012-ben 40 éves a táncház! 1972-ben egy táncház és egy zenekar volt. Most itthon és – Tokiótól Kaliforniáig – külföldön is számos táncház van, rengeteg zenekar játszik, s már a szlovákok, lengyelek is átvették, és sikeresen alkalmazzák a módszerünket. Tehát nemzetközivé lettünk. [...] A tanítás, zsúrizés révén, azt hiszem, kellő rálátásom van a folyamatokra, és én nem vagyok elégedetlen a helyzettel. Gyakorlatilag körülbelül egymillió embernek van már táncházas élménye, több ezren játszanak népzeneit. Nem kell, hogy mind primásokká váljanak,

Halmos Béla a szabadkígyósi Wenckheim kastély parkjában

Foto: Balldó Gyula, 2005

nem fesztivál. Ott, a táncház szünetében megkérdeztük Ádám István »Icsán«-t, hogy játszhatnánk-e. Megengedték, persze ebben az is benne lehetett, hogy akkor már három napja játszottak, nem aludtak, s örülhetnek, hogy egy kicsit pihenhetnek. Nagy csodák lehettünk, hosszú hajjú, farmeres pesti srácok. [...]

»Icsán«-ék kettővel lejjebb laktak, egy egyszobás, konyhas házban. Mikor lementem hozzá, és mondtam neki, hogy gyűjteni szeretnék tőle, azt mondta, jó, menjek le nyolcra, és tízre befejezzük. Egyébként ő, mint a többi cigányzenész is, nem volt ahhoz szokva, hogy mesterként közeledjenek hozzá, hogy megkérdessék tőle, hogy

csak a zene az életük része legyen. Zeneileg kulturáltak legyenek, amúgy meg legyen tisztas civil foglalkozásuk! És mint említettük, a táncház most már egy UNESCO által is elismert kiemelkedő módszere a hagyományok őrzésének. Azt hiszem, elmondhatjuk, hogy az a mag, amit 1972 táján néhány ember elvetett, az mára igen szép termést hozott..."

(Részletek Abrakovits Endre Halmos Béla népzeneessel lejegyzett beszélgetéséből, in: *Meg kell a búzának érni*, Kairosz Kiadó, Budapest, 2012.)

Egy régi településstruktúra újraélesztése

Tanyabokor-konceptió – II. rész

Előző lapszámunkban Bodonyi Csabával, Tokaj egykori főépítészével, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kistérségi központ elmúlt 25 évéről, az elhanyagolt, sokáig csupán boráról híres város felemelkedéséről és aktuális helyzetéről beszélgettünk. Aztán az interjú egy pontján új téma merült fel, az úgynevezett „21. századi korszerű (organikus) tanyabokor-konceptió”. Ugyanis Bodonyi Csaba az elmúlt néhány évben e mára jószerivel elfeledett, több mint 260 éves múltta visszatekintő, Nyíregyháza környékén jellemző települési és gazdálkodási forma kutatáson alapuló újraélesztését, valamint továbbfejlesztését tűzte ki célul. Vagy, miként fogalmazott, megbízta önmagát ezzel afeladattal.

Molnár Szilvia: A Tokajról szóló beszélgetésben említette, hogy tanyán nőtt fel. Esetleg bokortanyán (a szakirodalomban sokféle elnevezéssel találkozhatunk: „tanyabokor”, „bokortanya”, „szállásbokor”, mindegyik ugyanazt a településformát jelöli – a szerk.) élt, és innen ered az érdeklődés, ez a kiindulópont a koncepció kidolgozásához?

Bodonyi Csaba: Valóban a tanya az én „induló helyzetem”, eszmélesem. Édesanyám a második világháború után került a Szabolcs megyei Bódor-tanyára tanítónőnek, egy Klebelsberg-féle, egy tantermes iskolába, amelyhez szolgálati lakás

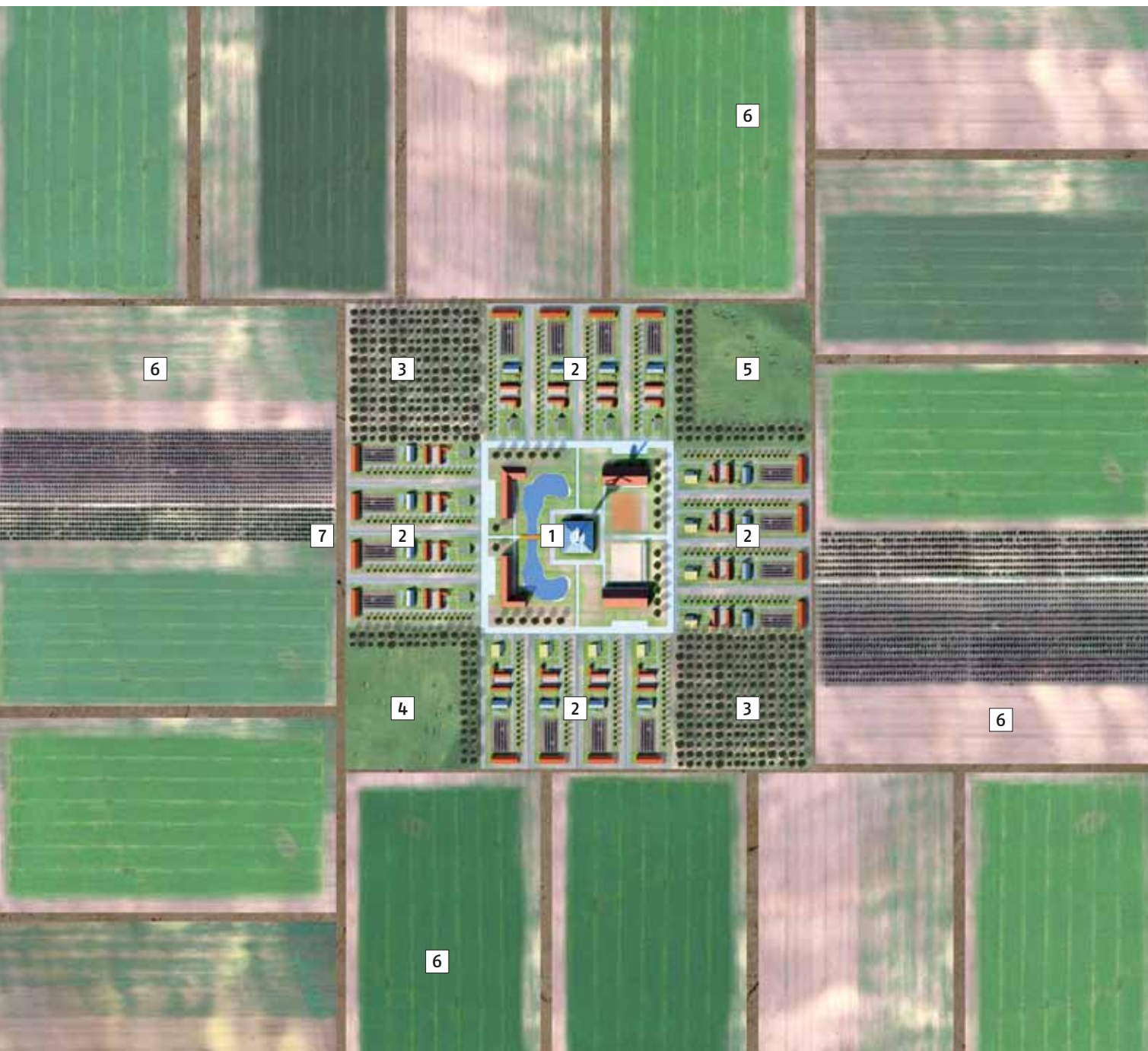
társult. Nyolcvéves koromig éltünk ezen, a bokortanyák közelében lévő tanyán, ahonnan láttam a Tokaji-hegyet. Az iskolába 35–40, eltérő korú gyerek járt, és az egyetlen tanterembe nyolc osztályt vontak össze, ami akkor általános volt. Ezek a tanyasi iskolák kulturmissziót is teljesítettek; emlékszem, anyám még Molière-darabokat is rendezett gyerekek és felnőttek bevonásával. Érdekes településformáról beszélünk, mely elsősorban Nyíregyháza környékére volt jellemző. Szántóföldek között álló, határbeli apró házcsoportok alkották. A művelés alatti szántók centrumában lévő beltelkeken építették fel a házakat. A szántókat vetésforgóban művelték. Településszerkezeti szempontból nagyon változatos képet mutattak: volt közöttük halmazos, utcás szerkezetű, illetve centrális, kör alakú. Egykor tudatos döntést követően jöttek létre: 1753-ban gróf Károlyi Ferenc családok letelepedését megpecsételő okiratával kezdődött minden. Károlyi gróf szabad vallásyagkorlást, autonómiát, a letelepedést követő három éven át a magyar adók alóli mentességet, valamint a házak felépítéséhez nélkülözhetetlen faanyagot is biztosított a letelepülő, evangélikus szlovák családoknak, akiket tírjákoknak neveztek. Organikus szervezeti felépítése, két és fél évszázados működési tapasztalata alapján fejlesztési potenciált

érzek ebben a településformában. Azt gondolom, hogy ez a fajta szerveződés irányt mutathat a mai, korszerű, speciális családi gazdaságok és közösségek fejlesztésére. **MSz:** Ha ma ellátogatunk egy régi bokortanyára, milyen kép fogad, illetve mit tartalmaz az ön modellje? **BCs:** Ezek a tanyák mára leépültek, eredeti szerepük, működésük részlegessé vált. Az új telepítési alapmodell

kidolgozásához a szabolcsi bokortanyák közül a centrális elrendezést vettem alapul. Tervezett kiterjedésük átlagosan 1–2 négyzetkilométer, és 16 gazdaságot foglalnak magukban, beltelkekkel, szántóval, legelővel, erdővel, valamint tanyamaggal. Az egykori bokortanyákhoz tartozó szántók, legelők, erdők a tévesztés idején a szövetkezetekhez kerültek, s ma már – sok esetben – csak a beltelkek vannak használatban; némelyiket hétvégi házas rendszerben használják. Az önkormányzatok a rendezési tervekben csupán lakóterületként való használatot javasolnak, közművesítéssel, így, ha a jelenlegi szabályozás alapján kezdenék fejleszteni ezeket a területeket, akkor csupa alvótelepülés jönne létre. Vagyis a tanyabokor – mint regionális rendszer – esetében a rendezési terv egyszerűen nem ismeri fel, hogy ezek

Centrális szerkezetű bokortanya-fejlesztési minta (Gerhábokor). Meglévő bokortanyák átlagos tanyaszáma: 23, átlagos mérete: 18 kh (1,8 kötél) = 10,37 ha/tanya (min. 5, max. 60 hold)

*Új bokortanya
ideálterve:
átlagos
tanyaszám 24
(16–32 között),*
átlagos
tanyaterület:
15 ha (10–20 ha
között), átlagos
bokortanya-
terület: 440 ha
(240–640 ha
között)
(* elemzés alatt
álló méretek)*

a bokortanyák több évszázadon át működő gazdasági képződmények voltak, amelyeket a mai kor követelményei alapján, a hagyományos szerep szerint kellene újraéleszteni, fejleszteni.

MSz: Elképzelésében a még fellelhető bokortanyák fejlesztése vagy a régi elveket a korszerű igényekkel ötvöző újak megépítése szerepel?

BCs: Hangsúlyozottan mindkettő, és mindkettő ugyanazon fejlesztési koncepció alapján. Ezeknek közös, településszintű forráslehetőséget kellene biztosítani, hogy bokortanya-településként pályázhassanak fejlesztési pénzekre, mivel most csak önálló tanyákra (vagyis telkenként) lehet pályázni, és a bokortanya elnevezés a tanyafelsorolásban nem is létezik. A korszerű bokortanya-koncepció lehetőséget nyújtana arra, hogy öntö-

zéses biogazdálkodás fejlődjön ki ezeken a tanyákon, hogy a közösség a meglévő hálózatoktól független – ami alól az úthálózat kivételt jelentene –, megújuló energiagazdálkodásra, saját terméfeldolgozásra, termékértékesítésre álljon át, illetve e cél mentén jöjjön létre. Az én tervemben a bokortanya földbérleti és lakásbérleti rendszerben jöhetne létre, illetve működne, és valódi munkát biztosítana azoknak az embereknek, akik a föld műveléséből szeretnének megélni. Örvedetes, hogy észlelni némi visszaáramlást a városokból vidékre, és vágyat az önellátásra, a természetközeli életmódra. Ezt a folyamatot nagyon jónak tartom, különösen, hogy világviszonylatban a lakosságnak már több mint a fele él városokban, vagyis túlságosan magas az urbanizációs szint. Az egészséges arány olyan lehetne, mint ami

1. szélkerék, víztorony, energiaközpont
2. halastó, kubikgödör
3. feldolgozó, árusítóraktár
4. központi raktár, hűtőház
5. közösségi épület
6. tekepálya
7. sportpálya
8. üvegház
9. lugas
10. játszótér

az emberi szervezet érendszerében megfigyelhető, vagyis 70 százalék hajszálér és 30 százalék főér. Az előbbi lenne a vidék, az utóbbi a város. Őszintén remélem, hogy errefelé megyünk, hiszen azt látom, hogy van rá igény: ma Magyarországon már tíz biofalu van, és minél több hasonló, önellátó, önfenntartó, termelő közösség alakul ki, annál közelebb kerülünk ahhoz az ideális állapothoz, hogy létrejöjjön egy átfogó hálózat, amellyel már helyzetbe lehetne hozni az országot, amely már el tudná látni a teljes lakosságot, s részben külföldet is biotermékekkel.

MSz: Ha egy régi, centrális bokortanya településrajzát nézem, akkor a legkezdetlegesebb települések régészeti alaprajzai jutnak eszembe.

BCs: Mint általában a tűz körüli elrendeződések, valóban azokhoz hasonlóak, a lineárisak később alakultak ki. Centrális elrendezésű tanyamaggal, mint például Tamásbokor, a fellelhető régi bokortanyák kb. 10 százaléka rendelkezik. Jelenleg az építészeti elképzelések körvonalazódtak, illetve Kujbus Attilának (okleveles bányamérnök, geotermikusenergia-szakmérnök – a szerk.) a 100 százalékosan megújuló energiafelhasználáson alapuló épületgépészeti koncepciója. A bokortanyák régi lakó- és gazdasági épületei visszaforgatható, természetes anyagokból épültek, vályogot és fát használtak

jellemzően, és esetükben nem beszélhetünk gazdag paraszti architektúrákról. A természetes építőanyagok használatát, az egyszerű, sallangmentes építészeti kialakítást az újak estében is javasoljuk. A tradíciót nem a nosztalgikus építészeti formákban keresem, hanem a régi ökológiai egység továbbfejlesztésében, a passzív ház jellemzőivel összekapcsolva.

MSz: A belső téri szervezésben mutatnak valamilyen sajátosságot?

BCs: A lakóépület a klasszikus háromosztatú parasztház továbbfejlesztett változata. Régen nem volt napali- és vendégfunkció, illetve fürdőszoba, így ezek új elemként bekerültek. A konyha és a családi étkezés megmaradt a lakóházak központjában. Az új építésűek között akár 170 négyzetméter alapterületű épületekkel is számoltunk. Illetve készült egy földház jellegű terv is, amelyben a déli oldalon napelemeket tettünk az épület tetőzetére, az északi oldal pedig félig a földben lenne. Nem feltétlenül az építészeti kialakításon van a hangsúly, hanem a településstruktúrán, ami valahol a falu és a szoliter tanya között kereshető, valamint az ökológiai egységben. Ezenkívül fontos a sajátos mikroközösségi lét, mert itt együtt élnek, dolgoznak, gazdálkodnak – növényt természetnek, haszonállatokat nevelnek,

Tanyamagterve

1. lakóház (zöldtető vagy zsúp-, illetve nádfedés és napkollektor)
2. nyári konyha
3. gépkocsi-tároló
4. istálló
5. fólia/üvegház
6. gazdasági épület
7. gyümölcsös
8. kisállattartás
9. komposzt
10. fűrt kút és tó
11. zöldségeskert

*Kerített
beltelek
ideálterve
(egy magyar
hold)*

feldolgoznak és forgalmazznak – a földműves lakók. Akár közösen töltik a szabadidejüket is, hiszen közösségi épületeket – például iskolát, sportlétesítményeket – is tartalmaz a koncepció, és általában közösen szerveznék a tanyaközösség életét. Erre szolgálnak a tanyamag területén lévő közösségi, feldolgozó- és raktáépületek, közös üvegház, szélkerék, kacsaúszató, halastó, játszótér stb. Az elképzelés legnehezebb részének éppen ennek az emberi, közösségi együttműködésnek a megteremtését gondolom. Hiszen egykor a bokortanyák önszerveződő, organikus közösségek voltak, amelyekben nem voltak vezérek, csak szerepek, mégis működtek, fejlődtek. Részben bizonyára azért is, mert nyelvileg és vallásilag homogének voltak, vagyis a gazdaságán kívül egy nagyon erős kulturális kohéziójuk is létezett.

MSz: Mikor kezdett el a bokortanyákkal komolyabban foglalkozni?

BCs: Néhány éve, amikor megismertem azt a pozitív törekvést, hogy vannak végre országos tanyaprogramok és támogatási rendszer. De észleltem azt is, hogy a bokortanya nem szerepel a programok között, s hogy a programok háttérben semmiféle települési koncepció nincsen. És akkor eszembe jutott, hogy van itt egy nagyon speciális, korszerűsíthető településforma,

így „megbízom magamat”, hogy kidolgozzak rá egy fejlesztési koncepciót.

MSz: Döntéshozói szinten milyen az érdeklődés iránta?

BCs: Lezsák Sándornak mutattam meg először, ő lelkes volt, és összehozott néhány emberrel. Tavaly nyáron meghívtak Kállósemjénre, ahol a Tanyafejlesztési Program 2012. évi kiírásával kapcsolatos szakmai tájékoztatón bemutattam a koncepciót. Ezt követően, mint építész szakértőt, beválasztottak a tanyák fejlesztésére meghirdetett pénzügyi pályázatok bírálóbizottságába. De a tervezett bokortanya-koncepciót illetően előrelépés nem történt. Nagyon bíztam, és vakon reméltem Ángyán József segítő támogatását is, ám ő lemondott, úgyhogy tovább kell keresnem a támogatókat. Lehetséges, hogy meg kellene találnom egy mai „grófort”, s megnyerni Károlyi Ferencéhez hasonló megértését és támogatását.

A BME Építészmérnöki Karának új kezdeményezése

Diploma egy régi tanyaiskola újraélesztéséről

Ünnepi diplomavédésre szóló meghívó érkezett szerkesztőségünkbe dr. Becker Gábortól, a BME Építészmérnöki Karának dékánjától, amely egyben egy új kezdeményezésről is tudósított.

Nevezetesen arról a szándékról, hogy minél nagyobb szakmai nyilvánosság ismerje meg a karon folyó munka eredményeként elkészült diplomamunkákat. Ezért – ebben az évben először – az eddig kizárólag a tanszékek belügyeként kezelt diplomavédések egy része az öt tanszék közös bizottsága, illetve a sajtó és a szakma prominens képviselői előtt zajlott. Ahogy dr. Becker Gábor fogalmazott, így „vendégeinknek módjuk lesz egy keresztmetszetet, áttekintést kapniuk a nálunk folyó munkáról, a tanszékek, műhelyek eltérő karakteréről”. Június 25–26-án, az önkéntesen jelentkezettek közül végül hat-hat hallgató diplomavédését hallgatták az érdeklődők, a megszokottnál ünnepélyesebb körülmények között. Az első napon a diplomabizottság elnöke Finta József, a másodikon Bán Ferenc volt. Szerkesztőségünk a második napon képviseltette magát, és igen lelkesítőnek ítélte a látottakat. A diplomázók nemcsak magas színvonalú, alapos tanulmányokkal előkészített tervekkel mutattak be, de olykor a prezentációk profizmusa is egészen kimagaslónak találtatott. Nyomatásban nem áll módunkban az összes munkát közölni, de egyre mindenképpen felhívnanánk a figyelmet. Mégpedig azért, mert témájában tökéletesen illeszkedik ezen számunk népi építészeti hagyományokkal foglalkozó tematikájába. Felemelő érzés volt megtapasztalni, hogy egy fiatal építész milyen felkészülten és felelősségteljesen közelít a vidék hagyományához, milyen kiforrott építészeti és fenntarthatósági elképzelése van annak újraélesztéséről. Varga Mónikának a Középülettervezési Tanszékre készített, Kargala – iskola a határon – Orgovány című diplomamunkája a 20. század elején épült, a két világháború között továbbfejlesztett, majd az utolsó osztatlan tanítást folytató iskolaként 1993-ban véglegesen bezárt, ma üresen és elhanyagoltan álló kargalai tanyaiskola tanyaközponttá való visszaalakításáról és működtetéséről szól. A munka opponense, Dévényi Tamás nemcsak elfogadásra javasolta a munkát, hanem megvalósításra is tökéletesen alkalmasnak ítélte. Az alábbiakban Varga Mónika rövid leírását és tervének néhány lapját, illetve Dévényi Tamás opponenciáját közöljük.

A második nap további diplomázói a következők voltak:

Engloner Gyöngyvér (Középülettervezési Tanszék):
Kör Kert, közösségi kert és ház Pesterzsébeten.
Opponens: Holzer Veronika.

Balogh Boglárka (Urbanisztika Tanszék):
Génbank – Miskolc-Lillafüred.
Opponens: Szabó Zoltán.

Kovács Máté Gergő (Lakóépülettervezési Tanszék):
Pasaréti Szomszédtsági tér – Budapest.
Opponens: Ferka András.

Soltész Judit (Középülettervezési Tanszék):
Fekete Sas fogadó felújítása – Székesfehérvár.
Opponens: Kalmár László.

Ridzi Júlia (Középülettervezési Tanszék):
Ifjúsági Alkotóközpont és Befogadótér – Százhalombatta. Opponens: Borsai Attila.

A hallgatók diplomamunkái a www.mek.hu oldalon megtekinthetők.

VARGA MÓNIKA:

KARGALA – ISKOLA A HATÁRON – ORGOVÁNY

Orgovány

Orgovány Bács-Kiskun megye ~3500 lélekszámmal rendelkező községe, ahol a lakosság majdnem egyharmad része még mindig külterületeken, tanyákon él, és mezőgazdasággal foglalkozik. Célkitűzésem volt, hogy a szülőfalumba tervezzek, hiszen ennek ismerem leginkább adottságait, igényeit, előnyeit és hátrányait. Orgovány sokszínű táji adottságokkal rendelkezik, emellett egy megőrzendő épített környezetet is magának tudhat: a mezőgazdaság, a vallás és az oktatás egyes épületeit, valamint a közösségi funkciókat ellátó építményeket és épületegyütteseket. A helyben működő önszerveződő körök és közösségek éltetik a falu vérkeringését, szervezik a programokat, illetve alkalmat szolgáltatnak a kikapcsolódásra a helyieknek és a környéken lakóknak. Ezekből az adottságokból táplálkoztam, majd rátaláltam a tájba illesztett régi tanyai iskolákra, amelyek most szinte elhagyottan állnak.

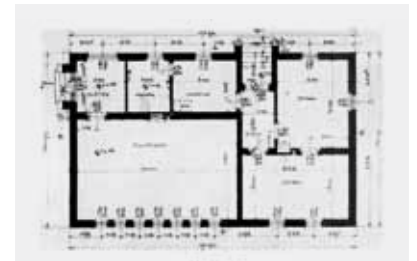
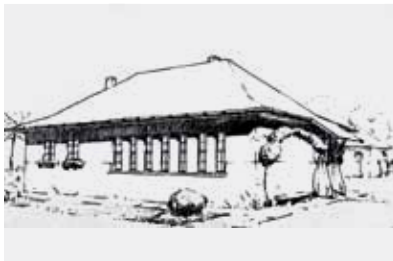
1. Orgovány adottságai, értékei: önszerveződő körök, hagyományos építésmód, táji, környezeti adottságok

2. Az egykori tanyai iskolahálózat: Felsőjárás, Kápolna-dűlői, Kargalai tanyai iskolák

3. Klebelsberg-féle tanyai iskolák típus-tervei (Sváb Gyula rajzai): Kápolna-dűlői iskola és a Kargalai iskola

4. Egykori diákok, tanítók és családjuk a Kargalai iskolában

Tanyai iskolák

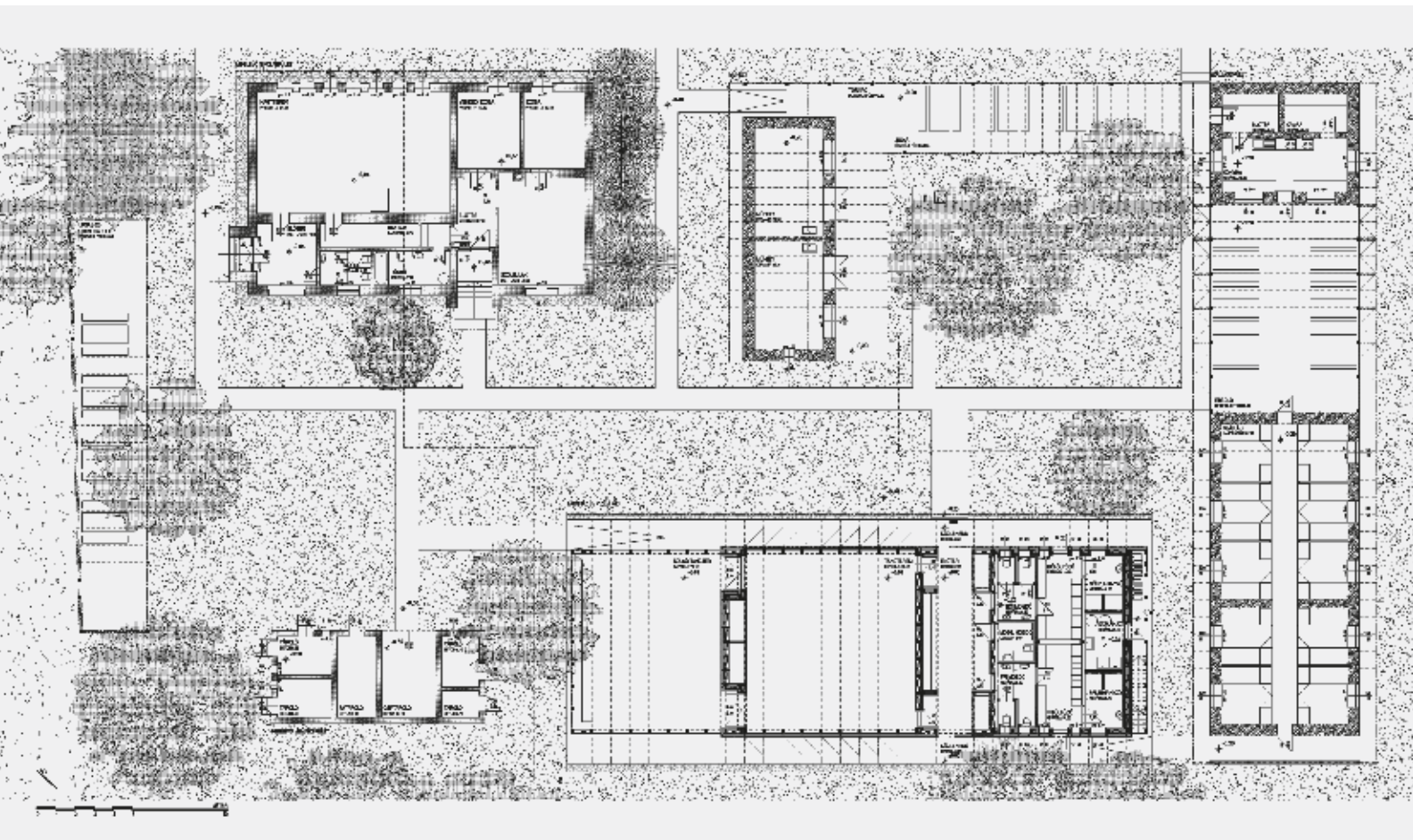
Mára az oktatás elfeledett formái, helyei, viszont akik ezekben az iskolákban szerezték meg a tudásuk, műveltségük alapjait, azokban még mindig élnek. Én már nem járhattam ilyen iskolába, viszont édesanyámtól nagyon sokat hallottam az egykori oktatási módszerekről, a közösségi életről, és arról, hogy mit jelentett anno az „iskola”.

Az 1926-tól kezdődően végbement iskolaépítési akció sok tanyasi gyereket segített ahhoz, hogy tanulhasson, művelődhessen. Ugyanakkor a parasztcsaládoknak nagy áldozatot kellett hozniuk ezért, hiszen az iskolába járás következtében a gyerek (az addigi munkaerő) egyre több időt maradt el otthonról. Az építések anyagi és fizikai ráfordítást igényeltek a helyiektől, a módosaktól és a szegényektől egyaránt. Tehát mindezeket sorba szedve, nem mondható az, hogy ez az akció osztatlan sikert aratott volna a maga korában, noha az eredmények magukért beszéltek. Nemcsak egyszerű oktatási létesítmények jöttek létre, hanem közösségi csomópontok is, amelyek a szórakozásnak, a művelődésnek és a közösséghez való tartozásnak lettek a jelképei. Ezek az épületek, amelyek közül számos ma is áll,

egy mérföldkő szimbólumai; ennek ellenére magukra maradtak, sok helyen méltatlan állapotban. Helyzetükön sokban segíthetne, ha egykori értékeiket újra felfedeznék, felfedezhetnék, és ismét megtöltődnének étellel.

A tanyai iskolák és történetük Orgoványon

Egykor a községben egyszerre öt tanyai iskola és egy falusi iskola működött. Az 1900-as évek elején két darab, két tanteremből álló tanyai iskola épült, majd az egyre növekvő gyermeklétszám megkövetelte még három iskola építését. Jól működő, sokszínű iskolahálózat fedte le Orgoványt, ahol a tanyán élő gyerekek otthonukhoz közel tanulhattak, nem voltak arra kényszerítve, hogy a faluba járjanak minden nap. A különféle politikai és társadalmi változások ezeket az iskoláknak a bezárásához vezettek, megszüntetve így az egykori tanyaközpontokat is. Mára az öt tanyai iskolából egyet lebontottak, kettő teljesen üresen áll, kettő pedig magánkézbe került. Szinte feledésbe merült, hogy ezek az épületek mit is jelentettek akkor a tanyán élő parasztember számára: a tanulás lehetőségét és a közösséghez tartozást.

Kargala

A választásom a kargalai iskola kidolgozására esett, mivel ez az iskola van jelenleg a legmostohább körülmények között az összes közül; üresen, a természet romboló hatásának kitéve áll. Megható története is arra sarkallt, hogy újra életet kell költöztetni a falai közé.

Tervezési program

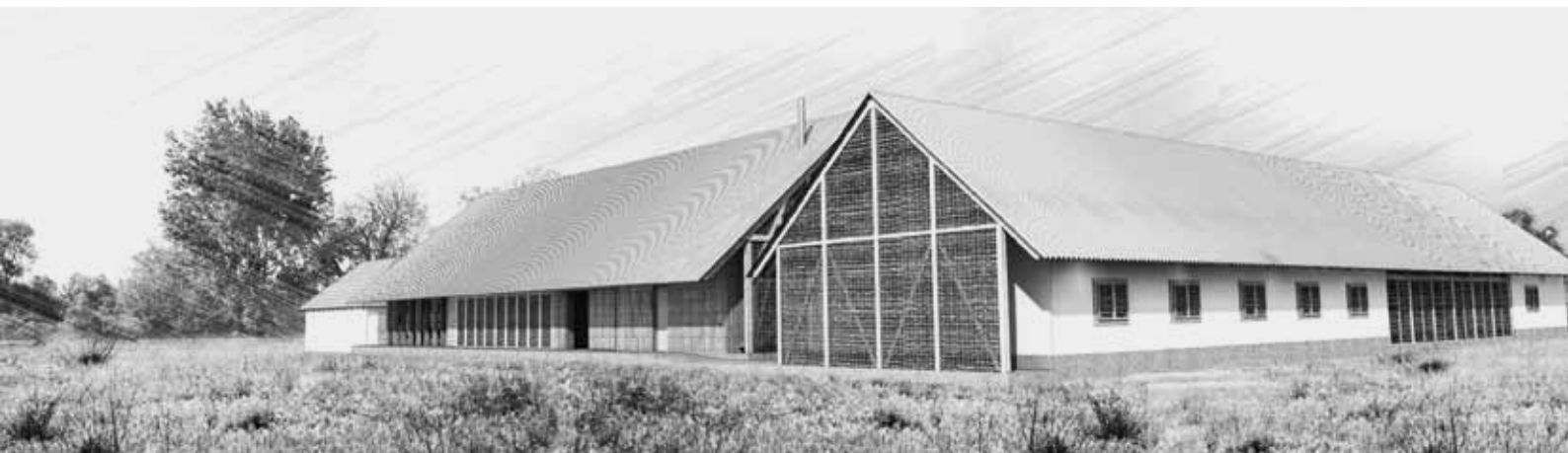
A Kargala nevű külterület egykor legjelesebb épületének felújítása, újraélesztése az elsődleges cél a tervezés során, és bővítése több épülettel, hogy a mindennapi tanyaközpontként történő működés mellett a falu és környékén lakók számára táborjelleggel, hétvégi és nyári kötetlen iskolaként szolgáljon. A régi egy tantermes és egy tanítói lakásból álló tanyai iskola jelenleg üresen, teljesen elhagyatott állapotban áll, tulajdonviszonyai is kétségesek. Az első lépés ennek az épületnek a felújítása, korszerűsítése az eredeti alaprajzi elrendezés meghagyása mellett, minimális beavatkozással. A szolgálati lakás a tanyagondnok állandó lakhelyéül szolgál, a lakóterfunkcióból fakadó igényeket kell kielégítenie, illetve egy vendégszoba is helyet kap benne, az esetleges táborvezetők részére. Az új épületek a faluban működő önszerveződő körök, táncgyesületek, iskolán kívüli szakkörök és nyári napközi helyszükségleteit kívánják kielégíteni. Nagy hiányosság a faluban, hogy nincsen tábor jellegű szállásépület, így az összes igényt összevetve, a program magában foglal egy szállásépületet melegítőkonyhával és kültéri étkezővel, egy kis kézművesműhelyt két kisebb teremmel, egy

táncházat egy belső, fűtött nagyteremmel és egy kültéri táncterrel, egy tető alá fogva egy vizesblokk együttesével, amely egyben kiszolgálja a táncházhoz kapcsolódó igényeket, valamint tartalmazza a szállásépülethez tartozó vizeshelyiségeket. Az új épületek szorosabb egységet alkotva egészítik ki a tanyaközpontként és a tábor irányítóegységeként működő egykori iskolát. Az épületek alapvetően kisléptékűek, a tanyák több kisebb épületből álló egységét mintázva. A magastetős tömegek elhelyezésében fontos szerepet játszott a tájolás, a szélirányhoz való alkalmazkodás, hol kihasználva a szellőzés jótékony hatásait, hol hátat fordítva, védekezve tőle. Az épületek elhelyezését, méretét, alaprajzi elrendezését minden szempontból az ésszerűség, a szükségesség és az egyszerűség határozza meg. Az épületekhez tartozó vagy azokat összekötő átmeneti terek – mint a két lugas, az étkező és a kültéri táncter – nagyon fontos szerepet töltenek be a tervben, funkcionálisan és telepítési szempontból is. Ezek képezik a kapcsolatot a zárt, épített terek és a nyitott, határtalan természeti táj között, emellett összekötik vagy éppen elválasztják az egyes egységeket.

Tervezési koncepció

Az első lépés az épületegyüttes megfelelő és helyálló beillesztése volt a meglévő tanyaszövetbe; ennek elengedhetetlen része a szövet vizsgálata, a tanyaudvarok elemzése és a népi építészeti válaszainak feltérképezése. A vizsgálatot a saját tanyaudvarunk elemzésével kezdtem, hogy az egy együttesként működő, különböző funkciójú és

*Az épület-
együttes
alaprajzi
elrendezése*

Látványtervek
a diploma-
munkából

méretű épületek hogyan találják meg helyüket, egymáshoz hogyan viszonyulnak, és egymáshoz képest hogyan formálódnak, miként képesek megnyugtató egységet képezni. Minden olyan, amilyennek lennie kell, és ebből az egyértelműségből a különbözőségeik ellenére is, vagy éppen azok mellett, összeáll az egység.

A kargalai tanyaszövet vizsgálata volt a második lépés. Minden udvar, minden tanya egy kis világ, egyedül működő szervezet, ahol az épületek mind elengedhetetlen egységei az egésznek. Úgy működnek, ahogy arra használóiknak szükségük van. Védekeznek a nyári napfénytől, beengedik a téli nap melegét, a szélnek akadályokat állítanak, hogy az udvar védve legyen, nyáron kinyíljanak, és összeolvadnak a természettel, télen pedig bezáródnak, visszavonulnak. Tehát élnek és alkalmazkodnak. A telepítés során a helyszíni gondolatok, ösztönös megérzések domináltak a tervezésben. A táji adottságok megfigyelése, a térhatárok, rések és térfalak helyszínen elképzelt összessége jelölte ki az épületek és építmények esetleges helyét, hogy azután ezek az ésszerű adatok és a megvizsgált példák alapján kerülhessenek a pontos helyükre.

OPPONENCIA VARGA MÓNIKA DIPLOMAMUNKÁJÁHOZ

Jó száz éve az építészet – művészet lévén – ugyanúgy a kultuszminisztérium alá tartozott, mint a képzőművészet. E Klebelsberg, később Hóman nevével fémjelzett Vallás- és

Közoktatásügyi Minisztérium építési, majd képzőművészeti osztályának vezetője, államtitkára volt Kertész K. Róbert (nagybátyjának tervezett házában laktam évekig), a Napraforgó utcai kislakásos telep főtere sarkán álló klinkertéglás ikerház építészé. A Kertésznél három évvel fiatalabb Sváb Gyula ugyanott minisztériumi műszaki tanácsos, helyettes államtitkár volt. Kertész barátja és munkatársa: együtt jegyzi *A magyar parasztház* című háromkötetes terveysűjteményt (Pátria, Budapest, 1907). Még egy – a mai fülnek hallatlan – dolog: az államtitkár és helyettese folyamatosan, gyakran együtt praktizált, olyannyira, hogy Sváb volt a kultuszminisztériumi iskolaépítések irányítója és legfontosabb tervezője 1908-tól a húszas évek végéig. „Nem tudok szebb feladatot, szívet betöltőbbet egy ilyen kis népiskolai építkezésnél.” (Sváb Gyula)

Varga Mónika ezer szállal kötődik Orgoványhoz, a Tolvajoshoz. Az ezer szál gyorsan fogyatkozik, ha nem Mónikánál, hát a tanyákon. Én, aki városba születtem, és a széki légnyest a Sebő-klubban tanultam meg, mit érthetek ebből?! Talán a rendet, az élet rendjét. Borzalmas arra gondolni, hogy Jurcsik Károly szépséges orgoványi művelődési háza pont azt az életformát volt hivatott leváltani, amely addig az élet egyetlen lehetősége volt. Be a faluba! – sziszegte hangtalanul a megafon a főutcában. A tanya idejémtúlt, míg a szövetkezeti mozgalom szervezett és irányítható közösségekre épült. A tanya politikailag átláthatatlan, individualista – szóval ellenség lett. Bár a tanyavilág túlélte mindent, de nagy árat fizetett érte, aki maradt. A Klebelsbergi idea az önellátó

pedagógusokra épülő tanyasi iskolákról, amelyek a közösségi kultúra deklarált színteréül is szolgáltak, és akár Isten háza is lehettek – elárvult. Már lassan az ott élők sem tudják, hogyan is volt az iskola. Emlékfoszlány maradt, ha megmaradt legalább a ház.

Varga Mónika úgy gondolja, hogy még mindig van remény. Ha valakinek, hát neki elhiszem, bár – mint mondtam – legkevésbé sem fontos, hogy én mit hiszek. Varga Mónika építész lett a diplomája megszerzése előtt: nem feladatot oldott meg, hanem közösséget vállalt. A lakatlan kargalai iskola napjai meg vannak számlálva. Mónika terve is számolással kezdődött: hogyan lehetne itt fenntartható állapotot teremteni? Kire lehet építeni, kire lehet számítani? A döntései innentől láncszerűek. Pont addig ment el, ameddig még felfogható az egész, mint jövőkép – felfogható, elképzelhető, megvalósítható.

A régi – Sváb Gyula által tervezett – kis iskolát és melléképületét felújítják. Nincs is más út: bármilyen bontás történe, az a kevéske megmaradt életerőt pusztítaná el. A házból nem tanyasi iskola lesz, azok az idők végérvényesen elmúltak. Így a lakásba gondnok kell, nem tanító. A jövőkép mégis ismerős: az erdei iskolák, a nyári táborok egyfelől; a bálók, lagzik, az itt élők közös ünnepei másfelől. Varga Mónika az ezekből fakadó feladatokat veszi sorra, és igyekszik minden értelemben itt maradni az építészeti megoldásaiban.

A magasból csak kicsit több az épület, és csak kicsivel nagyobb némelyik, mint egy tanyáé. A házak egyszerűek,

de nem leegyszerűsítettek. Kapcsolatrendszereik nem lineárisak, hanem hálózatosak, mint régen. (A parasztházakon azért volt több ajtó, hogy ne kelljen átmenni mindenképpen valami máson – mindennek megvolt az útja.) A felhasznált anyagok, a helyi vályog (okosan nem téglaként, hanem vertfalként alkalmazva!) és a fa ősidők óta a fő építőanyagok itt. Az esőcsatorna nélküli, erősen kiülő ereszek, az azbesztmentes hullámpala, a vesszőfonat, a legkisebb archaizálás nélkül tud természetesen viselkedni ebben a közegben. A betervezett anyagok építenek a helyiekre – ez munkát, és az elvégzett munka megbecsülését eredményezi. Az egyes épületek, noha önmagukban is megállnák a helyüket, csoportba tervezettek – hatásuk így teljesedik ki.

A terv egyetlen ponton bizonytalanodik el. A derékszögű rendszerű döngölt kerti utak (beszédes kifejezés) valamiféle, az eddigiekből egyáltalán nem következő dizájn-szemlélet termékei. A valóságban persze majd kitaposás a fontosabb irányokat az ide járók, és burkolat is kerülhet a leginkább fontos felületekre. Ezt nehezebb lerajzolni, de biztos, hogy nincs más út!

A terv nemcsak szellemiségében rendkívüli, de szépen is van előadva. Minden kis rajz egy történet, minden nagy rajz egy lehetőség. Mindannyiunknak azt kívánom, hogy érijük meg azt a napot, amikor a hajdani kargalai iskola újra élet költözik! A tervet engedélyezésre ajánlom!

Dévényi Tamás
építész

*Látványtervek
a diploma-
munkából*

Újítsuk fel a falu régi házait...

Építészként egy település élén

2002-ben Budapestről költözött a Nógrád megyei Terény községbe Fáy Dániel építész, aki még abban az évben a falu polgármestere lett. Nyolc évet töltött el ebben a tisztségben, s ez idő alatt – több lépcsőben – beindított egy falumegújítási programot, amelyet 2013-ban az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága „Példaadó Műemlékgondozásért” díjjal jutalmazott. Az alábbiakban ismertetett program sikerén túl további izgalmas kérdés, hogy mit tud tenni, avagy éppen hozzátenni a közösség életéhez az építész szemlélet.

Rubóczki Erzsébet: A család városból vidékre, Terénybe költözésének oka az öt, és a közben megszületett hatodik gyerek volt, akiknek egészségesebb életet kívántak biztosítani. Mivel nyerte el az emberek bizalmát, hogy néhány hónap múlva a helyiek polgármesternek is megválasztották?

Fáy Dániel: 2002-ben már formálódott a település rendezési terve, és a falu szélén egy olyan fejlesztés készülődött – nevezetesen gipszkar-tonból, 9 centiméteres falszerkezettel akartak palóckontyos házakat építeni, vagyis formailag utánozni a sokkal

robusztusabb szerkezetű népies formákat –, amely belső szlömösödéshez vezetett volna. Mivel nem akartam ingatlanfejlesztési kérdésben senkinek az érdekeit sérteni, ezért megpróbáltam építészeti és településvédelmi szempontokat javasolni, miszerint úgy vonják belterületbe ezt a részt, hogy elkezdik befásítani, így tíz év múlva alkalmas lehet akár egy ilyen projekt létrehozására is, de nyilvánvalóan nem ebből az anyagból. Fontosnak tartottam, hogy ne valaki ellenében kritizáljam a készülő projektet, hanem Terény népi építészeti emlékeinek érdekében. Szerettem volna elérni, hogy a meglévő telekstruktúrát folytassák, és a régi, már kialakult keskeny parcellázású, oldalbeépítéses hagyományhoz alkalmazkodjanak. Továbbá javasoltam, hogy addig is, amíg a növényzet beáll, és elindulhat bármilyen fejlesztés, újítsuk fel a falu régi házait. Ez utóbbinak álltam neki én.

RE: Vagyis alig pár hónapja betelepedett lakosként fogalmazott meg kritikát a készülő rendezési tervvel kapcsolatban.

FD: Igen, és ezzel kvázi bekerültem a falu vérkeringésébe. Terényről tudni kell, hogy 1999-ben és 2000-ben volt itt egy-egy felmérőtábor, a Műszaki Egyetemről Istvánfi tanár úr hallgatói jöttek a faluba, és a helyi gyökerekkel is bíró Karaba Tamással elkészítették a régi parasztházak felmérését, amely akkor ezen épületeknek a 30 százalékát érintette. Ez a munka később, már az én polgármesterségem alatt, 2005-ben és 2006-ban folytatódott, és gyakorlatilag az épületek 90 százalékát rögzítették. Az ilyen felmérések gyakran maradnak fiókokban, de én úgy gondoltam, hogy ezekből a felmérésekből tovább lehet lépni, és jó lenne mindegyik épületnek egyedileg megtervezni az utcaképhez

illeszkedő helyreállítását: ablakcseréjét, kontyvisszaállítását, tetőszerkezetének megerősítését. Sejtlemem sem volt, hogy ebből az ötletből egy nyolc évig tartó folyamat indul el... 2002-ben mindössze annyit gondoltam, hogy polgármesterként többet tudnék tenni a faluért, és többek között az építészeti értékmentésért is.

RE: Mindez elegendő volt arra, hogy megnyerje az emberek bizalmát?

FD: Ha nem kérdezzük meg az embereket, akkor nehéz kitalálni, mit szeretnének. Meglátogattam a helyi családot, megtudtam, mit tartanának fontosnak a falu működésében, és kiderült például, hogy orvosra szükségük lenne. Én ezt megígértem, és be is tartottam, mert lett orvos, aki a mai napig ott van a településen. Egyébként egy falu vagy bármely közösség irányításának a szemlélete ugyanaz, mint az építészetben, vagyis abból kell építkezni, ami helyben van, ami adottság. Ezt a szemléletet az elmúlt tíz évben sosem kellett megtagadnom, ami annak is betudható, hogy nagyon jó alapokra építhettem az előző polgármesternek köszönhetően, aki pedagógusként rendkívül fontosnak tartotta például, hogy legyenek ünnepek, nemzetiségi napok a faluban. Terény igen hagyományörző település, lakói a mai napig odafigyelnek a népviseletre, a népszokásokra. Egyszerűen olyan környezetbe csöppentem bele, amelyben a gyökerekre épülő összefogásokra már jócskán volt példa, ezért a közösségfejlesztés is könnyebben ment.

RE: Polgármesterként több lépcsőben tudta megoldani a falu építészeti megújítását. Az első lépés a helyi védelem elérése volt. Mit jelentett ez, illetve hogyan tudta nemcsak a hivatalos utat végigjárni, de a helybélieket is meggyőzni ennek értelméről?

FD: Sokat gondolkodtam azon, hogy miképpen lehet az egyetemisták által elkészített felméréseket – gyakorlatilag egy hatalmas dokumentumhegyet – hasznosítani, pontosabban hogyan tudnánk ezek segítségével felújítási pénzt szerezni. A felmérések kapcsán már a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal is felfigyelt a településre, de magam is szerettem volna műemléki szempontból védeni a falut. Ám a telkenkénti védelem nagyon szerteágazó volt, a területi védelem pedig nem óvta volna meg az egész települést. S bár a falu 2002. évi rendezési tervében az örökségvédelmi rész kicsit pongyolára sikerült, de szerencsére védte az anyaghasználatot, és mire rendelet lett belőle, sikerült még belecsempészni néhány további, szintén fontos részletet. Többek között a fesztáv, illetve a magasság védelmét, mert szerintem nem a funkció – ahogy sokan gondolják –, hanem a fesztáv megtartása biztosítja, hogy az épület léptékét nem fogják átszabni. Amikor a rendezési terv kapcsán, 2004-ben a helyi védelem rákerült a tulajdoni lapokra, egészséges felháborodás vette kezdetét. Az emberek nem tudták egészen biztosan, ez mit jelent, mivel jár. Ennek megértésében sokat segített, hogy az önkormányzat éppen akkor nyert pénzt BM-pályázaton hat, már

Megújuló és a fenntarthatóság jegyében új funkciókkal is bővülő, régi lakóházak a Nógrád megyei Terény községben

helyi védelem alá vont lakóház felújítására, házanként pár százezer forinttól közel egymillióig. Kiderült, hogy a védelem nemcsak azt jelenti, hogy az önkormányzat korlátoz, hanem azt, hogy egyben „hozzá is tesz”, s ettől kezdve a kockaházat is védeni szerették volna. Ugyanakkor a helyi védelem arra is kiváló volt, hogy párbeszéd alakuljon ki az emberek között, hogy megkérdézzék a hatóságot és egymást: amit terveznek, az vajon jó-e, vagy sem.

Az elfogadást előkészítette még valami. Istvánfi professzorék felméréséből kiállítást rendeztek Balassagyarmaton 2000 körül: fotókon, rajzokon, makettek segítségével mutatták be az elkészült anyagot. Ez a tárlat nagyon sokban segítette az ittenieket annak felismerésében, hogy az a parasztház, amelyben élnek, egyáltalán nem szegénylőnivaló. Ezt a szemléleti váltást nem lehetett egyik napról

a másikra elérni, ehhez nagyon-nagyon sok idő és számtalan apróbb-nagyobb lépés kellett, és nekem szerencsém volt, hogy már előkészített terepen fogtam neki a munkának. Amikor az egyetemisták második hulláma dr. Szily Imre Balázs vezetésével 2005-ben megjelent a faluban, az emberek már nem kellett elmagyarázni, hogy miről szól majd ez a felmérés, miért jönnek a diákok. Ekkor elkészült a védendő házak további 60 százalékanak az összeírása, és különböző okok miatt már csak 10 százaléka hiányzik.

RE: Hány házat érintett a helyi érték védelme?

FD: Terény egy 400 fős, kétvallású – evangélikus, illetve katolikus – település, amelyben 250 ház áll, ezeknek 40 százaléka még parasztház, és ez utóbbiakból 105 ház került helyi védelem alá. Ezeket 1862–1912 között építették, részben Árva megyéből betelepített szlovákok, részben palócok. A helyi

védelem (hangsúlyozom, nem műemléki védelem!) már olyan jogi szabályozást jelentett, amelyre lehetett alapozni, ám ezt követően válaszút elé kerültünk, a „hogyan tovább” ugyanis korántsem volt egyértelmű. A segítség kívülről érkezett: a KÖH közvetítésével Erdélyből ellátogatott hozzánk a bonchidai Bánffy–kastély felújításának angol projektvezetője, akivel arról beszélgettünk, hogy ők milyen szempontokat tartanak fontosnak a munkájukban. Három, számomra ihletet adó dolgot említett, amelyeket rá lehetett illeszteni a mi tervezett felújítási programunkra is. Az első, hogy a helyi erőkre kell építeni, mert ha a felújítás során kialakul egy helyi tudás, akkor azt a felújítás végén nem „viszik ki” a faluból, így van esélye azoknak a házaknak is a megújulásra, amelyek addig kimaradtak belőle. A második a tájba illeszkedés, ami könnyen teljesíthető volt, mivel mi magunk sem gondolkodtunk az eddigiektől eltérő léptékben, a telekstruktúra is megmaradt, nem történt semmi olyan, ami ezt bármilyen módon sértette volna. A harmadik a fenntarthatóság kérdése volt, amit az erdélyi munkánál is nagyon fontosnak tartottak. Ez ma kötelezően és unalomig ismételt kritérium, de ha belegondolunk, hogy valójában sokszor mennyire nem fenntarthatók azok, amikre megpróbáljuk rásútni ezt a bélyeget, akkor ez hosszú távon igazán komoly problémára világít rá. Világos volt, hogy a parasztházak fenntarthatósága önkormányzati pénzből nem lehetséges, erre nincs forrás, de ez nem is feladata az önkormányzatnak. Ugyanakkor fontos kérdés, hogy mégis, miképpen tartható fenn egy ilyen ingatlan, vagyis milyen új, plusz funkciót lehetne kitalálni a hasznosítására. Ám az is egyértelmű volt, hogy a fenntarthatóság csak olyan mai funkcióval és rendeltetéssel lenne megvalósítható, amiért „megmozdulnak” az emberek.

RE: Elnézést, de nem olyan lakóházakról volt szó, amelyekben benne laktak a tulajdonosok? A lakófunkción kívül mi került fel?

FD: Valóban, magántulajdonban lévő házakról beszélünk, amelyek elsődlegesen otthonként szolgáltak, de amelyeknek a felújítását – LEADER-pályázattal – az épülethez kapcsolódó új funkció megtalálásával próbáltam megoldani. Megintcsak szerencsénk volt, mert korábban részesei lehettünk a kísérleti LEADER-programnak, amely azt szorgalmazta, hogy alulról jövő kezdeményezéseket rakjunk össze. Már akkor azon törttem a fejem, hogy miképpen lehetne ezeket a parasztházakat tulajdonló embereket rávenni valamilyen, az épületükhöz kapcsolódó érdekesség, látványosság kialakítására. Mert valójában mindenkinek van valamilyen, a személyiségéhez kapcsolódó hobbija, álma, szenvedélye vagy „bogara”, valami olyan érdekesség, amelyet talán még magának sem vall be. Azt javasoltam, hogy minden egyes portára „tegyünk be” egy-egy, a háziakra jellemző hiteles „ attrakciót”. Az önkormányzat a tervezést és a projekt levezénylését teszi mellé, és megújult utcaképeket kap a végén cserébe. Azt mondtuk, az önkormányzat segít a házak felújítási tervének az elkészítésében, és a pályázattal a felújítási összegnek az 55 százalékát biztosítja, nekik pedig a hiányzó 45 százalékot kell melléteniük, illetve az attrakciókat mindenkinek a maga költségén kell kialakítania, mert erre a pályázatban nem volt pénz.

RE: Milyen „bogarakra” gondoljunk?

FD: A falunak van egy olyan német lakója, aki kertészként dolgozik Németországban, ő például európai vadrózsafajokat hozott Terénybe. Az anyagos földet, amelyben egyébként nem maradna meg a rózsza, 1,5 méter mélyen kicserélte, és létrehozott egy vadrózsakertet. Van, aki tanösvényt készített

a kertjében; akadt, aki egy ifjú jegyespár népviseletének a bemutatását vállalta a háza egyik helyiségében. A vakolást kívülről, pályázati pénzből megcsináltuk, de a helyiség belső felújítása már az ő feladata, vállalása volt. Van egy nyugdíjas házaspár, mindketten a hatvani cukorgyárban dolgoztak, és ők a cukorhoz kapcsolódó érdekességet mutatnak be. Kiderült ugyanis, hogy van jó néhány cukorsüvegük, amelyeket kiállítanak. Később mindezt kiegészítették egy Nagy-Magyarország-térképpel, amelyen bejelölték, hogy a cukorgyárakat melyik évben zárták be, amit tanulságos látni. Ezzel meglett a történetisége és az egyedisége is a vállalásuknak, mert még egy ilyen térkép nincs az országban, ráadásul minderről hitelesen tudnak beszélni.

Az attrakciók öt évig megtekinthetők, ez volt a pályázat feltétele, ezt kellett vállalni a tulajdonosoknak. Éppen egy éve indultak, tehát négy évig még működnek, de utána már nem kötelező a vállalást folytatni. Nyilván senkinek nem jutna eszébe ezeket üzleti alapon létrehozni, nem is üzletl céljal készültek el, de arra jók voltak, hogy ezek ürügyen értékmentés történjen, megújuljanak a házak, amelyek ebben a történetben valójában „csak” másodlagos szerepet tölthettek be. Biztos vagyok benne, hogy ezzel a felújítási hullámmal kitoltuk a fennmaradásukat, és hogy az állagukat több évtizedre biztosítottuk. Ma még nagyon sok parasztházat lehet látni Nógrádban, harminc-negyven év múlva majd jóval kevesebbet, de ezek a terényi házak mindenképpen köztük lesznek.

RE: Ebbe a második hullámba hány ház került bele, és milyen felújítások történtek?

FD: 35 házzal pályáztunk, 34 házra nyertünk, a kivételzés során 9 ház morzsolódott le, mert a tulajdonosaik az egy évvel korábban bevállalt önerőt mégsem tudták teljesíteni. Ez azt jelenti, hogy ma 25 attrakció látható a faluban, és mintegy mellékesen 25, külsőleg részben megújult parasztház. Mert a felújítások a külső megjelenésre vonatkoztak: az eredetinek megfelelő ablakok vagy a konty visszaállítására, a tető felújítására vagy olykor csak részleges cseréjére, ami azért arra elegendő volt, hogy a beázástól megmentse az épületet. Volt, ahol a kerítést tudtuk megújítani, volt, ahol az udvar burkolatát, attól függően, hogy mennyi önerőt – pár százezertől maximum kétmillió forintig terjedő összegekről beszélünk – vállaltak be a tulajdonosok. A felújításokkal, melyekkel az állag megóvását is elértük, elsősorban az utcakép megújulására törekedtünk.

RE: És mindez belefért egy LEADER-pályázatba?

FD: Abban az időszakban, vagyis 2008-ban, a LEADER már régen nem csak alulról jövő kezdeményezéseket támogatót, de mi a kísérleti szakaszban tanultuk ezt, és pontosan tudtuk, hogy melyek azok az alapelvek, amelyek jól illeszkednek a programba. S bár Terénynek tényleg nem volt semmilyen politikai vagy egyéb hátszele, amely átvitte volna a pályázatot, de annyira ránk volt szabva a pályázat, és olyan LEADER-szerű volt, amit kitaláltunk, hogy biztos voltam a sikerében. Ráadásul, amikor ezt a pályázatot meghirdették, a települések 98 százaléka jellemzően településközpontok megújítására – viacolorburkolásra, öntöttvas padokra és -kandeláberekre stb. – pályázott, míg örökségvédelemre, ahol a helyi vagy az országos védettség kritérium volt, az egész megyében önkormányzatként egyedül Terény tudott pályázni, mert az épületeink akkorra már helyi védettség alatt voltak. Az önkormányzati szférából másnak erre gyakorlatilag nem volt puskapora.

RE: Visszanézve ezekre az évekre, valami bölcsességet vagy éppen általánosabb érvényű tanulságot meg lehet-e fogalmazni arra vonatkozóan, hogy egy faluban mit lehet tenni, hogyan érdemes gondolkodni, mire érdemes odafigyelnie egy polgármesternek, különösen, ha építész az illető?

FD: Ez egy nagyon lassan, nagyon sok fontos és apró lépéssel felépített, tíz évig tartó program volt, tele állandó dilemmákkal, folyamatos útkereséssel. Nagyszerű, hogy végül a felújításig el tudott jutni, hogy helyi erővel, helyi vállalkozóval sikerült kiviteleztetni, hogy a közbeszerzés egész nyűgét is sikerült valahogy megoldani. Ez túlmutatott a két polgármesteri cikluson, és bár 2010-ben már nem indultam el a polgármesterségért, azt megígértem, hogy részt veszek a munkák befejezésében, amelyek 2012 augusztusáig tartottak. Nem állítanám, hogy feltétlenül polgármesterként kell

vezetés felelőssége, hogy miként védi a falu értékeit. Mert sokféle építészeti érték van, Terényben sem a parasztház az egyedüli. Ott vannak a melléképületek, amelyeknek nagyon nehéz funkciót találni, és hiba volt, hogy ezeknek a védelmét nem vettük észre időben. Többek között erre is rámutatott az a vitakör, amelyre meghívtam Terénybe az ICOMOS népi építészeti tagozatának munkatársait 2011-ben, amikor a falu 21. századi lehetőségeiről beszélgettünk. Bevallom, nem igazán jutottunk megoldásra, de abban biztosak voltunk, hogy állandóan kérdeznünk kell. Magunktól is, a környezetünkötől is. Mert picit adalékokból építkezik az ember, és ha ezek megérnek benne, akkor tud továbblépni. Nagyon hálás vagyok az ICOMOS és az egykori KÖH munkatársainak, és mindazoknak a szakembereknek, akik folyamatosan biztattak és segítettek. A gyakorlati

A közel 30 épület némelyikén a tetőzet újult meg, máshol a régi ablakosztásokat állították vissza, vagy éppen a kerítést cserélték le

és lehet befolyásolni egy falu életét, azt viszont mondom, hogy az építésznek – akinek sokféle módon kell együttműködni másokkal a munkája kapcsán – valóban kialakulhat az érzékenysége arra, hogyan kell folytonosan egyeztetnie másokkal, és akár az elképzelését is folytonosan módosítani. Az építésznek komoly felelőssége van abban, hogy mit tesz le az asztalra. Ha ezt kiszélesítjük egy településre, akkor csak úgy tudunk szervesen gondolkodni, ha a helyben élők-től iterálással mi is befogadunk. Tartok tőle, hogy a jó példák nem négyéves ciklusra szólnak, és egy igazán jó polgármesternek, függetlenül attól, hogy ő vagy valaki más fejezi be az adott projektet, időben messzebb kell gondolkodnia. Én így tettem, mert én nem politikus vagyok, hanem egy vidékért elkötelezett értékmentő. A díjat Terény Önkormányzata érdemelte ki, és az továbbra is az éppen aktuális, helyi

megvalósításban nyújtott segítségéért pedig a testvéremnek, Fáy Piros építésznek, aki nélkül biztosan nem tudtam volna végigvinni ezt a munkát. Ő dolgozott a pályázatra benyújtott terveken, a 35 háznak végigrajzolta az akkori és a tervezett állapotát, egységes rendszerbe foglalta a pályázati anyagot. Ha a szakma nem figyel fel, nem kéri a bemutatását több fórumon, és nem beszél erről a programról, akkor ez – minden nagyszerűsége és szervezésége ellenére – csendben történik meg, és nincs utóhatása. Így viszont a terényi módszer túlmutat önmagán, pozitív példaként kerül elő, amelyre lehet hivatkozni, és azoknak a szemében, akik helyben eleinte esetleg úgy tekintették, hogy mindez pusztán az én személyes „bogaram”, felértékelődött az elvégzett munka, s azóta a saját lakóhelyükre más szemmel, mondhatnám, büszkébben tekintenek.

Tenni a faluért

Egyetemi hallgatók közösségi építészte

Az ország építészetet oktató egyetemein a hallgatók időről időre szembesülnek az építészet közösségépítő feladatával és lehetőségeivel. (A BME Építészmérnöki Kar Középülettervezési Tanszékének perbáli projektjéről 2012 októberében, az *Építész Közlöny-Műhely* 224. számában számoltunk be.) Az elnéptelenedő és egyre nehezebb helyzetbe kerülő falvak sorsát különös érzékenységgel élik meg a fiatal hallgatók, akik igyekeznek erre az építészet eszközeivel olyan válaszokat találni, amelyek a már alig létező helyi közösség újjáélesztését segíthetik elő. A győri Széchenyi István Egyetem Épülettervezési Tanszékén futó **FALUÉPÍTÉS** projekt résztvevői az elmúlt évben Bogyoszlóra terveztek piacot. E program leírásának szerkesztett változatát olvashatják az alábbiakban.

FALUÉPÍTÉS

Egynéhány végzett és nem végzett építész és nem építész tenni akar a magyar vidékért, a sokak által már temetett magyar Faluért. A kortárs építészet eszközeivel, kapcsolatteremtéssel a vidéki és városi emberek között, programokkal, akaratokkal. A gondolatok gomolyognak, egyre konkrétabbak, de kell a támogatás, mint a *Fiatalok Lendületben Program*, az Európai Unió szerzésében, amelyre pályáztunk – és nyertünk. Kezdődhet a (nép)tánc.

A helyszín egy Csorna melletti kis falu: Bogyoszló.

A vállalás pedig: a meglévő (de csak helyszínében meglévő) piactér kiépítése, hogy megindulhasson a helyi termelők kulturált keretek között zajló kereskedelme, hogy a turistáknak még egy okkal több legyen a megálásra, s mellesleg közösségi pontnak sem lenne rossz.

A győri Széchenyi István Egyetem építészhallgatói számára tervpályázatot írtunk ki a piac tervezésére, a piacterület újraértelmezésére, ezzel egy vissza nem térő lehetőséget biztosítva, hogy az elsődíjas pályamunkát a nyári építőtáborban közösen felépítsük. Adott volt a helyszín – Bogyoszló főtere; adott volt a program – 5 darab árusítófelület. Kissé kötött volt a technológia, hiszen a kéthetes táborban az építészhallgatókkal közösen, saját erőből fel kell tudnunk építeni. Nagy érdeklődés fogadta a pályázatot. A szakmai bizottság (Czigány Tamás DLA, Pozsár Péter, Cseh András, Nagy András, Stein Júlia építészek, valamint Varga Tamás, Bogyoszló polgármestere) nyílt zsűrizésben választotta ki a legjobbakat. Az első díjat Köninger Szilárd, Kupi Adrienn, Péter Zsuzsanna terve kapta.

A győztes alkotás, a gyakorlati megvalósíthatóság érdekében, helyenként módosításra szorult. Statikussal, faanyaggyártóval, kivitelezővel egyeztetve, konzultálva, folyamatosan változott, fejlődött, míg ki nem alakult

a végleges formája. A piac megépítésén túl célunk volt, hogy megismerkedjünk a helyiekkel, leginkább a fiatalokkal, hogy együtt dolgozzunk, hogy közösséget alkossunk ebben a két hétben, hogy később azt mondhassuk: igazán jelen voltunk. És sikerült. Az első napok természetes bizalmatlansága után már egyre több helyről kaptunk segítséget, frissen sült pogácsát, egy-egy lelkesítő mosolyt. A beilleszkedést is segítette a tábor második hetére szervezett „építésznapi””, melynek keretében a helyi általános iskolások Cseh András építész vezetésével fúrtak, faragtak, építettek papírból, fából, gallyakból, és a hét végén már a „nagyoknak” is segítettek piacot építeni.

Vidéken a VIDÉKÉRT. Mert fontos a magyar falu. Fontosnak tartjuk, hogy a lehető legtöbb fórumon, minél tágabb környezetünkben hívjuk fel a figyelmet a magyar vidék problematikájára, tudatosítva az emberekben a közös felelősségvállalás erejét. Szeretnénk, ha az építészhallgatók nem csak a „városban” gondolkodnának.

Tátrai Ádám
építész, szervező

Fotók:
Czigány Tamás,
Herdics Ágnes,
Köninger
Szilárd,
Krompáczki
Péter

A PIAC

A győri Széchenyi István Egyetem építészhallgatóinak kiírt tervpályázaton első díjjal jutalmazott terv falusi kukoricagóréra emlékeztető megjelenése, innovatív megoldásai azonnal elnyerték a zsűri tetszését; mind az építészek, mind a polgármester szerint a mezőny legjobbjá volt. A terv a kialakult téri helyzetre akart reagálni: a templom előtti főtér elvesztette központi szerepét azzal, hogy a falut átszelő főút másik oldalán,

a bolt előtt egy üres, füves terület alakult ki. Ez maga a tervezési terület, melyet úgy kívántak helyzetbe hozni, hogy ne konkuráljon a templom előtti teresedéssel. Ennek megfelelően a faluképben jelentkező hiányt egy „fallal” egészítették ki az utcakép vonalában (a ház sor a boltnál visszaugrik, ezzel alakítva ki a piacozásra alkalmas területet). A favázás szerkezet jelként áll a falu központjában, amely minden irányból érkező meghatározó látványt nyújt, megállásra készítve az átutazót. Maga az építmény a kukoricagóré kortárs

megfogalmazása, új funkciót kielégítve. A faluban sok helyen megjelenő deszkázott fal látványa, a kert végében álló górék sora meghatározó, emiatt nagyon is „tájba” illő építményt terveztek a hallgatók. De semmiképp sem a régi, mezőgazdasági funkciót betöltő építmény másolata ez, hanem annak újragondolása, átértelmezése. Az öt darab 80×250 cm felületű árusítópultot magában foglaló faszervezetű pavilon 17 méter hosszan húzódik a bolt előtti téren. A terület közepére állított piac mindkét irányba képes szolgálni: a két irányban felnyíló lamellázott falszakaszok árnyékot adnak az árusító és a vásárló oldalán egyaránt. A nyitott építmény egyedül az eső ellen nem nyújt védelmet, de „esőben nincs piac”, mondta határozottan a polgármester. A kisebb és nagyobb felületek váltakozásával tervezett homlokzatot két helyen bontja meg a merevítésre szolgáló nyitottabb, rácsos felület, mely szépen oldja a sűrűn lécezett fal – jó értelemben vett – monotonitását. Az árusítópultok alatt tárolófelületeket alakítottak ki, mely a dobozok, ládák, az épp nem használt eszközök és áru tárolására szolgálhat.

A PIAC mára fogalommá vált a győri építészhallgatók körében: jelenti a góré-piacépítményt, a tábort, az élményeket, Bogzoszlót... Egyszerre térbútor és „nem

házszerű építmény”, piacépület és találkozási pont, és reményeink szerint egy olyan vállalat fontos állomása, melyet mások is örömmel folytathatnak, folytatnak.

Stein Júlia
építész, szervező

(A piac, hitünk szerint, egy olyan vállalat első állomása volt, melyet folytatni kell, hogy az oly hangzatos kifejezések, mint összefogás, jelenlét, közösség, ne csak „egynyári valóság” legyenek. Így 2013-ban új helyszínen, új feladat várt ránk: Csikvánd (Tét, Gyarmat szomszédságában), ahol a falusiak egybehangzó kívánságára egy kilátót építettünk július 15–26. között a csikvándi szőlőhegyen, a hallgatói pályázat Herdics Ágnes és Szalánczi Donát által készített, győztes terve alapján. Tátrai Ádám)

A csikvándi munka megtekinthető az alábbi oldalakon:
www.facebook.com/Faluepites?fref=ts
csikvandimesek.blogspot.hu

A vidék építésze, külföldön

Kihívások és lehetséges válaszok

Ha a vidékről, a hagyományosnak tekinthető falusi környezetről az építészet szempontjait tekintve szólnunk, nem egyszerűen épületekről beszélünk, hanem azok környezetéről is, arról a közegről, amelytől elválaszthatatlanul léteznek, amelybe integrálódva működnek. Ez utóbbit nevezi Roland Rainer rurális kontextusnak. Rainer definíciója szerint a falu nem csupán régi házak együttese – amelyeket gyakran már egyáltalán nem a földművelésből élők laknak –, hanem egy településtípus koncepciójának lehetséges modellje, amely a lehető legmagasabb életminőséget biztosítja a legkisebb energiafogyasztás és a források takarékos felhasználása mellett.

Külföldi példák azt igazolják, hogy mindazoknak, akik akár elméleti, akár gyakorlati szempontból foglalkoznak a vidék építészetével, egyszerre több problémával is szembe kell nézniük. Ezek között szerepel a régi épületek megőrzésének és a gyakran vele járó funkcióváltásnak a kérdése, a településszerkezet megtartása, óvása, valamint az új épületek, bővítések megtervezéséhez szükséges iránymutatások, információk megszerzése.

Az első csak látszólag tartozik a műemlékvédelemre, mivel elsősorban a megőrzésről van szó. Mégis komoly szerep hárul a gyakorló építészekre is. Egyes egységes megjelenésű, viszonylag intakt, a közelmúlt hatásaitól többé-kevésbé érintetlen együttesek revitalizálása nem csupán, sőt nem is elsősorban restaurálás kérdése, hisz a gyakori funkcióváltással egészen új igények és építészeti megoldások merülhetnek fel. Európa számos régiójában komoly kihívást jelent ez, és nem csupán építészeti szempontból. Jó példa erre egy tiroli kezdeményezés, amely bajor és svájci példák nyomán arra keresi a választ, miként lehet az eredeti településszerkezet és a főként mezőgazdasági tevékenységgel szorosan összefüggő épületek megtartása mellett újra életre kelteni egy-egy községet. Fontos kérdés, hogy miként lehet összekapcsolni az aktuális tevékenységi területeket a már letűnő napi gyakorlathoz kapcsolódó építményekkel, miként lehet ezeket a községeket bevonni a regionális fejlesztési programokba.

Tirolban komoly problémát jelent egyes településeken az épületek gazdátlanul válása, eredeti funkciójuk megszűnése, majd fokozatos pusztulása. Gondot okoz az is, hogy sok tulajdonos a településre jellemző építészeti sajátosságokat figyelmen kívül hagyva fog bővítésbe vagy felújításba. Az építészeti hatóságok számára nagy kihívás azoknak a szabályozásoknak a kidolgozása, amelyek egyértelmű kereteket biztosítanak, orientációt nyújtanak.

A második fontos, legalább ennyire összetett probléma az urbánus, illetve rurális területek elhatárolása, a kettő közötti egyértelmű határok felállítása. München esetében például, a terjeszkedő város egyre közelebb kerül ahhoz a területhez, amely egykor főként agrár jelleggel bírt. Ma már

a város fokozatosan körbeöleli, bekebelezi a környező településeket, s az is gyakori, hogy a lakosság fokozatos kicserélődésével a falu egyfajta kertvárossá alakul. Okkal merül fel a kérdés: miként lehet a vidéki karaktert megtartani, amely éppen a hely vonzerejét adja, úgy, hogy közben az építészeti minőség magas színvonalon lépést tart a térszervezési, technológiai, vizuális, etikai s megannyi más elvárással.

Osztrák példák is jól mutatják, milyen hatása lehet egy-egy tradicionális mezőgazdasági, vagy ahhoz kapcsolódó kisipari tevékenységből élő településre, az egykori mezőgazdasági művelés alól kivont földeken, a közeli városokból kitelepülők számára kialakított parcellázás. A hagyományos településszerkezetet megbontva, az újonnan ideköltözők számára szabályos téglalap alakú területen jelölnek ki – az autóparkolók beállóhelyeit idéző – parcellákat, így egy leginkább az USA-ra jellemző szabályos raszter jön létre, s azok számára, akik éppen a vidéki élet előnyei miatt hagyják el a várost, csupán az itteni életforma illúziója marad.

A harmadik terület maga a képzés és a továbbképzés, az állandó tudástranzfer biztosítása. Ennek fontos eleme, hogy az alapvetően az akadémiai világtól távoli, sokak által az építészet körén kívülnek tekintett rurális építészet kihívásaival megismertessék a már praktizáló építészeket, építészhallgatókat. A kérdés ugyanis nem csupán az, hogy miként lehet egy-egy régió komoly hagyományokkal bíró épített környezetébe illeszkedő, mégis a szó legszorosabb értelmében korszerű épületet tervezni. Legalább olyan fontos a tradicionális eljárások, technikai megoldások aktualizálása. Ezek integrációja kiemelt fontossággal bír, miközben érdemes, sőt ajánlott modellként kell tekinteni azokra a komplex rendszerekre, amelyek egykor a klimatikus viszonyok, a helyi anyagok, az életforma és a szokások, valamint a társadalmi „kihívások” egymásra hatásának eredményeképpen kialakultak. A ma egyre nagyobb jelentőségű, fenntartható és etikus építészet szempontjából lényeges, hogy egy-egy földrajzi területen hogyan hasznosíthatóak ezek az évszázados tapasztalatok. Különös jelentőséggel bír ez, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a „vidéki” életet választó korábbi városlakók egészen más igényekkel érkeznek, legyen szó térszervezésről, anyaghasználatról vagy éppen gépészeti megoldásokról.

Az egyetemi programok, kutatási projektek számos példával szolgálnak arra, hogy mennyire fontos ezeknek a kérdéseknek a tisztázása, a problémák megértése. A müncheni egyetem építészeti karán például külön intézet foglalkozik ilyen elméleti és gyakorlati projektekkel. Angliában a képzés során szintén kiemelt hangsúlyt kap a tradicionális vidéki építészet megismerése, megélése és megértése, ami a britek szerint jól használható modellként szolgál a fenntartható építészet alapvető diszciplínáinak belátásához. És éppen ez az, amire Amos Rapoport rámutat egyik tanulmányában: a rurális építészeti tradíciót kizárólag modellként szabad kezelni. A másolás, imitálás kifejezetten problematikus, amolyan megtévedt romanticizmus. Az építészes felelőssége, hogy a helyi, gyakran nagyon szigorú szabályozás biztosította mozgásteret kitalálta. Amennyiben a keretek több lehetőséget biztosítanak, szintén az építésre hárul annak felelőssége, hogy megbízóját meggyőzze arról, mennyire fontos a „hely szellemének” megőrzése, akár úgy, hogy saját épületével szolgál ehhez példával.

Pfiszner Gábor

Living on the edge

Új épület, régi minták alapján

Építész: Arjen Reas (www.arjenreas.nl)

Helyszín: Zoetermeer, Hollandia

Az új építésű családi ház a holland kisváros szélén található, mezőgazdasági területek közvetlen szomszédságában. Az archetipikus vidéki lakóház mintáját követő kétszintes épületet a helyi farmházakra, gazdasági épületekre jellemző zsúptető borítja, falai vakolt kőből készültek. Az egyszerűség, tartósság, célszerűség és takarékoság szempontjain túl az építész a karakteres látványra törekedett. A tradicionális holland vidéki építészeti egyetlen elemét ragadta ki, s helyezte fókuszba: a rendkívül jó hőszigetelő képességű szalma nem csupán a tetőt borítja, de a falakra is lekúszik, hatalmas sapkaként védve a házat. A héjazat textúrája így nem csupán vizuális, de taktilis élményt is nyújt, akár a ház mellett sétálva, akár az ablakon kinyúlva is megérinthető, tapintható. A vastag, puha, természetes felületet csupán néhol törik meg a két emeletet átfogó keskeny, sliccszerű ablakok, amelyek mellett, hogy szép ritmusban tagolják az épület tömegét, minden oldalról szabad kilátást engednek a környező mezőkre. Az alaprajzi elrendezés a városi életmódra reflektál: a pincében garázs és tárolóhelyiségek, a bejárati szinten fatüzelésű, déli tájolású, kályhás nappali és méretes étkezőkonyha, a tetőtérben pedig a háló- és fürdőszobák, valamint egy gardrób kaptak helyet.

Rothman Gabriella

Fotó: Kees Hageman (www.keeshageman.nl)

Hunsett Mill

Lakóház a malom szomszédságában

Építész: ACME (Friedrich Ludewig, Stefano Dal Piva) és Karoline Markus, Nerea Calvillo, Chris Yoo
 Helyszín: Stalham, Norfolk, Anglia
 Díjak: RIBA Awards 2010 – & RIBA Stirling Prize (jelölt), RIBA Manser Medal 2010 – a legjobb brit családi ház, RIBA Stephen Lawrence Prize (a legjobb jelöltek közt), CPRE Norfolk Award 2010 – Campaign to Preserve Rural England

A Norfolk Broads National Parkban található malom 1900-ig töltötte be eredeti funkcióját. A hozzá tartozó lakóház a 20. században több, építészeti szempontból értékelhetetlen átalakításon esett át, ám amikor a jelenlegi tulajdonosok további bővítésre szánták el magukat, az egykori önálló házhoz csatolt építmények elbontása és egy új szárny felépítése mellett döntöttek. Az új építésű csatolmány tulajdonképpen az eredeti épület megnégyszerezett árnyéka, mimikrije. A régi az újtól vizuálisan is különválik, hiszen a kívülről négy kisebb, egymáshoz ragasztott háznak tűnő, ám egyetlen látványos térként használt, tiszta geometriájú fekete tömb finoman a háttérbe húzódik. Robusztussága és mérete ellenére sem konkurál elődjével, ugyanakkor stílusosan idézi meg a környék kátránypapírral borított raktárait, gazdasági melléképületeit. Az építészeknek nagyon szigorú helyi szabályozásnak kellett megfelelniük, amely nem csupán a felhasznált anyagokra, technikai paraméterekre terjedt ki, de a ház ökológiai lábnyomát is meghatározta. Az építéshez kizárólag természetes anyagokat használtak, a faszerkezet külső részeit elszénesítéssel tették ellenállóvá (a fát először vízbe merítik, majd rövid ideig tartó magas hőnek kitéve roncsolással zárják el a pórusait). Energiafogyasztása minimális, hiszen saját víztisztító berendezéssel rendelkezik, a fűtéshez geotermikus hőt használ, a hűtést az olykor meglepően elhelyezett ablakok segítik, s még a kert tervezésénél is figyelembe vették a helyi ökoszisztémát.

Rothman Gabriella

Fotó: Friedrich Ludwig

SzeKKo V. – Építészek Szentendrén

Kiállítás a kortárs építészeTről

A SzeKKo (Szentendrei Képzőművész Kortársaink) kiállítás sorozat azzal a céllal indult, hogy időről időre csoportosan és tematikus mutassa be a Szentendrén dolgozó, vagy a város művészeti életével szoros kapcsolatokat ápoló alkotók munkáit, a város polgárai és a szélesebb nagyközönség számára. Az ötödik alkalommal megrendezett, a Szentendrei Képtárban július 4-én megnyílt és szeptember 8-ig látogatható kiállítás ezúttal – a képző- és iparművészek után – a Szentendrén élő építőművészek munkásságáról nyújt áttekintést. A kiállításra a szervezők minden, jelenleg Szentendrén élő építész meghívtak, vagyis a szentendreiesség ez esetben leginkább a lakóhelyre vonatkozott, koncepciója pedig egyszerűen az volt, hogy a kiállítók a munkásságukon keresztül mutassák be magukat. Így nem csak Szentendréhez kapcsolódó, hanem az ország legkülönbözőbb helyszínein megépült épületek láthatók attól a tizennégy építész-től és építészirodától, akik/amelyek végül elfogadták a felkérést, és akiknek/amelyeknek megvalósult vagy tervezett munkái tablókön, illetve monitoron kivetítve, fotókön, látványterveken, makettekön, portréfilmekön láthatók. Kérdésként ugyan felvetődik, vajon elegendő vezérmotívum-e a „szentendrei állampolgárság” a kiállítás-hoz, de ha elfogadjuk, hogy a cél nem a hely építészeti szellemének a megragadása, hanem önálló építészeti portfóliók bemutatása volt, valójában elégedettek lehetünk. Különösen, hogy Puhl Antalnak és Dajka Péternek, Kocsis Józsefnek és fiainak (Kocsis Barnabásnak és Kocsis Gáspárnak), Szuromi Imrének, Pardi Gézának és Jassó Sándornak köszönhetően, azért Szentendre kortárs építészetéből is kapunk némi ízelítőt.

Szentendrén az elmúlt két évtizedben nem láthattunk tárlatot építészeTről, így e mostani kiállítás jelentősége – esetleges hibái és hiányosságai ellenére is – elvitathatatlan. Hiszen azon ritka alkalmak egyike, amely építészeTről szól, és ezzel kortárs építészet (és építészek) párbeszédét segíti a nagyközönséggel. Ezt a célt szolgálta többek között az is, hogy a szervezők az egyik kiállító építész-t, Golda Jánost, rendhagyó tárlatvezetésre kérték fel, továbbá, hogy augusztus 31-én, a *Szentendre éjjel-nappal nyitva* rendezvénysorozat keretében, az építészeTtel kapcsolatos kerekasztal-beszélgetésre, illetve építészek vezetésével tartott gyermekfoglalkozásra invitálják az érdeklődőket.

A kiállítás-on a következő építészek munkái láthatók: Alföldi György DLA, Alföldiné Petényi Zsuzsanna, Ásztai Bálint, Borbás Péter, Dajka Péter, Golda János, Jassó Sándor, Kalo Emese, Kocsis Barnabás, Kocsis Gáspár, Kocsis József, Kutasi Attila, Pardi Géza, Puhl Antal, Szuromi Imre, Vadász Bence, Vadász György

4

5

6

1. Puhl és Dajka
Építész Iroda:
ÉMI Ipari Park
Irodaépülete,
Szentendre, 2007

2. Jassó Sándor
saját, szentendrei
családi háza,
amely egy régi
épület kibővítésé-
vel jött létre

3. Borbás Péter –
Golda János
szavaival élve –
„kis léptékben
dolgozik és a hely-
ben maradás híve”.
Ezt érezni a régi
parasztházak
arányrendszerét
idéző, Szentendre
Szamárhegyén álló
házán is. 2012

4. Hosszú évekig
elhúzódó munka-
folyamat eredmé-
nyeként készült
el a szentendrei
Péter Pál templom
belsőépítésze,
Szuromi Imre
munkája

5. Ásztai Bálint
Balatonvilágosra
tervezett, tiszta
szerkezetű villa-
épülete,
2012-2013

6., Pardi Géza
építésze, így ez
a budapesti
családi háza is –
szintén Golda
Jánost idézve –
ahhoz az építé-
szetkez sorol-
ható, amelyben
a forma reagál a
környezetére, és
viszont: a környe-
zet visszahat az
épület formájára.
Ezen épületnél,
ennek megfelelően,
a bejárat, mint
beszivódás, a kert
mint föltárulkozás
jelenik meg

Lépj közelebb!

Hello Wood projektek, 2013

A július közepén *zárult az* immáron negyedik alkalommal megrendezett Hello Wood alkotótábor, amelyen százhusz fiatal építész és dizájnér dolgozott együtt a szakma markáns – hazai és nemzetközi – alkotóival. A Dániából indult, de szinte azonnal magyar branddé vált Hello Wood táborokban az évek során – a fa ürügyén – egyre inkább az emberi kapcsolatok jelentősége került a középpontba. Ez a folyamat erőteljesen kitapintható volt már a tavalyi programban, amikor a résztvevők a tábor színhelyéül szolgáló, többnyire mélyszegénységben élő falvak lakóinak napi életébe szervező projektek hoztak létre.

A Hello Wood idén sem vállalt kevesebbet: *Step closer!*, azaz *Lépj közelebb!* mottója egyszerre két célt is kitűzött: egyrészt az emberek, a természet és az épített környezet közötti viszony szorosabbra fűzését a dizájn és az építészet eszközeivel (és persze rengeteg fával!), másrészt a fiatal, kreatív elmék ösztönzését, hogy kilépjenek városi, modern, digitális alkotókörnyezetükből, s közös erőfeszítéssel, kétkézi munkával igyekezzenek megoldást keresni valós problémákra.

Amennyire szociális, annyira nemzetközi is volt az idei Hello Wood. A résztvevőknek közel 40%-a érkezett külföldről; az elkészült tizenegy darab installációból több külföldi – lengyel, osztrák, német, angol, spanyol és holland – csoportvezető irányításával született meg. A személyükben ráadásul olyan alkotókat tisztelgettünk, mint a barcelonai CODA iroda építészai, akik *BigO* (NagyO) nevű – fánknak becézett – installációjukkal a fa rugalmasságát hangsúlyozták. A berlini Holger Alpermann egy hatalmas, szél-lengette, égbetekintő *Tölcsért* épített, míg a brit Oliver Sales és az osztrák Pap Bence a sátorzerű *Tom Domot* alkotta meg, amelyhez a digitális tervezési technika és a természetben megtalálható formák azonos mértékben nyújtottak inspirációt.

A szakmai zsűri által győztesnek hirdetett, az érzékeket „megszólító” *Polifónia* projektet is külföldiek jegyezték, a lengyel Moomoo Architects. A Csórompusztát és Kopolcsot összekötő ösvényen felállított „érzékelés kapuján” belépve a hangok, az anyag, a látvány és az illatok egyetlen élménnyé olvadtak össze: a szerkezet tetejéről lelógó, sűrű falécek szélcsengő módra zenéltek, és amíg kezünkkel a fa textúráját és orrunkkal az illatát érzékeljük, addig szemünk a látványban gyönyörködött. Az alkotás a csórompusztai házigazdák különdíját is elvitte, mint a hely szellemét leginkább megragadó kreáció.

A magyar workshopvezetők között idén először volt ott az Ybl-díjas Zoboki Gábor, alkotótársával, Csizsér András-sal. Csapatuk egy közel 20 méter hosszú, 3 méter magas, dinamikus, sárkányszerűen mozgatható szerkezetű kaput alkotott, *e-motion TRACK* (Érzések Ösvénye) elnevezéssel. Valamennyi alkotó a hétköznapi interakcióknak azokat

a formáit vette górcső alá, amelyeket az emberek készen kapnak, ezért aztán nehezen bírálják őket felül. Ilyen például a tábortűz, amit Cseh András és Veres Bálint munkájának, a *Tűzfészek*nek hála, azok is közvetlen közelről élvezhettek, akik nem kaptak helyet az első sorban. A mobil padrendszerben ugyanis a hátsó sorok az első fölé magasodtak, akár egy amfiteátrumban, rálátást nyújtva a középen lobogó tűzre.

Losonczy Áron és Turányi Bence *iWood* nevű zenemegosztó szerkezete arra, a ma már teljesen szokványos helyzetre reagált, amikor egy társaságban mindenki a telefonjával van elfoglalva. Anélkül, hogy elvetné ennek a modern idillnek a digitális elemét, összekötötte a résztvevőket egy analóg technikával: egy fából készült zenemegosztó eszközzel, amely lehetővé tette, hogy a társaság elszigetelődés nélkül, közösen élvezze a modern technika nyújtotta kényelmet (adott esetben a zenehallgatást).

A közönségdíjat is elnyerő *Panorama Peep Hole* (Panoráma Kukucskáló), Suzana Milinovic és Rufus van den Ban munkája pedig nem más, mint valószínűleg a világ legapróbb kocsmája, amely a résztvevők körében *Body Barként* vált ismertté. A projekt arra tett kísérletet, hogy 1,44 négyzetméteren minél több vendég és kocsmafunkció kapjon helyet úgy, hogy közben kényelmes és működőképes maradjon, miközben ezzel a közelséggel újfajta interakciókat is ösztönözzön az emberek között.

Mordor Malma egy 6 méter magas, huszonnégy lapáttal ellátott monumentális szélmalom, amelyet a táj egyik szélcsatornájában állítottak fel tervezőik, Nagy Nándor és Szabó Bulcsú.

Harcza Dia és *Dékány Tibor* 43 méter hosszú, végtelelenül egyszerű, *Asztal címet viselő* alkotása az étkezések és beszélgetések közösségformáló szerepére hívta fel a figyelmet.

Vass-Eysen Áron, Frikker Zsolt és Gál Béla a kapolcsi kocsmát egy kihasználatlan részére felépített, két utcát összekötő *Kapo_cs* tere a kocsmát és a külvilág, illetve a helyiek és az ide látogató idegenek ismerkedését hivatott elősegíteni.

A Csórompuszta gyönyörű természeti környezetében megépült installációk egytől egyig azt bizonyították, hogy a résztvevők komolyan vették a feladatot, és hogy az értékes alkotói munka az érzékeny kérdésfeltevéseken és a közös választáskeresésen alapszik. Az alkotások egy része látható volt a *Sziget Fesztiválon* is, míg az *Asztal* a Design Hét Budapest ideje alatt (szeptember 27. és október 6. között), a Design Terminál előtt lesz felállítva.

További információ: www.hellowood.eu

Fotó: Kékesi Donát

Érzések Ösvénye (e-motion TRACK)

Zoboki Gábor, Csiszér András

(Zoboki–Demeter és Társaik Építésziroda)

Csapattagok: Karner Dóra, Zilahi Péter, Kardos Anna, Caroline Hafele, Anja Müller–Syring, Maria Pachi, Artemis Merkourea, Bognár Enikő

A közel 20 méter hosszú és 3 méter magas e-motion TRACK egy olyan kapu, amelyre a formai dinamizmus jellemző. Mozdgó keretet ad a tájnak, és e változó kereten keresztül a rajta áthaladó ember interakcióba lép a térrel. Az installáció a csórompusztai majorság egyik régi kőkapujába lett tervezve, amely egy öregedő fára tekint. A kísérlet lényege az volt, hogy kiderüljön, mennyire lehet stabilizálni az installáció mozgását, illetve, ha ennek egyik része megmozdul, mennyire fog mozdulni – mint egy nagy sárkány – a szerkezet másik része. Az e-motion TRACK egyben mászóka is, mert a rajta áthaladóknak kapaszkodniuk kell.

iWood

Losonczy Áron (Litracon), Turányi Bence (T2.a)

Csapattagok: Bányai Csaba, Zsilinszky Bea, Gárdos Fanni, Őrley Balázs, Filip Gebka, Caitlin Copeland, Diana Avramica

Az iWood egy zenemegosztó eszköz, amely együttes mobilzenehallgatást tesz lehetővé. A gramofontöltőcsérhez hasonló bútordarab vékony csőben kezdődik, és ülésben végződik. Az alkotás alapegységekből áll, amelyek az adott szituáció szerint rendezhetők párba vagy csoportba. Az alapegység többféleképpen pozicionálható; például úgy, hogy

a zenét hallgatók szemkontaktusban legyenek egymással, és közösen hallgassanak zeneszámokat, de akár külön-külön is. Az akusztikus mobiltelefon-dokkoló, hangerősítő és hangvezető eszköz egyben mérnöki kísérlet arra, hogy miképpen terjed a hang, és milyen szerepe lehet ebben a fának.

Polifónia (Poliphony)

Tomasz Szponar, Bartłomiej Skowronek

(Moomoo Architects)

Csapattagok: Ollé Gellért, Czákó Dorottya, Kató Dalma, Demény Ilka, Thurnay Júlia Anna, Sophie Charlotte Fetten, Petrányi Luca

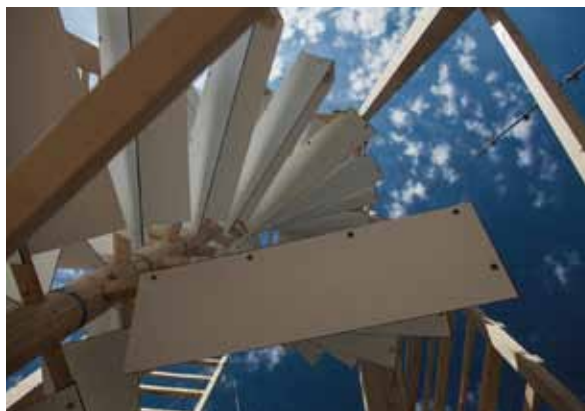
A tervezők szerint életünk egyik legfőbb kihívása, hogy a globalizáció, a digitális világ és a felgyorsult élet elfeledtette velünk a „könnyű életet”. Az építészek célja ezzel

a munkával az volt, hogy visszataláljunk az érzékeinkhez. Egy olyan teret hoztak létre, ahol az érzékelés felerősödik, és a hallás, a tapintás, a szaglás, valamint a mozgás együttes élménye biztosítja az emberek és a természet közötti viszony intenzitását. Az installáció egy kapu, amely a Kapolcs felé vezető ösvényre vezet rá.

Kapo_cs (Link)

Gál Béla (Kroki Stúdió), Frikker Zsolt és Vass-Eysen Áron (NARTARCHITECTS)

Csapattagok: Jakob Cecv, Matusák Gergő, Baki Áron, Kiss Péter, Dalia Butvidatie, Muriel Merkel, Paulo Felipe, Bellani Mendes, Paula Cabalerio

A tervezők általában érdekes építészeti adottságokra reagálnak, picit, ergonomikus szituációkkal kommunikációs helyzeteket létrehozva. Idén, a kapolcsi kocsa kiegészítéseként, kültéri talponállót álmodtak az egyik kihasználatlan és alulértékelt térre. Az alkotók az installációt egy az egyben lemodellezték, sokféle variációban; erről fotósorozat is készült. A Kapo_cs név két utca összekötésére utal, amely a helyiek és a Művészetek Völgye fesztivál életét könnyíti meg, illetve szellemi és fizikai értelemben is közelíti a helyieket és a fesztivál közönségét. Az installáció a helyszínen maradt.

Mordor malma (Mordor's Windmill)

Nagy Nándor és Szabó Bulcsú (BLOKK Építész Műhely)

Csapattagok: Imeli Áron, Tarcsi László, Pásztor Ivett, Lukasz Pienczykowski, Jochen Jürgen, Simon Warne, Niki Dendel, Kató Dalma

Az építészek a csórompusztai szélcsatornát szelídítik meg a szélérőművel, amely a vizuális élmény mellett a fenntarthatóságra és a természeti erőkhöz való közelségre is felhívja a figyelmet. Forgás-szimmetrikusan, két spirálívben helyeztek el huszonnégy kompaktlemez lapátot a tizenkét szögletűre csiszolt tengelyén. A 6 méter magas erőmű 2,5×2,5 méteres talapzaton áll, oldalára szélterelőők készültek.

TomDom

Oliver Sales (DOP Architecture),

Pap Bence (Universität für angewandte Kunst, Wien)

Csapattagok: Ulrich Sára, Salgó Eszter, Németh Paula, Fogarassy Ádám, Sas Maxim, Lucia Elvira Butnariu, Oszetzky Dorina

A két csapatvezető a helyszínen, a csapattagokkal együtt dolgozta ki az installáció pontos terveit. Inspirációként az építészek természet sugallta mintázatokat és formákat hoztak, valamint a digitális tervezési módszerek is ihletként szolgáltak számukra. A TomDom érdekessége, hogy csavarok nélkül, kötözései technikával rögzítették egymáshoz az elemeket.

TűZFÉSZEK (FireNEST)

Cseh András (CZITA Építész Iroda),
Veres Bálint (Moholy-Nagy Művészeti Egyetem)
Csapattagok: Pozsonyi-Izsó Andrea, Bárdossy Krisztina,
Weichinger Sára, Sarkadi Zsolt, Vass David, Kovácsik Bence,
Toldi Veronika, Lenkai Anna Borbála

Az alkotók célja a „tűz demokratizálása” volt, vagyis hogy minden tűz körül ülő egyenlő részben osztozhasson a beszélgetés, a tűzbe merengés élményében, anélkül, hogy bármelyikük perifériára kerülne. A tervezők figyelembe vették, hogy a tűz körül mindenkinek látható legyen az arca, tehát a tűZFÉSZEK a lángok fényében megvilágított arcok találkozási pontja. A Hollywood idei, „Lépj közelebb!” hívószavára reflektál, hogy az egyes elemek nem állnak meg magukban, szükségük van egy másik elemre, amelyre támaszkodnak. Piros színűek a bakok, amelyek bejáratot engednek a tűz felé. A mobilis közösségi tér tűz nélkül is működik, látogatóit jelenleg a vígánpetendi templom látványa gyönyörködteti.

NagyO (BigO)

Enrique Soriano, PepTornabell (CODA)
Csapattagok: Komlóssy Dóra, Tóth Alma, Takács Ákos,
Krompáczki Péter, Paul Greschik, Irina Hoppe, Daphne
Zografou, Marta Ventura

ACODA stúdió munkásságára jellemző a könnyűszerkezetes installációk tervezése a legkorszerűbb komputerizált technikákkal, a legújabb technikai és tudományos innovációkra való nyitottság, és ezek építészetben való alkalmazása. A tervezők egy úszógumi formára emlékeztető toroid alakzatot építettek falécekből. Az alkotás low-tech gyártási technológiával készült, hangsúlyozva a fa rugalmas tulajdonságait.

Tölcsér (Funnel)

Holger Alpermann (Universität der Künste, Berlin)

Csapattagok: Laura Sala Planells, Bence Áron, Bitay Máttyás, Wara Luque, Mark Tomka, Jan-Hendrik Lüttjohann, Tatiana Muñoz Melo, Maria Roy Deulofeu, Mariela Madero Fernandez, Julian Meisen

A workshopot vezető kutató szakterülete a könnyűszerkezetes struktúrák építése. A berlini fényszennyezettségből érkező szakember olyan installációra vágyott, amelyet a csillagok és a tiszta égbolt ihletett: egy hatalmas, égbe tekintő tölcserét készített csapatával. Az installáció külső szerkezete egy merev, hiperbolikus struktúra; belseje felülről belógó, hajlított, rétegelt lemezekből készült.

Panoráma Kukucsakáló (Panorama Peep Hole)

Suzana Milinovic (TU Delft) &

Rufus van den Ban (HP Architects)

Csapattagok: Kőműves Márton, Medveczky Dóra, Ladocsi András, Sven Syndicus, Anna Derriks, Cristina Magallón Hernández, Joost Wilms

A workshopvezetők koncepciója az volt, hogy a világnál talán legpróbb kocsmáját építsék meg. Véleményük szerint, a legjobb dolgok sokszor a legegyszerűbbek, és ilyen a kocsmába járás is. Arra tettek kísérletet, hogy az ide betérők minél közelebb kerüljenek egymáshoz, hogy minél inkább összezsúfolódjanak az építményben. Felvetik azt a kérdést, hogy az emberek – komfortzónájukat elhagyva – hogyan kerülhetnek újfajta interakcióba,

szó szerint is közelebb egymáshoz. Az installációnak nem voltak tervrajzai, a táborozók már a második naptól tesztelték az építményt. Az alkotás építés közben formálódott a helyszínen található bútorokból és maradék fából, elősegítve a kapcsolatteremtést a többi csapattal is.

Asztal (Table)

Dékány Tibor, Harcsa Dia (Sporaarchitects)

Csapattagok: Nagy, Lili Varga Tibor, Farkas Ádám, Karóczkai Ákos, Kárpáti Fanni, Gergely Viktória, Vátyi Gergő

Az építésziroda tagjaira jellemző, hogy a mindennapi élet leggyakrabban előforduló kérdéseire és problémáira keresik a választ; ezeket igyekeznek új fókuszba helyezni és bennük rejtett értékeket felfedezni. Mint-hogy hétköznapi tárgyakat értelmeznek újra, idén az asztal témájához nyúltak: 43 méteres, variálható objektet terveztek. A lényeg az egyszerűség: a 120 fős dizájnsztalet úgy építették meg, hogy az átsorolható bakok a variálhatóságot szolgálják. Használható göröngyös terepen és betonon is.

3D örömök

Ötletek és tanácsok az ARCAD v12 használatához

Az ARCAD v12 számos új funkcióval segíti a hatékony és gyors tervezést. Ehhez a legfontosabb szerkesztési funkciók a lépésköz- és irányvezetést, az illesztést és a fóliák kezelését biztosító ikonok és a mögöttük levő funkciók. Vegyük sorra a legfontosabbakat:

Lépésköz: az ikonokat sorra véve meghatározhatjuk, hogy egerünk (1) raszterháló, (2) cm vagy mindkettő kikapcsolásával mm-ként mozogjon a képernyőn.

Irányvezetés: Segítséget kaphatunk, hogy rajzolás közben az adott elemet (pl. falat, stb.) milyen irányba rajzoljuk. Az ikonok lenyomásával választható irányok a következők lehetnek: (3): 2 pont által meghatározott irány, (4): 2 pont vagy egy megjelölt fal által meghatározott iránnyal pár-

3. ábra
Az épületet
Rédly Zsófia
tervezte

huzamos irány, (5): az így rögzített iránytól adott távolságra, (6): 2 pont vagy egy megjelölt fal által meghatározott irányra merőleges irány, (7): 2 egyenes által megadott szög szögfelezőjének iránya, (8): egy adott körív mentén, (9): un. kötött irány. A (9) kötött irányok az (A) ortogonális irányok, a (B) 45° fokos irányok, továbbá mi magunk is megadhatjuk egy x értéket, amellyel (C) 360/x szög kötött irányokat is használhatunk. Ezt az Ortho ikon melletti kis nyíl ikon által legördülő listából választhatjuk ki. A (D) +-t segítségével az érzékenységet állíthatjuk be. Ennek bekapcsolásával az adott irányok közelébe érve piros szaggatott segédvonalak megjelenése vezetheti az egerünket a gyorsabb rajzolásban.

Segédpontok, egyedi irányok (1. ábra): Ezen kívül még plusz segédpontokat és irányokat is felvehetünk a képernyőn, amelyek bekerülnek a szerkesztést támogató listánkba. Ezekkel a segédpontokkal a pontból kiinduló pirosan felvillanó ortogonális segédegyenesek segíthetnek abban, hogy ezen egyenes mentén helyezzünk el elemvégpontokat. Ugyanezt alkalmazhatjuk egy

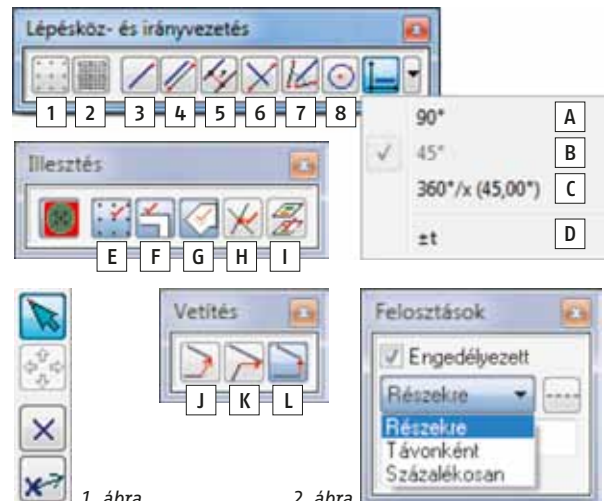
általunk megadott irányba elhelyezett segédegyenes segítségével is (3. ábra). Tovább szabályozhatjuk szerkesztésünket az illesztések, vetítési módok és felosztások megadásával.

Illesztéseket kérhetünk (E) raszterhálóra, (F) meglévő elemek pontjaira és éleire, (G) nagyterületű objektumokra, (H) két tetszőleges elem metszéspontjára, és a szintfólia által bekapcsolt (I) szint elemekre.

Felosztási pontok (2. ábra) adhatók a meglévő elemekhez, ahol az eger mozgása során egy elem fölé állva az elem plusz illesztési pontok jelenhetnek meg. Ehhez mi határozzuk meg, hogy ezt az elemek x részekre bontásával, adott távolságonként, vagy százalékosan megosztva kérjük.

Vetítési módok: segítségével az irányvezetéssel rajzolt elem végpontjait a meglévő elemeinket felhasználva vehetjük fel. A vetítés az elemre (J) merőleges, (K) vízszintes vagy (L) függőleges vetítésű lehet.

Fóliák: Az ARCAD 12 verzió kibővítette a fólia kezelési szolgáltatását is. Minden fóliáról és ezen belül minden elemről külön-külön nyilatkozhatunk, hogy láthatóak legyenek a 2D, 3D vagy nyomtatási képeken. A kijelölt elemek vagy akár csoportok fóliája jobbgombos menüből átváltható,

1. ábra

2. ábra

és több fólián is megjelenhet. Sokat segít a szerkesztésben a szintfólia használata, mely egy kattintással bekapcsolható, az általunk választott színnel. Egy további kattintással az alkalmazható illesztésekhez hozzáadható a szintfólia tartalma is, ezzel is gyorsítva a munkánkat.

Az ARCAD v12 fő célja a gyors, hatékony tervezés megteremtése. Újdonság, hogy ARCAD oktatófilmek érhetőek el a www.facebook.com/ARCAD3D honlapról, például az itt ismertetett funkciókról is.

Kellemes nézegetést és okosodást!

DesignSoft

ARCAD Építészeti Tervezőrendszer

fejlesztője és forgalmazója:

DesignSoft Kft., 1068 Budapest Benczúr u. 11.

Tel./Fax: 269-1206/332-7777

www.designsoftware.com | arcadfull@gmail.com

Konferencia a fenntartható térségfejlesztésről

Egyetemi kutatóműhelyek eredményei

2013. június 6–7-én, az Eurosolar meghívására, részt vettem a liechtensteini egyetem által rendezett Fenntartható Térségfejlesztés Csúcs (Sustainable Space Summit) konferencián, amely áttekintette a címadó téma európai aktualitásait. Tanulságos volt összevetni a hallottakat az itthoni, hasonló törekvésekkel, azok eredményességével vagy éppen eredménytelenségével.

A liechtensteini egyetem kicsi, de nyitott intézmény, kutatási projekteken keresztül élénk kapcsolatban áll német és osztrák egyetemekkel, így Béccsel és München-nel. Tehetné ezt Budapesttel is, ha lenne olyan oktatás, amely a hallgatók részvételével aktív kutatási projekteket vezet, nemzetközi együttműködés keretein belül. A mai hazai oktatási gyakorlat még mindig a diszciplínákra koncentrál, a technikai alapokat tanító és a tervezési tanszékek közt tátongó szakadékkal. Az előbbieknél a technokrata megközelítés, az utóbbiaknál a dizájn-erőltetés dominál.

A szakadék áthidalására a holisztikus projektcélok lennének alkalmasak, mert megoldásra váró projekttéma témérek van. Hogy ilyen oktató–kutató műhelyek létrejöjjenek, ahhoz egy vállalkozás- és innovációbarát gazdasági környezet, egy működő, az oktatás felé nyitott ipar, építésgazdaság és –politika szükséges. Az egyetemek ezt önmagukban nem tudják megteremteni, nem ez a dolguk.

A házigazda prof. Peter Droege és az építészeti fakultás volt. Az előadások egy része az alpesi régió kérdéseivel foglalkozott. Liechtenstein apró állam, lakói idillinek mondható életet tudhatnak magukénak, testközelben élő uralkodóval, négyfős kormányral, huszonhat fős parlamenttel. Családi, átlátható viszonyok, szélsőségek és a történelem viharai nélkül. Az ország jóléte és életmódja azonban ugyanúgy fenntarthatatlan, mint a fejlett világ más részein.

Az egyik előadás az alpesi régió ivóvízproblémájával foglalkozott. Az itteni ivóvizek gleccserpatakokból táplálóznak, és a gleccserek drasztikus olvadása, a kevesebb, de lökészerűen érkező csapadék már vízellátási gondokat okoz. Az Alpok egészét érintő problémát növeli a hóágyúval ellátott sípályák növekvő száma. A hóágyúk hatalmas vízmennyiséget emésztenek fel, és ezzel közvetlenül veszélyeztetik a környezeti egyensúlyt. A francia Carmen de Jong előadása rávilágított a könnyedén, jobbára önjelöltként osztogatott „zöld” vagy „öko” minősítésű sípályák álságos gyakorlatára: a környezeti egyensúly érdekében korlátozni kell a sípályák számát, méretét, valamint a hóágyúk használatát.

Az energetikai autonómia központi téma volt kis és nagy léptékben egyaránt.

A legkisebb léptékű projektet – amely analóg volt a prof. Hausladen és csapata által kifejlesztett és a müncheni

műegyetemen tavalyelőtt bemutatott alpesi, önálló menedékkapszula fejlesztési projektjével – a bécsi egyetem építészkaráról Barbara Imhof mutatta be. A prezentáció hódolt a nemrég elhunyt Paolo Soleri munkássága előtt, a növénytörzsen növekedő megastruktúrák atyjának 1969-es Babel-projektjét idézve. A növényi analógiákat hasznosító „Bionametics” és a „Biomimetics” a természeti előképekből építi szerkezetét és működési elemeit, amelyek a növekedés lehetőségét is magukban foglalják. A bécsi egyetemen a takarékos erőforrás-gazdálkodást a végletekig támogató, önálló lételem minimum projektjén dolgoznak, egy, a nemzetközi úrrálmás munkájához kapcsolódó holdbázis, illetve mélytengeri kutatóbázis kifejlesztésén, amelyen az életfunkciók fenntartását a természeti analógiákat hasznosító technológiák végzik. Található köztük a teljes vízkörforgást biztosító rendszertől az algákkal oxigént termelő berendezésig számtalan eszköz, az élet fenntartásához szükséges, annak modulárisan bővíthető, könnyen szállítható minimáltér-elemeivel. Az extrém körülmények közt folyó kutatómunka környezetének kialakítása a hétköznapi fenntartható gyakorlata számára is jelentős tanulságokat eredményez. A kutatási projekt célja az extrém környezeti feltételekre tervezett, önfejlesztő lakókörnyezet (Self-Deployable Habitat for Extreme Environments – SHEE) kialakítása.

Itthon 1999-ben jelent meg az *Autonóm* kisregió című tanulmánykötet, a Független Ökológiai Központ gondozásában, amely falvak és kistérségek autonóm működésének módszertanát dolgozta ki, egy esettanulmány alapján. Másfél évtized elteltével megállapíthattam, hogy az abban megfogalmazott gondolatok máshol is megszülettek, szárba szökkenek, és rohamléptekkel haladnak a megvalósulás irányába. A települési energia-autonómia módszertanát ismertető előadásban Peter Droege professzor szinte szóról szóra megismételte akkori tanulmányunk megállapításait, a potenciálfelmérést, a decentralizált, helyi energiatermelés módozatait, stratégiáját. Az előadás kitért a Boden-tó–Alpok–rajnai Energiarégió–Dél-Németország, Kelet-Svájc–Liechtenstein–Nyugat-Ausztria által alkotott terület eredményeire, s kiderült, hogy a települések mindegyike rendelkezik már ilyen stratégiával, sőt, mára közel 40 százalékuk el is érte az energiafüggetlenséget! Ennek fényében érdemes felidézni a nyár szenzációját: egy szép júliusi napon Németország pillanatnyi energiafogyasztásának 40 százalékát a napenergia adta.

Az energetika mellett a stratégiai célok a következők:

- alkalmazkodó (reziliens) térségfejlesztés;
- az épületállomány anyag- és energiahatékonyasága;

- megújuló energiák a települések térségében;
- megújulóra épített mobilitás;
- megújulók és piaci viselkedésük.

A reziliencia fogalma Magyarországon friss. Jómagam az autonóm házak fejlesztése során a sérülékenységek csökkentését értem alatta, vagyis amikor az épületek, és azok mikrokörnyezete (azaz a „nearby” fogalma alá tartozó ellátóövezete), az ellátórendszerek összeomlása esetén is képesek fenntartani az alapműködéseket: a fűtést, a szellőzést, a vízellátást, esetleg az áram- és élelmiszer-önellátást, a hulladékmenedzsmentet stb.). Ide tartoznak a decentralizált technológiák, a low-tech, a passzív szellőzés, az elektromosság és elektronika nélkül vagy azok minimális alkalmazásával üzemelő rendszerek. Bencsik János, volt energiaügyi államtitkár vezeti a Nemzeti Alkalmazkodási (Reziliencia) Központot, mely vészforgatókönyveket dolgoz ki az ország ellátórendszereinek zavarára esetére, tartalékerőforrás-kapacitások feltérképezésével és létrehozatalával. Az alkalmazkodás nemcsak az időjárási szélsőségekre való reakcióképességre, hanem a fosszilis energiahordozók elfogyására, vagy az erőforrás-háború esetleges helyi konfliktusainak kártételeire vonatkozik, azok minimalizálására és túlélésére készít fel. Jó példa erre az Argentínában nemrég lezajlott rendszerváltozás, amely során a nép elzavarta az uralkodó gazdasági és politikai „elitet”, ám a zavargások idején a logisztikai típusú ellátórendszerek egy-két nap alatt összeomlottak, a városi lakosság kiszolgáltatottságát és polgárháborús állapotokat előidézve. Ugyanakkor vehetjük Izland oly kevésszer emlegetett példáját is: az államadósság visszafizetésének megtagadása után átmenetileg gazdasági blokádnak alá helyezett országban komoly ellátási nehézségek adódtak, de a polgárok józan esze és bátorsága rövid idő alatt stabilizálta a működést egy alacsonyabb, viszont fenntartható komfortszinten.

A reziliencia említett fókuszterületei:

- társadalom;
- gazdaság;
- biodiverzitás;
- vízháztartás;
- mezőgazdaság;
- élelmiszer;
- a területhasználat tervezése;
- város-, település- és térségtervezés;
- földmenedzsment, CO₂-emisszió (a kritikus légköri koncentrációt jelentő 400 ppm megelőzésére);
- a 100 százalék megújulóra átállás 2020-ig (!);

Problémáink tehát nem nagyon különböznek másokéitól (bár némi hendikeppel indulunk...), például Svájc és Magyarország nyolc-, illetve tízmillió lakossága szinte azonos nagyságrend, és energiainportunk is egyformán 80 százalékos.

Droege előadása egyik példaként Liechtensteint említi. A 36 000 lakosú, 160 km² területű törpeállamot önálló egységnek tekinti, és 2050-ig terjedő átállási stratégiát vázol fel. A stratégiát a Boden-tó-Alpok-rajnai Energia-regió projektben közreműködő egyetemek gondozzák, s viszik a társadalom és a döntéshozók elé. Még egy

figyelemreméltó adalék Liechtensteinből: Vaduzban, a kisvárosnyi méretű fővárosban is van plaza. De ez a plaza nem idegen befektetők által odarondított monsterrum, mely a helyi kereskedelmet rendszerint hazavágja, hanem a helyi gazdaszövetkezet beruházásában épült, a helyi kereskedők befogadására. Lehet így is.

A két nap számtalan előadásából még néhány, érdekes epizódot emelek ki.

- A walesi Phil Jones építész tervezési módszertanát ismertette. A vázlat-tervi fázisban az épület térbeli struktúrájának energetikai viselkedését, környezeti hatásokra adott reakcióját és dinamikusan változó igényeit néhány paraméterrel megadva, egyszerűsített szimulációt dolgozott ki, amely gyors választ ad az épület viselkedésére, ezáltal a tervezéssel azonnali beavatkozást tesz lehetővé, annak közvetlen hatását mérhetővé téve. Ezzel a vázlat-tervi fázisban már végleges energiakoncepció dolgozható ki, a tervezés további fázisaiban pedig csak a pontosítás marad, nagyobb meglepetések nélkül.

- Nagyvárosaink élhetővé tételéről, a lakossággal közösen végrehajtott belső rehabilitációs projektekről hallhattunk a dán Ulrik Nielsentől és a Gehl Architectstől.

- Andreas Grünig előadása ijesztő perspektívát rajzolt fel a CO₂-emisszió veszélyeiről. Miközben a fosszilis tüzelőanyagok korlátozásáról beszélünk, az IPCC klíma-jóslataiból teljességgel kimarad egy óriási tétel, a tőzeg. Míg az összes ismert kőolaj- és földgázkészlet 400 Gt-ra tehető, tőzegeből legalább 600 Gt áll rendelkezésre, amiből a most olvadó permafrost területeken 500 Gt várja, hogy a légkörbe jusson. Magunk is elősegítjük ezt a tőzeg elégetésével vagy talajjavító adalékként való használatával. A legfenntarthatóbb és leggazdaságosabb védekezés a korábban lecsapolt tőzeglápok újraelárasztása.

A csúcstalálkozón részt vevő kutatócsoportok tág perspektívát vázoltak fel, amelyben az egyetemi kutatóműhelyek eredményei közvetlenül a regionális stratégiákba áradnak. Az egyetemek így valóban az egyetemes tudás forrásai maradnak, de nem az alkalmazott tudományérdekek által eltérített pályán mozognak, hanem – versenyfutásban az általunk előidézett klímaváltozással – a menekülési útvonal irányába.

Jó volt tapasztalni, hogy az e területen működő szakemberek egy nyelven beszélnek, mely nyelvezet nem egy túlfinomult szakzsargon, hanem a józan ész által teremtett, mindenki számára érthető, feltéve, hogy valóban van fülünk a meghallására. Ezen a konferencián is kiderült: tudásunkat és elképzeléseinket tekintve, nem érünk kevesebbet nyugati kollégáinknál, de a megvalósulás esélye nálunk markánsan csekélyebb. Hogy miért van ez így? Erről egy másik írásnak kellene szólnia...

Ertsey Attila

Az építőipar szellemi centruma

Bemutatkozik a TERC Kft.

A TERC Kft. megvásárolta a KONTROLL Kft. építőipari és technológiai adattárait, ezzel létrejött hazánk egyetlen, az építőipari tevékenységek, technológiák döntő többségét lefedő adatbázisa.

A TERC Kft. Magyarország legnagyobb építési információs tevékenységet folytató vállalkozása. 1990 óta folyamatosan bővülő szolgáltatásaival elősegíti az építőipar területén dolgozó szakemberek munkáját. A Fővárosi Építőipari Üzemgazdasági és Ügyviteltechnikai Iroda (szakmai körökben ismertebb nevén FÜTI) szakmai jogutódjaként, alakulása óta fő tevékenysége az építőipari normagyűjtemények, adattárak fejlesztése, forgalmazása. Ajánlat- és költségvetés-készítő szoftvereinek adattári háttérét ezen kiadványok alkotják. A TERC Kft. már 2002-ben – két évvel hazánk európai uniós csatlakozása előtt! – elkezdte fejleszteni az uniós általános direktíváknak is megfelelő Összevont Építőipari Normarendszer (ÖN) elnevezésű adatbázisát.

Magyarországon – a gazdasági és anyagi lehetőségek beszűkülése miatt – szerényebb pénzeszközök állnak rendelkezésre, s ez a helyzet a korábbiaknál is ellenőrizhetőbb, hatékonyabb és takarékosabb gazdálkodást kíván, mindenekelőtt a közpénzek felhasználásában.

Az ÖN adattár a *TERC V.I.P. Összevont Építőipari Költségvetés-készítő Programrendszer* alapjaként biztosítja a tervezői költségvetési kiírások alapján beérkező ajánlatok korrekciós összevetését. A költségvetések céljára, tartalmára, valamint készítésére vonatkozó előírásoknak és rendeleteknek az ismerete nélkül a beruházások egyetlen résztvevője sem képes a munkáját hatékonyan végezni. Az építési beruházások közbeszerzésének részletes szabályairól, továbbá az építőipari kivitelezési tevékenységről szóló jogszabályok előírásai szerint a kivitelezési dokumentációnak tartalmaznia kell a részletes, minden szakágra kiterjedő, tételes költségvetési kiírást a mennyiségi kimutatással együtt.

A költségvetések összetevőinek vizsgálata biztosítja azok megalapozottságát, és a tervdokumentáció kötelező mellékleteként a lehető legkorrektebb módon határozza meg – a későbbi esetleges vitákat elkerülendő – a műszaki tartalmat. Az emberi, szubjektív elemeket kiküszöbölve, számítástechnikai eszközzel segíti és támogatja alá a végső döntést, hatékony segítséget nyújt a megalapozott önköltségszámításokhoz, amivel csökkentheti a felszámolás és a végelszámolás alá kerülő építőipari vállalkozások számát.

Közbeszerzési eljárás eredményeként 2007-től a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) a pályázati kiírásainál kötelezően az ÖN adattárát használja Építési Normagyűjteményében (ÉNGY). A TERC

Kft. programrendszerei alkalmasak arra, hogy a pályázati költségvetést – igény esetén – közvetlenül az ÉNGY kódrendszerében jelentessék meg.

A TERC Kft. 2013 elején szerződést kötött a KONTROLL Kft. által kifejlesztett és forgalmazott valamennyi építőipari, technológiai adattár átvételére, azok kizárólagos szerzői jogaival együtt –ami további új munkanemek, tételek, gyártók megjelenését eredményezi.

Ezen szerződés alapján a KONTROLL Kft. befejezte adattár-fejlesztési és -karbantartási, illetve ezekhez kapcsolódó szoftverértékesítési tevékenységét; erre a továbbiakban kizárólag a TERC Kft. jogosult. Az adattárak megvételével és a TERC Kft. ÖN normarendszerébe történő folyamatos integrálásával az ÖN normarendszer, illetve adattárai hazánk egyetlen, az építőipari tevékenységek, technológiák döntő többségét lefedő adatbázisává válnak. A KONTROLL adattárainak átvételével nemcsak új építőipari anyaggyártók, forgalmazók termékei kerülnek be a rendszerbe, hanem olyan új technológiák, munkanemek is, mint például a technológiai szerelési munkák.

Az Összevont Építőipari Normagyűjteményt tartalmazó, eltérő tudású és részletességű költségvetés-készítő TERC programok a jövőben várhatóan az építőipari költségek tervezésének meghatározó rendszereként fognak továbbműködni, elősegítve az építési tevékenységek előkészítő munkáinak színvonalemelését, a hatékonyabb kommunikációt, az átláthatóságot és a tiszta versenyhelyzet kialakítását. A tervek szerint a Magyarországon egyedülálló és egységes építőipari adattár rövid időn belül elősegíti az építőipari vállalkozók, illetve a vállalkozások munkáinak önköltségszámítását, a tervezői, valamint beruházói költségvetési kiírások elkészítését és az árazás utáni kiértékelését.

A TERC Kft. 2013. július 1-től forgalomba kerülő *upgrade* számítástechnikai programrendszereiben önálló adattárként megvásárolhatók a KONTROLL Kft.-től átvett adattárak. Ezek a továbbiakban karbantartásra, fejlesztésre nem kerülnek, de a legrövidebb időn belül, lehetőleg teljes körűen, az ÖN adattárban szerepelni fognak. Ez megteremti annak lehetőségét, hogy a közeljövőben *kizárólag egyetlen* – mindenki által használható és a szakmában általánosan elfogadott – *normagyűjtemény* álljon az építőipar rendelkezésére.

A TERC Kft. az *Új Széchenyi Terv Közép-Magyarországi Operatív Program támogatási rendszerében elnyerte a „Komplex technológiai innováció a TERC Kft-nél”* című, KMOP-1.1.4-11/A-2012-0055. jelű pályázatot. Ennek keretében 2013–2014-ben az ÖN adattár további munkanemeinek és a komplex tételek kidolgozása mellett a hozzájuk tartozó új, internetes költségvetés-készítő és -kiíró szoftvercsaládnak a fejlesztésére nyílik lehetőség. A fő cél egy olyan online programrendszercsalád

kifejlesztése, amelyet beruházók, tervezők, költségvetés-kiírók, anyaggyártók, kivitelezők és magánszemélyek (nem szakmai felhasználók) egyaránt használhatnak. Cél továbbá a költségvetés-készítés teljes munkafolyamatának egy online programrendszerben történő vezetése, amely az ötlettől a megvalósulásig az építőipar minden résztvevője számára megoldást biztosít.

A kormány közelmúltban elfogadott, az építőipari láncartozás megakadályozását segítő intézkedésekről szóló rendelete több jogszabályt módosított, illetve kiegészített, többek között az építési kivitelezési tevékenységről szóló kormányrendeletet. A jogszabály 2.§-a szabályozza az aránytalanul alacsony ár ajánlatkérői vizsgálatát. Ehhez az építésügyért felelős miniszter által működtetett honlapon található elektronikus költségvetési kiírási programban meghatározott élőmunka-szükségleti normatívákat irányadónak lehet tekinteni. A TERC Kft. által jelenleg

is működtetett, fejlesztés alatt álló *TERC-ETALON Online Építőipari Költségvetés-készítő és Kiíró Programrendszer* megfelel a jogszabályban foglalt követelményeknek. Az Összevont Építőipari Normagyűjteményt (*ÖN*) tartalmazó, eltérő tudású és részletességű költségvetés-készítő TERC programok a jövőben az építőipari költségek tervezésének szinte egyedüli rendszereként fognak továbbműködni, hozzájárulva az építési tevékenységet érintő valamennyi terület minőségének javításához.

A TERC Kft. építőipari termékeiről, szolgáltatásairól részletes információk találhatóak a www.terc.hu honlapon, ahonnan a regisztrációt követően több építőipari kiadvány tétírtésmentesen letölthető. Ezen szakkönyvek köre a vállalkozás tervei szerint folyamatosan bővülni fog.

Útmutató tervezők számára

Az építési termékrendeletről

Megváltozott az építési termékek mintegy 20 éves forgalomba hozatali szabályozása. Új uniós rendelet alapján történik az építési termékek forgalmazása,¹ valamint a beépítés és betervezés szabályai is megváltoztak.² A forgalomba hozatal során a gyártó, a forgalmazó már nem igazolja, hogy az építési termék megfelel a felhasználás minimum követelményeinek. A 2013. július 1-je után forgalomba hozott építési termékek esetében a gyártók már csak az építési termék lényeges termékjellemzőiről nyilatkoznak.

A megfelelő építési termék kiválasztása nagyon fontos az épület minősége és a rendeltetésnek való megfelelés szempontjából. Ez az útmutató ehhez kíván segítséget nyújtani.

Építési termék kizárólag olyan, az épületbe állandó jelleggel beépített termék, amelynek egy vagy több tulajdonsága az építményre vonatkozó alapvető követelményekre befolyással bír (lényeges termék tulajdonság).

Azt, hogy az adott építményben melyik termék építési termék, tehát a számtalan beépített termék közül melyik (egy vagy több) termék tulajdonsága lényeges, azt az adott elhelyezkedés, beépítési mód, funkció stb. figyelembevételével, a tervező határozza meg.

Az építési termék kiválasztásakor a tervező a jogszabályok előírásai, az építetető elvárásai, (tervezési program) a helyi építési előírások és saját elképzelései szerint jár el.

A továbbiakban kétféle módon lehet meghatározni a termekben alkalmazott építési termékeket. A szokásos módon konkrét márka, típus megjelölésével, miután a tervező a gyártók által szolgáltatott információk alapján kiválasztja az adott tervezési célra alkalmas terméket. A másik lehetőség a termék elvárt műszaki követelményeinek meghatározása, esetleg konkrét termék típus meghatározása nélkül. Az előbbi módszer alkalmazása esetén a kivitelezés során ragaszkodni kell a kiválasztott termékhez és ez problémát okozhat, ha mondjuk a megnevezett termék nem kapható, vagy más okból kell helyettesíteni. Az elvárt teljesítmény megadása tudatosabb tervezést tesz lehetővé, az elvárt lényeges termékjellemzőknek megfelelő, legkedvezőbb elérhetőségű terméket lehet kiválasztani.

De hangsúlyozni kell, hogy az adott célra megfelelő tulajdonságokkal és termékjellemzővel rendelkező termék kiválasztása és a tervdokumentációban való rögzítése mindenképpen a tervező feladata és felelőssége.

TERVEZŐI FELADATOK TERVFÁZISONKÉNT

Tervezési szerződés, tervezési program:

■ Célszerű már a tervezési programban rögzíteni a beruházó, illetve az építetető elvárásait, továbbá a jogszabályban meghatározott az építési termékek kiválasztását

befolyásoló követelményeket, beleértve a helyi építési szabályzat követelményeit (ha vannak). Különösen, ha a jogszabályokban levő követelményeket meghaladják, vagy speciális építetetői igények vannak (építményre, építményszerkezetre, építési termékre).

■ A tervezőnek célszerű az esetleges többletköltségekre vagy beszerzési nehézségekre felhívni az építetető figyelmét, illetve az építési termékek helyettesítésére vonatkozó későbbi lehetőségek és/vagy korlátok bemutatása is ajánlatos.

Koncepció:

■ az tervezési programban leírt elvárások első tervszerű megjelenése
 ■ az építési termékek általában itt nem játszanak számotvető szerepet
 ■ kivételek: helyi építési szabályzat által kötelezően előírt tulajdonságú építési termék alkalmazása (pl. kötelező vörös égetett kerámia cserépfedés stb.)

Engedélyezési tervek:

■ a tervdokumentációnak alkalmasnak kell lennie a tervezett építmény jogszabályi elvárásoknak való megfelelésének bemutatására és ellenőrzésére.

■ jogszabályi követelmények: alapvetően az építmények alapvető követelményeihez kapcsolódnak. Az Étv. az OTÉK, a HÉSZ rendelkezései, továbbá tűzvédelemmel, akusztikával, közegészségüggyel, energetikával stb. kapcsolatos jogszabály követelményeinek teljesítését is szükséges bemutatni

■ a terv részletezettségének a követelményekhez kell igazodni

■ az építési termékek elvárt tulajdonságait a tervező a műleírásban, a tervlapokon, vagy a költségvetési kiírásban is megadhatja, akár szóvegesen megfogalmazva, akár számadatokkal, akár egy konkrét termék megadásával (pl. az építési termék piacon elfogadott beazonosítható márkánévvel, típusnévvel)

■ az építési engedélyezési tervdokumentációban nem kell megadni az összes elvárt építési termék tulajdonságát, hanem csak azokat, amelyek az építmény alapvető követelményeinek (a jogszabályi követelmények) teljesítéséhez elengedhetetlenek

Kiviteli tervek:

■ a tervező köteles meghatározni az építmény részévé váló összes anyag, szerkezet, termék, berendezés helyzetét, méretét, minőségét, mérettűrését,³ így a beépítésre kerülő építési termékek elvárt műszaki tulajdonságát, és az azt teljesítő építési termékek megnevezését is.

■ a kiviteli terveket készítő tervező felel az építési program, az építési engedélyben foglaltak és az építészeti műszaki dokumentáció betartásáért, így a kiviteli tervekben csak olyan építési termékek felhasználását írhatja elő, amelyek az engedélyes tervdokumentációnak és a beruházói elvárásoknak megfelelnek.

■ a kiviteli terveket készítő tervező az építési engedélyhez felhasznált tervdokumentáció tartalmától az építési termékek elvárt teljesítménye tekintetében csak akkor térhet el, ha az

- nem engedély köteles eltérés, és azt az engedélyezési terveket készítő tervezővel és az építetetővel egyeztetette, vagy
- jogszabályi követelmény teljesítéséhez szükséges az eltérés

■ amennyiben külön kiviteli tervdokumentáció nem készül, valamennyi szükséges információt az engedélyezési tervdokumentációnak kell tartalmaznia

Kivitelezés:

- a tervezői művezetés során, abban az esetben, ha egy építési termék
 - elvárt műszaki teljesítménye hiányzik
 - a konkrétan megjelölt termék nem szerezhető be
 - az elvárt műszaki teljesítmény vagy a konkrétan megjelölt építési termék hibásan lett megjelölve
 - az elvárt műszaki teljesítmény alapján nincs konkrét termék megjelölve
 - a szükséges elvárt műszaki teljesítményt a konkrétan megjelölt termék nem teljesíti
 - az építési termék helyettesítése egyéb okból szükségessé válik
- az építetovel és kivitelezővel egyetértésben, a tervező gondoskodik az elvárt műszaki teljesítmény megadásáról, kijavításáról és az azt teljesítő (helyettesítő) építési termék megjelöléséről.

2013. augusztus 13.
Belügyminisztérium, Építésügyi Főosztály

A kivitelezőkre vonatkozó útmutató a www.mek.hu oldalon olvasható.

1. Az építési termékek forgalmazására vonatkozó harmonizált feltételek megállapításáról és a 89/106/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2011. március 9-i 305/2011/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet
2. az építési termék építménybe történő betervezésének és beépítésének, ennek során a teljesítmény igazolásának részletes szabályairól szóló 275/2013. (VII. 16.) Korm. rendelet
3. 191/2009. (IX. 15.) Korm. rendelet 22.§. (2)

A MÉK elnökségének határozatai

23/2013. (06.04.) sz. MÉK Elnökségi határozat

A MÉK Elnöksége 2013. június 4-én megtárgyalta a szakmagyakorlási kódexhez a munkabizottságok által előterjesztett szakmai állásfoglalást és mellékleteit, melyet egyhangúlag elfogadott és következetesen képvisel. Amennyiben a MÉK állásfoglalásában és mellékleteiben foglaltakat a jogalkotó nem veszi figyelembe, a MÉK nem támogatja a jogszabályi előterjesztést.

24/2013. (06.04.) sz. MÉK Elnökségi határozat

A MÉK Elnöksége egyhangúlag felkéri a MÉK elnökét, hogy csak akkor támogassa az OÉTT ülésén az előterjesztést, amennyiben a jogalkotó a MÉK javaslatait az anyagba érdemben átvezette.

25/2013. (07.04.) sz. MÉK Elnökségi határozat

A MÉK Elnöksége egyhangúlag úgy döntött, hogy egyetért a MÉK Továbbképzési bizottságának javaslatával, és elutasítja az Építőmesterek szakmai egyesülete továbbképzési elbírálási díj befizetésével kapcsolatos mentességi kérelmét.

26/2013. (07.04.) sz. MÉK Elnökségi határozat

A MÉK Elnöksége egyhangúlag úgy döntött, hogy egyetért a MÉK Továbbképzési bizottságának javaslatával, és elutasítja az Artifex Kiadó továbbképzési elbírálási díj befizetésével kapcsolatos mentességi kérelmét.

27/2013. (07.04.) sz. MÉK Elnökségi határozat

A MÉK Elnöksége egyhangúlag úgy határozott, hogy Szalay Tihamér építészt és Vajai Tamás DLA építészt delegálja a Szerzői Jogi Szakértői Testületbe.

Összeállította: Dér Andrea

Tisztújító taggyűlés Bács-Kiskun Megyében

Tisztújító taggyűlés a Bács-Kiskun Megyei Építész Kamarában

A taggyűlésen a kamara elnöke beszámolt az elmúlt évi munkáról, valamint értékelte a 2012. évi költségvetés végrehajtását. Felügyelő és az Etikai Bizottság jelentését követően a taggyűlés a beszámolókat elfogadta, továbbá határozott a 2013. évi bevételek felhasználásáról. Ezt követően került sor a választásra, amelynek eredménye:

Elnök: Borbély Lajos

Alelnök: Vásárhelyi Dániel

Elnökségi tagok: B. Tóth János, Boros Pál, Marton Tibor

Felügyelő bizottság: Fazekas Mihály, Öveges László, Várkonyi Péter

Póttagok: Babud László, Krajcovicz Adrián

Etikai-fegyelmi bizottság: id. Albrecht László, Babinszky Tünde, Csuvár Zsolt, Dóka József, Paksi Csaba

Póttagok: Szép Tivadar, Tóthné Szigeti Ágota

Az elnök zárszavában kiemelte, hogy a Bács-Kiskun Megyei Kamara állapota stabil, jó alapot nyújt a továbbépítésre, szolgáltatásainak bővítésére. A megválasztott elnökség erre a fundamentumra építve kívánja a munkát folytatni, a kamara tagjai javára és megelégedésére.

Kecskemét, 2013. június 17.

Jogszabályfigyelő

Jog, kötelesség, szabály, figyelem

A Tanyafejlesztési Program előirányzat keretében nyújtott támogatás 2013. évi igénybevételének feltételeiről szóló 56/2013. (VI. 29.) VM rendelet

„Támogatás vehető igénybe:

- a) a tanyák, valamint az alföldi tanyás térségek megőrzését és fejlesztését célzó települési és térségi fejlesztésekhez (a továbbiakban: 1. célterület),
 - b) a tanyák és az alföldi tanyás térségek megőrzése, fejlesztése érdekében a tanyagazdaságok fejlesztéséhez (a továbbiakban: 2. célterület),
 - c) a tanyák és az alföldi tanyás térségek megőrzése, fejlesztése érdekében a tanyával rendelkező, mezőgazdasági tevékenységet igazoltan nem folytató tanyán élő lakosok számára gazdaság indításához (a továbbiakban: 3. célterület), valamint
 - d) a tanyák, valamint az alföldi tanyás térségek megőrzése, fejlesztése érdekében a villany nélküli tanyák lakóépületének alapvető villamosenergia-ellátását biztosító egyéni fejlesztésekhez (a továbbiakban: 4. célterület).”
- Akik ilyen területen dolgoznak, használják! A pályázatok kivehetők július 10-től.*

A Teljesítésigazolási Szakértői Szervvel kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 236/2013. (VI. 30.) Kormányrendelet

„Teljesítésigazolási Szakértői Szerv (a továbbiakban: Szerv): az építmények tervezésével és kivitelezésével kapcsolatos egyes viták rendezésében közreműködő szervezetről és egyes törvényeknek az építésügyi lánc-tartozások megakadályozásával, valamint a késedelmes fizetésekkel összefüggő módosításáról szóló 2013. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Tszt.) 1. § (1) bekezdése szerint meghatározott szakértői vélemény kiadására jogosult független szervezet.”

A Kr. rendelet volt a MÉK-nél, de a törvény elfogadása után. Tagot delegált a kamaránk, a jogszabályt mindenki nézze át, és tudjon róla!

Az építésügyi és az építésüggyel összefüggő szakmagyakorlási tevékenységekről szóló 266/2013. (VII. 11.) Korm. rendelete

E rendelet hatálya kiterjed

- a) a településrendezési tervezési, az építészeti-műszaki tervezési, a településrendezési szakértői, az építésügyi műszaki szakértői, az építési műszaki ellenőri, a felelős műszaki vezetői és az energetikai tanúsítói tevékenységre (a továbbiakban együtt: szakmagyakorlási tevékenység), a szakmagyakorlási tevékenységet folytatók körére, a tevékenységük folytatásának részletes feltételeire, az eljáró hatóság kijelölésére, a jogosultság megállapítására és a névjegyzék vezetésére vonatkozó előírásokra,

- b) a szakmagyakorlási tevékenységre vonatkozó szerződések tartalmi követelményeire, a szerződést biztosító mellékkötelezettségeire és a szerződés teljesítésére vonatkozó szabályokra,

- c) a szakmagyakorlási tevékenységet folytatókra vonatkozó összeférhetetlenségi szabályokra,

- d) az építmények építészeti-műszaki tervezése során végezhető feladatok körére, valamint az építészeti-műszaki tervezési tevékenység ellátásáért felszámítható tervezési díj tartalmára,

- e) az építészeti-műszaki tervezés során a tervezési díj-fizetési kötelezettség nem teljesítése tárgyában hozott, az építészeti-műszaki tervezőt marasztaló jogerős bírósági ítéletről szóló értesítést vagy a nemfizetési jelzést követően lefolytatandó vizsgálat és az ennek alapján megállapítható jogkövetkezmények részletes szabályaira,
- f) a szakmai kamarák által a szakmagyakorló tevékenységére vonatkozó szabályok be nem tartása esetén kiszabható bírság mértékére és a szabálytalan tevékenység jogkövetkezménye megállapítására.

Kedves kollégák, hosszú egyeztetési és értékelési folyamat zajlott le a kamarákban erről a mindnyájunkat érintő rendeletről. Felhívom a figyelmet, hogy három ütemben lép hatályba. Mindenkinek ismernie kell!!! (Nem a jogszabály ismertetőből „homályosan”, hanem színről színre.)

Az építési termék építménybe történő betervezésének és beépítésének, ennek során a teljesítmény igazolásának részletes szabályairól szóló 275/2013. (VII. 16.) Kormányrendelet

„E rendeletet az építési tevékenység megvalósításához szükséges tervek készítése során az építési termék építménybe történő betervezésére, az építésügyi és építésfelügyeleti hatósági eljárásokra és ellenőrzésre, az építőipari kivitelezési tevékenység végzése során az építménybe történő beépítésre, az építési termékek teljesítmény-értékelését végző és a teljesítményállandóságot ellenőrző, műszaki értékelő szervezetek eljárására kell alkalmazni.

Az építési termekre vonatkozó – az 5. § (2) bekezdésében levő tartalmi követelményeknek megfelelő – nemzeti szabvány alkalmazását úgy kell tekinteni, hogy az e rendelet követelményeinek megfelel.”

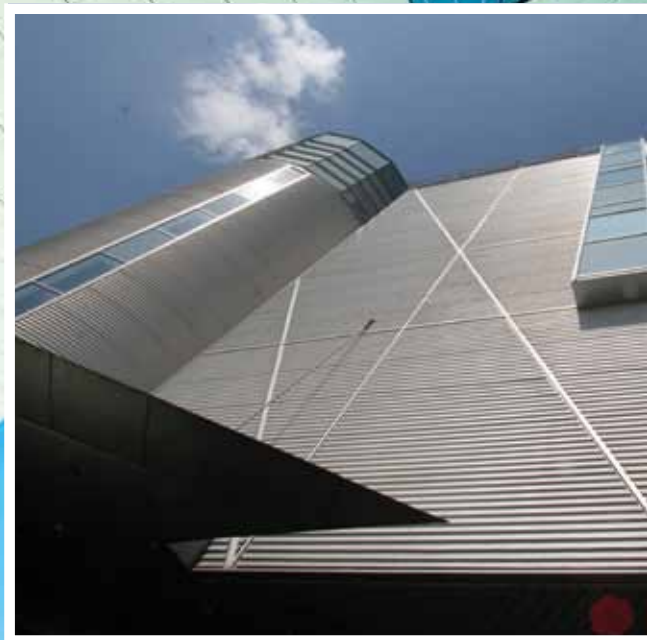
Minden építész olvassa el és tudja pontosan. A rendelet kb. 195, de a mellékletekkel 120 oldal, így a részletei ismerni kell, a szakmagyakorláshoz.

Összeállította:
Körmendy János

További részletek: www.mek.hu

HOESCH ÉPÍTŐELEMÉK

A Hoesch termékek
magyarországi
forgalmazójaként, a Hoesch
Építőelemek Kft. több mint 15 éve
áll a szakemberek rendelkezésére.
Rendszerpartnerként támogatjuk
terveik megvalósítását Hoesch
márkanévvel fémjelzett könnyűszerkezetes
acél lemez- és szendvicspanel termékekkel,
kiegészítve EMS és Isocab termékcsoportokkal,
Európa egyik legszélesebb termékpalettájával.

Hoesch Építőelemek Kft.
H-6055 Felsőlajos, Fő u. 36.
Phone: +36 (76) 555-085,
Mobile: +36 (0) 30 337-2668, Fax: +36 (76) 555-177
Mail: szilvia.toltszeki@hoesch-bau.com
Internet: www.hoesch-bau.hu

HOZZUK EGYÜTT TETŐ ALÁ!

Kerámia tetőcserép középületeinken

II. FORDULÓ

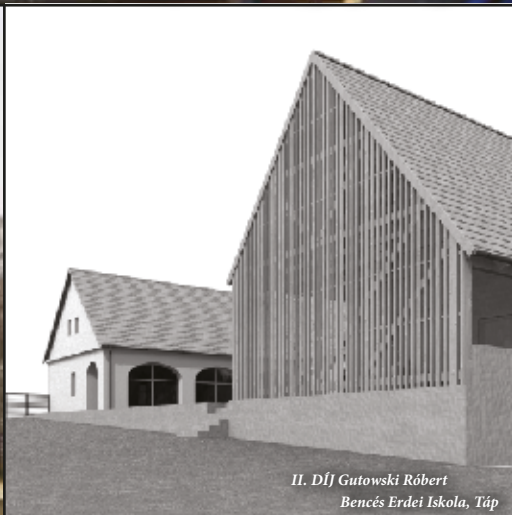
Creaton termékekkel megvalósult középületek tervezői számára
Beadási határidő: 2013. november 12.

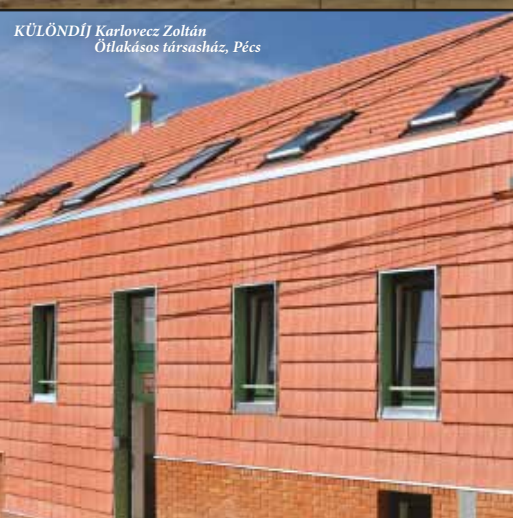
I. Díj Félix Zsolt DLA és Fialovszky Tamás
Füleky kúria - Borászati fogadóépület, Bodrogkeresztúr

II. Díj Czégány Sándor
Református templom, Helvécia

II. Díj Gutowski Róbert
Bencés Erdei Iskola, Táp

KÜLÖNDÍJ Karlovecz Zoltán
Ótlakásos társasház, Pécs

JELIGE: KÜLÖNLEGES MEGOLDÁSOK

A zsűri a második fordulóban is külön díjazhatja a tervező érdekesnek, tanulságosnak, példamutatónak, szakmailag előre mutatónak, a szakmai közvéleménnyel megosztandónak ítélt megoldásait.

500 000 FT ÖSSZDÍJAZÁS A MÁSODIK FORDULÓBAN

2012. január 1. és 2013. november 8. között használatba vételi engedélyt kapott, Creaton termékkel megvalósult épületek tervezői pályázhatnak.

BÍRÁLÓ BIZOTTSÁG

Marosi Miklós

Ybl- és Pro Architectura
díjas építész,
az MMA rendes tagja

Földes László

Ybl-díjas építész
UIA Council tag

Dr. Fülöp Zsuzsanna

okl. építésszámológus,
egyetemi docens

Kelemen Sándor

építésszámológus, Creaton

Első forduló eredményei megtekinthetők a www.akcio.creaton.hu/palyazat oldalon.
Az illusztrációk a "Hozzuk együtt tető alá" kétfordulós építéssz pályázat I. fordulójának díjazott épületei.

CREATON
A TETŐCSERÉP

További információ: Build-Communication Kft. T: (23) 611-028, info@buildmarketing.hu
Pályázatok feltöltése: www.akcio.creaton.hu/palyazat

További információ a Creaton termékekről, tervezői CD igénylése (Archicadhez): info@creaton.hu, www.creaton.hu